

**„Sokszínű természet, sokszínű társadalom
a Körösök Völgyében”**

2014-2020

a

**Körösök Völgye Vidékfejlesztési
Közhasznú Egyesület (HACS)**

Helyi Fejlesztési Stratégiája (HFS)

2016.

Tartalom

Vezetői összefoglaló	3
1. A Helyi Fejlesztési Stratégia hozzájárulása az EU2020 és a Vidékfejlesztési Program céljaihoz	4
2. A stratégia elkészítésének módja, az érintettek bevonásának folyamata	5
3. A Helyi Fejlesztési Stratégia által lefedett terület és lakosság meghatározása	10
4. Az akcióterület fejlesztési szükségleteinek és lehetőségeinek elemzése	13
4.1 Helyzetfeltárás	13
4.2 A 2007-2013-as HVS megvalósulásának összegző értékelése, következtetések	27
4.3 A HFS-t érintő tervezési előzmények, programok, szolgáltatások	30
4.4 SWOT	35
4.5 Fejlesztési szükségletek azonosítása	36
5. Horizontális célok	38
5.1 Esélyegyenlőség	38
5.2 Környezeti fenntarthatóság	38
6. A HFS integrált és innovatív elemeinek bemutatása	39
7. A stratégia beavatkozási logikája	39
7.1 A stratégia jövőképe	39
7.2 A stratégia célhierarchiája	40
8. Cselekvési terv	42
8.1 Az intézkedések leírása	42
8.2 Együttműködések	55
8.3 A stratégia megvalósításának szervezeti és eljárási keretei	56
8.4. Kommunikációs terv	62
8.5. Monitoring és értékelési terv	65
9. Indikatív pénzügyi terv	68
Kiegészítő információk	69
Mellékletek	69

Vezetői összefoglaló

A Körösök völgye térségének egyes települései még 2004-ben csatlakoztak a LEADER mozgalomhoz, az Európai Unió 2014 – 2020-as fejlesztési időszakában pedig Békéscsabától – Szarvasig már 20 város és község kötött partnerséget.

A következő évek – szándékaink szerint – meghatározó fejlesztési dokumentuma nagymértékben épít az összességében sikerrel zárt 2007 – 2013-as időszak eredményeire, de a megváltozott jogszabályi környezetre, az új kihívásokra és elvárásokra tekintettel új megoldások alkalmazását és a LEADER elvek magasabb szintű érvényesülését ösztönzi.

A HFS alapcélja a térség élhetőségének elősegítése. A kijelölt fejlesztési irányok offenzív, ill. fejlesztő stratégiai modellt követve, a terület erősségeinek és lehetőségeinek optimális összekapcsolására épülnek.

Így tehát a stratégia legfőbb célja egyrészt a növekvő belföldi turizmusra és a térség természeti táji értékeire, felszíni és felszín alatti vízkészleteire, valamint az épített örökségre és kulturális sokszínűségeire alapozott turisztikai ágazat bővülésének elősegítése. Mindezt a már meglévő, mennyiségi és minőségi szempontból megfelelő szálláshelyekhez kapcsolható szolgáltatások és attrakciók kialakításának, fejlesztésének támogatásával kívánjuk elérni.

A terv fő prioritása másrészt a kiváló termőföldi adottságokra, nagy múltú élelmiszeriparra és a vizes élőhelyek mentén kialakult életmódhoz kötődő kézműves tevékenységekre alapozott, és egyre bővülő keresleti piacra építhető helyi termék fejlesztés.

További jelentős cél elősegíteni a térségi települések infrastruktúrájának fejlődését, a köz –és üzleti szolgáltatások elérhetőségének, mennyiségi és minőségi bővülésének javítását, az életminőséget növelő és a helyi identitástudatot erősítő közösségi kezdeményezések megvalósulását, ezek révén pedig a települések népességmegtartó képességének erősítését.

Mindezen célok eléréséhez és a várt eredmények fenntarthatóságához a program az érintett célcsoportok szemléletformálására és ösztönzésére is jelentős teret biztosít.

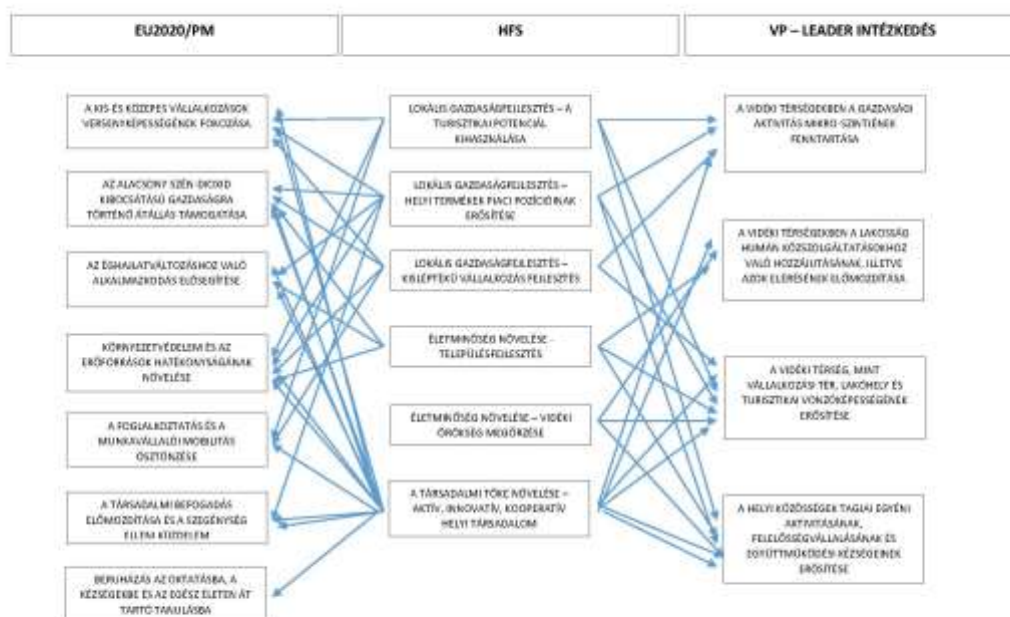
A HFS keretében mintegy 370 millió Ft fejlesztési forrás felhasználásáról dönthet a HACS. E keretösszeg nyilvánvalóan nem alkalmas a térség valamennyi beazonosított gazdasági, társadalmi problémájának kezelésére, sőt, önmagában a kijelölt beavatkozási területek érdemi fejlesztésére sem. Épp ezért különösen hangsúlyos a stratégia kiegészítő jellegének, a térséget érintő más területi és ágazati fejlesztési programokkal való összhangjának érvényesítése a megvalósítás során.

A HFS végrehajtásával összefüggő adminisztrációs, kommunikációs és koordinációs feladatokat ellátó Körösök Völgye Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület, illetve annak munkaszervezete mindezt kiterjedt animációs tevékenységével, a helyi szereplők folyamatos tájékoztatása és számukra tanácsadási tevékenység biztosítása révén segíti elő.

1. A Helyi Fejlesztési Stratégia hozzájárulása az EU2020 és a Vidékfejlesztési Program céljaihoz

Az alábbi ábra a HFS és az EU2020 Stratégia, valamint a Partnerségi megállapodás (átfogó módon a 2014-2020-as Közös Stratégiai Keret (KSK)) a HFS szempontjából releváns céljainak összhangját mutatja be.

1. ábra: a HFS kapcsolódása az EU2020 és a VP céljaihoz

A társadalmi tőke növelése átfogó és **aktív, innovatív, kooperatív helyi társadalom specifikus célt szolgáló intézkedések horizontális jellegükből adódóan** valamennyi keretcélhoz illeszkednek, minden rész cél eléréséhez hozzájárulnak, illetve szükségesek. A HFS-ben a környezeti fenntarthatóság, partnerség, kompetenciafejlesztés stb. témakörökben tervezett szemléletformáló programok, akciók, képzések így biztosítják a keretprogramokhoz való illeszkedést.

A vidéki településeken elérhető **életminőség növelése** (mely a helyben elérhető életszínvonalon, munkalehetőségeken, jövedelem szerzési lehetőségeken túlmutat) a lakosság helyben tartásának egyik alapvető feltétele. A helyi életminőséget az elérhető köz és üzleti szolgáltatások mennyisége és minősége, a szabadidő eltöltésének lehetőségei, a helyi közösségi aktivitás és a környezet (természeti, épített) nagyban meghatározza. A HFS-ben a vidék épített és természeti örökségének megőrzése és megismertetése, valamint a közösségi kezdeményezések infrastrukturális hátterének biztosítása témában tervezett intézkedések a keretprogramok vonatkozó célkitűzéseivel összhangban vannak.

A **lokális gazdaságfejlesztési célt szolgáló intézkedések** (melyek egyrészt a turisztikai szolgáltatások, másrészt a helyi élelmiszeripari és kézműves termékek, harmadrészt a kistelepüléseken működő vállalkozások kisléptékű fejlesztésére koncentrálnak) egyrészt **a helyi vállalkozások versenyképességét, másrészt a térségi foglalkoztatás javulását, harmadrészt az életminőség javulását is szolgálják**, ezáltal a keretprogramok céljaival összhangban vannak.

A HFS egyik **horizontális célja a környezeti fenntarthatóság**. Mivel a térség kitörési pontjai (turizmus, élelmiszer előállítás) a természeti adottságokon alapulnak, elemi szükséglet ezen értékek fenntartható használata. E szükségletet a HFS konkrét intézkedések támogatásával is segíti, de az egyik legfőbb kiválasztási kritériumként is alkalmazza, mely újabb illeszkedési pontot jelent a keretprogramok célkitűzéseikhez.

A HFS másik **horizontális célja az innováció**. A társadalmi tőke növelése átfogó célkitűzés eléréshez tervezett intézkedések számos lehetőséget kínálnak különböző társadalmi innovációk megvalósítására, melyek elősegíthetik a közösségi aktivitás fokozását, a felzárkózást szolgáló tudás bővítését stb.

A HFS keretében támogatott projektek révén **legalább 4 db új főállású munkahely és/vagy 8 új részmunkaidős munkahely létrehozása a cél, mely a foglalkoztatás bővítése általános cél eléréshez járul hozzá**.

A HACS animációs tevékenységének egyik leghangsúlyosabb eleme a HFS és az annak céljaihoz illeszkedő más OP-k keretében elnyerhető támogatási források hatékony felhasználását szolgáló tájékoztató, tanácsadó, projektgeneráló és projekt menedzsment tevékenység ellátása, így **a HACS a segítségével/közreműködésével előkészített és megvalósított, működtetett projektek révén eleve és generálisan hozzájárul a célok eléréséhez**.

A **HACS saját tervezett projektjei** (lásd: térségek közötti és nemzetközi együttműködések, CLLD), tekintettel azok tematikájára (Körösök völgye, mint egységes tájegység turisztikai vonzerejének növelése, közösségépítés) és a leader elveket a gyakorlatban is alkalmazó megvalósítási folyamataira (terület-specifikusság, együttműködés/hálózatosodás stb.) szintén illeszkednek az EU2020 és a VP Leader intézkedéseinek egyes céljaihoz.

2. A stratégia elkészítésének módja, az érintettek bevonásának folyamata

1. A tervezési folyamat átláthatósága

A nyilvánosság biztosításával adott a tervezési folyamat átláthatósága és a részvétel lehetősége, minden érdeklődő számára.

Az **Egyesület saját információs felületein** (weboldal, hírlevél, direkt levelezés partner adatbázisunk szereplőivel, valamint az Egyesület tagjaival, közvetett levelezés tagszervezeteink tagjaival) folyamatosan közzétesszük a tervezéssel kapcsolatos információkat, háttéranyagokat, munka- és nyersanyagokat, a folyamatba történő bekapcsolódás, vélemény alkotás lehetséges módjait.

A **helyi médiumok** útján (helyi újságok, televíziók, rádió) időszakosan tájékoztatást adunk a tervezés állapotáról. Az információközlés/áramlás e módjainak gyakoriságát az újabb érdemi kérdések felmerülése, illetve stratégiai döntések ideje határozza meg, továbbá a tervezés kapcsán szervezett eseményekre való figyelemfelhívás szükségessége.

2. A közösség bevonása érdekében végzett tevékenységek

A tervezési folyamat során végzett tevékenységeket az 5. pont szerinti táblázat mutatja be.

A jelzett tevékenységek mellett 2015. szeptember – december között megtörtént a 2014-2020-as fejlesztési ciklus más operatív programjaiban, illetve a VP más prioritásaiban elérhető lehetőségek feltérképezése és áttekintése **a párhuzamos fejlesztések elkerülése és a HFS kiegészítő jellegének biztosítása** érdekében.

A tervezés szakmai feladatainak elvégzésére 2015. szeptemberében **Tervezést Koordináló Csoport** (a továbbiakban: TKCS) alakult. A testület munkáját adminisztratív szempontból az Egyesület munkaszervezete segíti (lásd később).

A térségre vonatkozó **helyzetelemzés, SWOT analízis, a 2007-2013-as eredmények és tapasztalatok, a projekt ötlet gyűjtés és kérdőíves felmérés alapján összeállításra került egy célhierarchia** mely azonban a beavatkozási területek és a fejlesztési szükségletek túl széles spektrumát ölelte át. A HFS fejlesztési forráskerete tükrében szükséges volt fontossági sorrend felállítása a célok között. **A célok kiválasztására a helyi közösség bevonásával került sor.** 2016. február 1-10. között 6 részes fórumorozat keretében (helyszínek mikro-térségenként, illetve településtípusonként kiválasztva) mondhatták el a résztvevők a célhierarchiával kapcsolatos észrevételeiket, illetve szerencsekerék módszerrel választották ki a véleményük szerint leginkább fontos beavatkozási területeket.

A fórumok eredményeit is figyelembe véve a TKCS 2016. február 11-i ülésén „véglegesítette” a HFS célrendszerét, illetve döntött arról, hogy **a cselekvési terv intézkedéseinek, illetve az azokhoz kapcsolódó értékelési és monitoring rendszerek kidolgozását tematikus munkacsoportokra bízta.** (A tematikus munkacsoportok üléseire/műhelybeszélgetésekre a TKCS tagjain kívül meghívást kaptak az adott téma térségi szakértői, főbb szereplői.)

Munkacsoportok:

- turizmus/örökségvédelem
- helyi termékek/vállalkozásfejlesztés
- társadalmi problémák.

Az ágazatköziség elvének érvényesülése:

- a TKCS tagjai több szférát és több gazdasági ágazatot reprezentálnak
- a tematikus munkacsoportokba meghívást kaptak mindazon térségi szereplők, szakértők, akik hozzáértése révén a fejlesztések ágazatközi megközelítése biztosítható
- egyes intézkedések esetében (pl. turisztikai szolgáltatások fejlesztése, helyi termékek előállítása, örökségvédelem) a vertikális és/vagy horizontális együttműködést szolgáló komplexitás a támogatható tevékenységek és a kiválasztási kritériumok szintjén is megjelenik.

A nehezen elérhető közösségek bevonása a tervezésbe:

A HFS célhierarchiájának véleményezése témában tartott lakossági fórumorozat egyik pozitív tapasztalata, hogy a résztvevők közel fele új szereplő volt a HACS számára, a helyi lakosok érdeklődést mutattak a téma iránt.

Ezzel együtt azonban kijelenthető, hogy a nem valamely konkrét ügy, cselekvés vagy téma, esemény kapcsán sorra kerülő, a lakosság részvételére alapozott fórum, program (pl. közmeghallgatás, tájékoztató, vitanap stb.) esetében a helyi közösség aktivizálása a nem beágyazott szervezetek számára nagy kihívás és gyakran eredménytelenül zárul. Ennek szociológiai és kulturális okai egyaránt vannak: a társadalom részleges atomizáltsága, a mindennapi problémákból eredő fásultság, a korábbi részvételen alapuló programok sikertelensége, illetve egyes esetekben a képzettség és/vagy informáltság alacsony szintje.

Különösen nehéz azon társadalmi rétegek, csoportok megszólítása és bevonása, akik valamely hátrányból adódóan az információkhoz még kevésbé jutnak hozzá, illetve a részvételre a fenti okok erősebb jelentkezése miatt még kevésbé hajlandóak.

A HACS tagjai és partnerei között több olyan szervezet is található („Emberöltő” Alapítvány, Mozgáskorlátozottak Szarvasi Egyesülete, Szent Lázár Alapítvány, ClubNetCet Egyesület, Községi Misszió stb.), akik a valamilyen szempontból hátrányos helyzetű csoportok és nehezen mobilizálható közösségek felzárkóztatásáért, esélyegyenlőségük megteremtéséért tevékenykednek. Ezért **e közösségeket elsősorban rajtuk, a helyi szervezeteken keresztül próbáltuk elérni a tervezési folyamat során,** hisz Ők egymással rendszeres kapcsolatban állva, jól ismerik e közösségek problémáit, lehetőségeit, a velük való sikeres kommunikáció módjait (kisebb településeken ezt a feladatot gyakran a helyi önkormányzat vezetői, dolgozói látják el, máshol civil szervezetek is bekapcsolódnak az állami/önkormányzati ellátórendszer szereplőinek munkájába).

3. A tervezésben részt vevők

A HFS tervezés szakmai feladatait a TKCS látja el, Ő tesz javaslatot a Stratégia fő célkitűzéseire, a beavatkozási területekre és a beavatkozási módokra.

A TKCS az egyesület elnökségének 11 tagjából áll, kiegészülve a SZIE GAEEK Tessedik Campus egyetemi docensével, aki a tervezést módszertani oldalról segíti. A csoporton belül egyensúlyban vannak a köz-üzleti és civil szférát (3 tag a közszférát, 4-4 tag a civil-és üzleti szférát képviseli) képviselő tagok. Az egyes kistérségeket/járásokat képviselő tagok aránya leképezi az Egyesületi tagok arányát (a békési és gyomai járást 1-1 fő, a békéscsabai járást 3 fő, a szarvasi járást 6 fő képviseli). A tagok több éves/évtizedes tapasztalattal rendelkeznek a **közigazgatás, az oktatás, a mezőgazdasági termelés, élelmiszer előállítás, a turizmus és a környezetvédelem** területén. E mellett kapcsolatrendszereik és saját településük/kistérségük területén betöltött **véleményformáló szerepüknek, aktív civil munkájuknak köszönhetően eredményesen tudnak részt venni a közösség bevonását célzó tevékenységekben.**

A TKCS munkáját adminisztratív szempontból az Egyesület munkaszervezete segíti: adatgyűjtés, elemzés, dokumentálás, a stratégia összhangjának biztosítása a VP prioritásaival, illetve az esetleges párhuzamosságok kiszűrése, az intézkedések megfelelő lehatárolására, fórumok, konzultációk szervezése stb.

A cselekvési terv részleteinek kidolgozása 3 tematikus munkacsoport keretében történt meg, mely esetben a TKCS kiegészült az adott téma térségi szakértőivel és/vagy érintett szereplőivel.

1. tematikus munkacsoport:

Téma: turizmus és örökségvédelem

Meghívottak: TKCS tagjai, települési értéktár bizottságok képviselői, TDM szervezetek (3), Nemzeti Park, Natúrpark, Megyei Tourinform Iroda, NAK, MNVH, FATOSZ megyei szervezete, Magyar Lovas Turisztikai Szövetség és Magyar Kajak – Kenu Szövetség megyei képviselői.

Résztvevők: TKCS tagok (3), TDM szervezetek (2), Natúrpark, Magyar Turizmus Zrt. megyei irodája, FATOSZ megyei szervezete, NAK, MNVH, Mezőberényi Értéktár, összesen 11 fő. Közülük 2 fő az üzleti szférát, 1 fő a közszférát, 8 fő pedig a civil szférát képviselte, az ernyőszervezetek közel fele azonban az üzleti szférához tartozó tagokat képvisel. 3 fő vidékfejlesztési szakmai szervezetet, 2 fő élelmiszeriparban érintett vállalkozást, 6 fő turisztikai szakmai szervezetet képviselt.

2. tematikus munkacsoport

Téma: helyi termékek/vállalkozásfejlesztés

Meghívottak: TKCS tagjai, NAK, Iparkamara, Békés Megyei Népművészeti Egyesület, Békés Megyéért Vállalkozásfejlesztési Alapítvány, MNVH

Résztvevők: TKCS tagok (5), NAK összesen 6 fő. Közülük 4 fő az üzleti szférát (élelmiszer ipar), 2 fő a civil szférát (vidékfejlesztési szakmai szervezet) képviselte.

3. tematikus munkacsoport (műhelybeszélgetés)

Téma: társadalmi problémák

Meghívottak (településenként legalább 1 érintett): TKCS tagjai, NAK, MNVH, járási foglalkoztatási osztályok vezetői, Együtt Könnyebb Közhasznú Egyesület, „ÉRME” Alapítvány, Szent Lázár Alapítvány, Békés Városi Szociális Szolgáltató Központ (Békés), 3T Alapítvány, Békéscsabai Családsegítő és Gyermekjóléti Központ, Békéscsabai Kistérségi Egyesített Szociális Intézmény, Békés Megyei Szociális, Gyermekvédelmi, Rehabilitációs és Módszertani Központ (Békéscsaba, Csabaszabadi, Gerendás), Körös-szögi Kistérség Többcélú Társulása Szociális és Gyermekjóléti Intézmény (Szarvas, Kondoros, Csabacsúd, Örménykút), Térségi Humánsegítő Szolgálat, Rózsakert Alapítvány (Kondoros), Élet Másokért Egyesület, Városi Humánsegítő és Szociális Szolgálat, Tízváros Alapítvány, Mécses Szolgáló Közösség Egyesülete (Mezőberény), Alapszolgáltatási Központ, Emberöltő Alapítvány, Középhalmi Evangélikus Misszió Alapítvány (Szarvas), Szent Anna Alapítvány (Telekgerendás), Muronyi Baptista Misszió (Murony), Közösségi Misszió (Békéscsaba, Kondoros)

Résztvevők: TKCS tagjai, NAK, Szent Lázár Alapítvány, Mécses Szolgáló Közösség Egyesülete, összesen 5 fő, 1 fő a közszféra, 4 fő a civil sféra képviselőjében.

4. A közösségi részvétel eredményei

A tervezési folyamat társadalmosítása során a közösség részéről érkezett legfontosabb megállapítások:

- a **helyi termékek** előállításának és értékesítése, valamint a **turizmus** ágazat fejlesztése a stratégia fő prioritásai kell, legyenek - *beépült*;
- a **lokális gazdaságfejlesztés** legyen a HFS leghangsúlyosabb eleme, s ez a **forrásallokációban is tükröződjön** - *beépült*;
- **komplexitásra** kell törekedni – kevesebb célkitűzés elérésének minél több irányú segítése - *beépült*;
- a civil szektor szereplői között nagy különbségek mutatkoznak a fejlettséget és a fejlődési potenciált illetően, ezt a szférát érintő intézkedések kidolgozásakor figyelembe kell venni – *részben beépült*;
- az **Egyesület munkaszervezete vállaljon pályázati tevékenységet** – nem épült be, indokolás: a HACS és munkaszervezete különösen az EMVA LEADER Programja, de általánosságban a pályázati programok terén ismertségre és elismerésre tett szert a térségben, köszönhetően a jó minőségben végzett ügyfélszolgálati tevékenységének. A HACS részéről 2015. őszén döntés született arról, hogy bár a rendelkezésre álló működési források fegyelmezett gazdálkodás mellett is csak minimális dolgozói létszámot engednek meg, mivel a települési önkormányzatok által nyújtott visszatérítendő támogatások biztosítják a zavartalan működést, s így az összeférhetlenség és az üzleti tevékenységgel járó minden kockázat kizárható, az eddigi profil megőrzése az elsődleges. Tehát a HFS földrajzi és tematikus kiterjedését illetően térítésmentes ügyfélszolgálati tevékenység ellátása, teljes körű tájékoztatás és tanácsadás, projektgenerálás, partnerséget ösztönző tevékenységek ellátása stb.

A tervezési folyamat kezdetén a helyi fejlesztési igényeket feltérképező projektötletek gyűjtésére és kérdőíves felmérésre is sor került. (Ezek összegzése a HACS weboldalán megtalálható.) Tekintettel azonban a benyújtott projektötletek alacsony számára és sokféleségére, valamint a kérdőívek alacsony számára, azok részben hiányos kitöltésére és helyenkénti értékelhetetlenségére (a válaszokat nem a kért struktúrában és módszerrel adta meg a kitöltő) egyértelmű következtetések levonására - a turizmus ágazat fejlesztési szükségességén túl - ezek a bevonási módszerek önmagukban nem voltak alkalmasak.

A projektötletek esetében a kapott információkat elsősorban a későbbi animációs tevékenysége során kívánja hasznosítani az Egyesület.

A tematikus munkacsoport üléseken a tervezett intézkedéseken belüli támogatható tevékenységek, a jogosultak köre, a kiválasztási (jogosultsági és értékelési) szempontok, a forrásallokáció (a megítélt támogatás és az elvárt eredmény realitása), az ütemezés, a célértékek és a kimeneti indikátorok meghatározása szerepelt a napirenden.

A turizmus/örökségvédelem munkacsoport ülésen a leghangsúlyosabb kérdések a munkahelyteremtés, a vállalható vendégéjszaka szám növekedés és a falusi-és agroturisztikai szolgáltatás fejlesztés lehetőségének csak magánszemélyekre és östermelőkre történő szűkítése volt.

A vendégéjszakák számának növekedését illetően vizsgálni volt szükséges, hogy a térség kistérségei bár egyaránt növekvő, de nem azonos mértékű és dinamikájú növekedést produkáltak az elmúlt években, továbbá hogy a béren kívüli juttatások rendszerének változása visszaesést hozhat a belföldi turizmusban, melyre alapvetően épít a térség ezen ágazata.

A helyi termékek/vállalkozásfejlesztés munkacsoport legfontosabb megállapításai között említhető, hogy a Stratégia 2. számú intézkedése keretében (Helyi élelmiszeripari és kézműves termékek előállításának és értékesítésének támogatása) kizárólag valamely, az adott termék feldolgozottsági fokának, hozzáadott értékének növelését célzó fejlesztés támogatható.

A társadalmi problémák műhelybeszélgetésen a meghívott helyi szereplők alacsony számban jelentek meg, ezért a kapcsolatépítés, a folyamatos kapcsolattartás és a területet érintő valós fejlesztési igények feltérképezése érdekében részben a tervezési folyamat végén, részben azt követően mélyinterjúk

formájában keressük meg őket. A kapott információk alapján a Stratégia tervezett 7. intézkedése (Az egymást erősítő, elmaradottságot konzerváló területi folyamatok megtörése) a közös fejlesztési igényekre fókuszálva kerül kidolgozásra e szereplőkkel közösen, 2016. II. félévében.

A műhelybeszélgetésen elhangzottak, a 2015. II. félévében végzett kérdőíves felmérés, valamint a települési önkormányzatok és/vagy intézményeik korábbi jelzései alapján ugyanakkor kijelenthető, a társadalmi kirekesztődéssel veszélyeztetett csoportok esetében a leszakadás/kirekesztődés/felzárkóztatás érdekében legfontosabb szükséglet a megfelelő (képzetségeknak, képességeknak stb.) munkaerőforrások megteremtése, mely egzisztenciális és mentális szempontból képes eredményt hozni, egyéni és közösségi szinten.

5. A közösség részvételét alátámasztó események

1. táblázat: fórumok, műhelymunkák, egyéb tevékenységek listája

ESEMÉNY MEGNEVEZÉSE	ESEMÉNY IDŐPONTJA	ESEMÉNYEN RÉSZTVEVŐK LÉTSZÁMA	ESEMÉNY ÖSSZEFOGLALÁSA
Tájékoztató fórum	2015. július 29.	7 fő	Általánosságban bemutatásra került a 2014-2020-as időszak struktúrája (OP-k), a várható rendszerszintű változások, illetve „a LEADER Program elhelyezésre került a fejlesztési térben”
Kérdőíves felmérés	2015. augusztus – 2015. október	14 db	A felmérés célja az volt, hogy a stratégiai tervezés egyes kérdései (támogatható célok köre, forrásallokáció módja stb.) kapcsán megismerjük a helyi szereplők véleményét.
Projekt ötlet gyűjtés	2015. augusztus – 2015. október	28 db	A projekt ötlet gyűjtés egyik célja a helyi igények feltérképezése volt, de főként a későbbi tájékoztató, tanácsadó ügyfélszolgálati tevékenység sikeres ellátásához adott jó alapokat.
Egyesület Elnökségének ülése	2015. szeptember 15.	12 fő	Döntés TKCS felállításáról.
Tájékoztató fórum és konzultáció	2015. szeptember 29.	10 fő	Elsősorban a térség gazdálkodói és vállalkozásai részére a VP 6. prioritásainak bemutatása, konzultáció a HFS lehetséges vállalkozásfejlesztési intézkedései kapcsán.
Egyesületi közgyűlés	2015. október 29.	52 tag	Beszámoló a HACS tagjai részére a tervezési folyamat addig elvégzett feladatairól.
TKCS ülés	2015. november 20.	8 fő	A HFS koncepció összeállítása a VP-19-1-15 pályázat benyújtásához.
Egyesületi közgyűlés	2016. január 14.	29 tag	Beszámoló a HACS tagjai részére a tervezési folyamat addig elvégzett feladatairól.
Tájékoztató fórum és konzultáció	2016. január 15.	21 fő	Elsősorban a község szereplői részére a VP 6. prioritás intézkedéseinek bemutatása, konzultáció a HFS lehetséges település-és közösség fejlesztési intézkedései, valamint a településeken kirekesztődéssel veszélyeztetett csoportok kapcsán.
Tájékoztató fórum és konzultáció	2016. február 1.	25 fő	A HFS céljai közötti fontossági sorrend felállítása, VP 6. prioritás ismertetése (előadás)
Tájékoztató fórum és konzultáció	2016. február 2.	19 fő	A HFS céljai közötti fontossági sorrend felállítása, VP 6. prioritás ismertetése (előadás)
Tájékoztató fórum és konzultáció	2016. február 3.	19 fő	A HFS céljai közötti fontossági sorrend felállítása, VP 6. prioritás ismertetése (előadás)
Tájékoztató fórum és konzultáció	2016. február 4.	19 fő	A HFS céljai közötti fontossági sorrend felállítása, a HACS új településeivel való ismerkedés, VP 6. prioritás ismertetése (előadás)
Tájékoztató fórum és konzultáció	2016. február 8.	3 fő	A HFS céljai közötti fontossági sorrend felállítása, VP 6. prioritás ismertetése (előadás)
Tájékoztató fórum és konzultáció	2016. február 10.	5 fő	A HFS céljai közötti fontossági sorrend felállítása, VP 6. prioritás ismertetése (előadás)
TKCS ülés	2016. február 11.	8 fő	A HFS „draft” verziójának előkészítése.
Egyesületi közgyűlés	2016. március 22.	23 tag	A HFS „draft” verziójának elfogadása.
Tematikus munkacsoport ülés	2016. április 13.	11 fő	Téma: turizmus és örökségvédelem (intézkedések 3., 5-10. pontjainak pontosítása, eredményindikátorok, alap-és célértékek pontosítása, monitoring és értékelési terv).
Tematikus munkacsoport ülés	2016. április 14.	6 fő	Téma: helyi termékek és vállalkozásfejlesztés (intézkedések 3., 5-10. pontjainak pontosítása, eredményindikátorok, alap-és célértékek pontosítása, monitoring és értékelési terv)

Tematikus munkacsoport ülés	2016. május 3.	5 fő	Téma: közösségépítés, szociális felzárkóztatás (intézkedések 3., 5-10. pontjainak pontosítása, eredményindikátorok, alap-és célértékek pontosítása, monitoring és értékelési terv)
Szarvasi Helyi Közösség első indító megbeszélése	2016. május 18.	40 fő	Téma: TOP 7. prioritás CLLD regisztrációra történő felkészülés és a Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégia kidolgozása Szarvas város belterületére
Egyesületi közgyűlés	2016. június 9.	36 fő	HFS véglegesítése, figyelembe véve az IH észrevételeit

A békéscsabai járáshoz tartozó települések – ide nem értve Csabaszabadi községet - kivételével az akcióterület valamennyi települése kedvezményezett településnek minősül. A teljes lakosság 52%-a, a jogosult területek lakosságának 63%-a él e falvakban és városokban. A 290/2014. (XI.26.) kormányrendelet értelmében a társadalmi és demográfiai, lakás-és életkörülmények, gazdaság-és munkaerő piaci, valamint infrastruktúra és környezeti mutatókból képzett ún. komplex mutató alapján emelkedő sorrendbe állított járások listájában a gyomaendrődi a 74., a szarvasi a 88., a békési a 91., a békéscsabai pedig a 139. helyen áll.

Tekintettel arra, hogy a társadalmi kirekesztődéssel veszélyeztetett csoportok beazonosítása és megszólítása speciális tudást, és főként helyismeretet igényel, a témában a HFS a települési önkormányzatok, illetve a témában érintett intézmények, szervezetek, szakemberek véleményére, részvételére és közvetítő munkájára épít elsősorban.

Az érintett társadalmi rétegek, csoportok helyzetének jobb megismerése, felzárkóztatásukat, esélyegyenlőségüket szolgáló intézkedés kidolgozására tematikus munkacsoport keretében került sor, melynek része az EFOP 1.7. intézkedésre való felkészülés.

A HFS céljait és mozgásterét, valamint a munkacsoport ülés legfontosabb megállapításait figyelembe véve a térségben kirekesztődéssel leginkább veszélyeztetett célcsoportok:

- anyagi okokból térségbe betelepülők
- tartós munkanélküliek (különösen az alacsony végzettségűek).

3. A Helyi Fejlesztési Stratégia által lefedett terület és lakosság meghatározása

A területi lehatárolás összegzése

1. földrajzi, társadalmi, gazdasági koherencia/homogenitás, közös jellemzők;

A tervezési terület Magyarország dél-keleti sarkában fekvő Békés megye középső részén helyezkedik el, kelet-nyugati irányban csaknem a román határtól Jász-Nagykun Szolnok megyéig gyakorlatilag átszeli a megyét.

Az Akciócsoport illetékességi területe 20 településre terjed ki: Békés, Békéscsaba, Békésszentandrás, Csabacsúd, Csabaszabadi, Csárdaszállás, Csorvás, Gerendás, Gyomaendrőd, Hunya, Kamút, Kardos, Kétsoprony, Kondoros, Mezőberény, Murony, Örménykút, Szarvas, Tarhos Telekgerendás. **(15 teljes területtel, 5 pedig (Békés, Békéscsaba, Gyomaendrőd, Mezőberény, Szarvas) külterülettel jogosult a részvételre).**

Az Akcióterület teljes területe 1756 km², a jogosult települések/településrészek lakónépessége a 2015. évi KSH adatok alapján 31 ezer fő (a teljes népesség 144 ezer fő), a külterülettel érintett települések külterületi lakossága 6 373 fő.

Az egymással szomszédos települések földrajzi egységet alkotnak, és **bár 5 városunk csak külterülettel jogosult részt venni a programban, egyrészt korábbi mezővárosi jellegük, másrészt kistérségi/járási szinten betöltött közigazgatási, oktatási, közlekedési és gazdasági szerepük révén meghatározóak a kistelepülésen élők mindennapjai és az egész térség fejlődése szempontjából.**

A térség földrajzi viszonyaiban jelentős különbségek nincsenek.

A terület koherenciáját gazdasági értelemben a mezőgazdasághoz való szoros viszony, valamint a Körös folyók (Kettős és Hármas Körös) és holtágaik mentén való elhelyezkedés határozza meg.

A teljes Akcióterület mezőgazdasági térség. Békés megye termőföldi adottságai országos szinten is kiemelkedőek, az Akcióterület a Dél-békési térség mellett hazánk legkiválóbb termőhelyi adottságú területe, 14 településünk térségében található jelentős mennyiségű kiváló termőhelyi adottságú szántó övezet.

A szántóföldi növénytermesztés dominál, az állattenyésztés kevésbé meghatározó, de lassú növekedést mutat a szarvasmarha és sertéstartásban, a feldolgozóipar a 90'-es években leépült. A mezőgazdasági szektor helyzetéből eredő problémák révén a települések hasonló gazdasági-társadalmi kihívásokkal szembesülnek.

A Körös folyók nemcsak a térség arculatát, az itt élők identitását is meghatározzák. Kulturális értelemben a mezőgazdasághoz kötődő létformák és hagyományok (melyek közül elsősorban a gasztronómiai értéket és attrakciót is jelentő íz világ a legismertebb), és nem utolsósorban az itt élő nemzetiségek (szlovákok, németek/svábok) szokásai jelentenek közös pontot. **A magyarországi szlovák kisebbség legnagyobb hányada** Békés megyében él.

2. korábbi együttműködések, megvalósult közös projektek;

Az Akcióterület települései közül **17 a 2007-2013-as EMVA LEADER Programban is együttműködött egymással**, 9 helység már a 2004-2007 közötti AVOP LEADER+ Programban is közösen lépett fel, így értékelhető tapasztalatokkal bírnak a kezdeményezést illetően.

A LEADER mozgalmon túl a térségben több, a terület és vidékfejlesztést elősegítő, ahhoz szorosan kapcsolódó települési szintű együttműködésre volt/van példa.

2006 és 2010 között valamennyi kistérségben megalakultak a **többcélú kistérségi társulások** (Békési Kistérségi Társulás, Békéscsaba és Térsége Többcélú Kistérségi Társulás, Körös-szögi Kistérség Többcélú Társulása) az egyes kötelezően ellátandó közfeladatok megszervezése és finanszírozása céljából. A békéscsabai és szarvasi térségben ezek jelenleg is működnek, 2014 óta önkéntes társulásként, főként szociális feladatellátás céljából.

Számottevő eredményeket mutathat fel a turizmus fejlesztési céllal megalakult Közép-Békési Centrum, mely Békés, Békéscsaba és Gyula városok együttműködésének adott intézményesített keretet. E szerveződés alapjain alakult meg 2015-ben a TOP terület-és településfejlesztési forrásainak hatékony felhasználását segítő KBC Békés Megyei Települések Fejlesztéséért Nonprofit Kft. A partnerséghez az Akciócsoport 19 települése csatlakozott.

Természetvédelmi, fenntarthatósági és turisztikai témájú együttműködésnek tekinthető a **Körösök Völgye Natúrpark Egyesület**ben intézményesült kooperáció, mely az akcióterület 8 települését integrálja a tájegységi alapon szerveződő partnerséghez.

Négy település szereplőit tömöríti a 2012-ben alakult **Körös-menti Turisztikai és Kulturális Egyesület (TDM)**.

A települések egyes közfeladatok hatékony ellátása és a szükséges infrastrukturális fejlesztések elvégzése érdekében folyamatosan vesznek részt önkéntes társulások/konzorciumok létrehozásában (pl. hulladék gazdálkodás, ivóvíz minőségjavító projekt stb.), illetve a térszerkezeti adottságokból eredően van hagyománya a mikro-térségek települései, különösen az adott térség városa és községei közötti együttműködéseknek.

3. az erőforrások kritikus tömegének rendelkezésre állása a stratégia céljainak megvalósításához;

Az akcióterület mérete, kiterjedése, településszáma és lakosság száma az uniós keretjogszabályokban meghatározott minimális és maximális keretek közötti **átlagot képvisel, elegendő kapacitással a HFS megvalósításához, és vállalható feladatteherrel a végrehajtáshoz kapcsolódó koordinációs, kommunikációs és adminisztrációs feladatokat illetően.**

A HFS megvalósítására felhasználható működési forrás 65,4 millió Ft, mely **felelős gazdálkodás mellett a tervezett személyi, dologi és animációs kiadásokat fedezi.** A HACS tagságát, területi kiterjedését és a működési elveket figyelembe véve – mely szerint az Egyesület vezetősége és önkéntesei saját településükön kapcsolattartó szerepet/funkciót töltenek be, illetve egyes szakmai feladatok ellátásába a HACS tagjai és/vagy a térség szakemberei bevonásra kerülnek – a végrehajtási feladatok ellátására tervezett 2-3 fős személyi állomány elegendő. Az Egyesület rendes tagjainak száma jelenleg 70, pártoló tagjainak száma 7, a tagság lassan, de folyamatosan bővül, ami a szervezet stabilitását és növekvő ismertségét, elismertségét is jelzi. A tag önkormányzatok által nyújtott visszatérítendő támogatás biztosítja a szervezet zavartalan működését, és lehetőséget teremt a tevékenységi körök koncentráálására. A vállalkozási kényszer nem jelent kockázatot a LEADER Program végrehajtására, minden erőforrás a HFS megvalósítására összpontosítható.

Az **Egyesület kiterjedt tagsága és partneri kapcsolatai** (Naturpark, Nemzeti Park, TDM szervezetek, FATOSZ Megyei szervezete, NAK Megyei Igazgatósága, BMÖ, Megyei Kereskedelmi és Iparkamara, NMI, Szent István Egyetem Tessedik Campus, települési önkormányzatok és kisebbségi önkormányzatok, Járási Hivatalok foglalkoztatási osztályai, civil szervezetek) a tervezés és a megvalósítás során is elősegíti az ágazat köziség és a szakmaiság érvényesülését, különösen a HFS társadalmi tőke növelése átfogó cél keretében a társadalmi kirekesztődéssel veszélyeztetett társadalmi rétegek/csoportok bevonása, felzárkóztatása, esélyegyenlőségének megteremtése témában.

A HFS tervezési folyamat során beérkezett és a korábbi évek ügyfélszolgálati tevékenysége során regisztrált fejlesztési igények alapján a HFS keretében rendelkezésre álló 370,6 millió Ft fejlesztési forrás 2019. I. félévéig biztonsággal leköthető.

A térség turisztikai potenciálja az 1. intézkedés megvalósításához jelent elegendő erőforrást.

A térség mezőgazdasági és élelmiszeripari potenciálja a 2. intézkedés megvalósításához, az épített és természeti értékek tömege (lásd 4. és 5. melléklet) a 4. intézkedés megvalósításához, a közel 1 300 regisztrált civil szervezet a 4-8. intézkedések megvalósításához jelent elegendő erőforrást.

A HFS és a HACS animációs tevékenysége a VP és más operatív programok által kínált fejlesztési lehetőségek térségi szintű felhasználását is ösztönzi, melyek a viszonylag csekély fejlesztési forrás keret hatékonyágát megsokszorozhatják és a HFS kiegészítő jellegét erősíthetik.

4. személyes kapcsolattartást, segítségnyújtást, részvételt lehetővé tevő helyi karakter;

A HACS személyét, részben vezetőségét és munkaszervezeti állományát érintő változatlanág kedvező alap a már meglévő személyes kapcsolatok további erősítéséhez és az ismertség és elismertség, a bizalom növekedésével új kapcsolatok kialakulásához. A korábbi évek gyakorlata és visszajelzései alapján a Program egyik legfőbb erénye a helyi ügyfélszolgálat/tanácsadás/projektmenedzsment elérhetősége.

Az Egyesület továbbra is **állandó ügyfélszolgálati irodát tervez fenntartani Békéscsabán**, mely az akcióterület közigazgatási, szolgáltatási, oktatási, gazdasági és közlekedési központja. A város elérhetősége közlekedési csomópont szerepénél fogva jónak mondható, átlagosan 30 perc az illetékességi terület településeit figyelembe véve.

Az animációs tevékenységek között szerepel egyebek között **helyi szintű fórumok, konzultációk szervezése és lebonyolítása** egyrészt a pályázati folyamat egyes szakaszaiban, másrészt a HACS által megvalósított egyedi projektek (pl. kiadvány készítése, workshop stb.) kapcsán, valamint felkérés esetén **részvétel/megjelenés a helyi szereplők programjain** (pl. kiállítás, konferencia stb.). Az akcióterület

településeinek számára és az egymástól legtávolabbi településeinek egymáshoz viszonyított távolságára (50 km) tekintettel, megfelelő szervezéssel a személyes helyi jelenlét biztosítható.

Szintén az előző ciklusban kialakult gyakorlat alapján, igény szerint **kihelyezett ügyfélfogadási napok** megtartása kb. havi rendszerességgel az akcióterület nyugati végpontjainál fekvő településeken (Gyomaendrőd, Szarvas), jellemzően az IKSZT-vel, Civil Házakkal együttműködve.

A **HACS tevékenysége gyakorlatilag teljesen nyitott**, az információkhoz való hozzáférés több fórumon, különösen a saját weboldalon biztosított, az Egyesületbe történő belépés minimális feltételekhez kötött a működési területen tevékenykedők számára. A működést érintő vélemények, javaslatok becsatornázása szintén megoldott az általános kommunikációs felületeken és fórumokon keresztül. A helyi szereplők, érintett lakosság visszajelzéseinek kanalizálásában az Egyesület vezetői és önkéntesei által betöltött kapcsolattartói funkciók is jelentős szerepet játszanak, hiszen e személyek helyi véleményformáló szerepük és aktív civil munkájuk révén a helyi közösségekkel eredményesen tudnak kommunikálni, általuk az Egyesületet legtöbbször képviselő munkaszervezeti dolgozók is eredményesebbek lehetnek a kapcsolattartásban.

4. Az akcióterület fejlesztési szükségleteinek és lehetőségeinek elemzése

4.1 Helyzetfeltárás

1. *Térszerkezeti adottságok*

A térség Békés megye középső részén helyezkedik el, kelet-nyugati irányban csaknem a román határtól Jász-Nagykun Szolnok megyéig gyakorlatilag átszeli a megyét.

Az Akcióterület települései a békéscsabai, békési, gyomaendrődi és szarvasi járásokhoz tartoznak. A 290/2014. (XI.26.) korm. r. 2. sz. melléklete alapján az utóbbi három a kedvezményezett járások közé tartozik, a békéscsabai nem besorolt. A 105/2015. (IV.23.) korm. r. alapján Csabaszabadi község, bár a békéscsabai járáshoz tartozik, mivel társadalmi-gazdasági és infrastrukturális szempontból kedvezményezett település, a fejlesztési célú támogatásokhoz való hozzáférés tekintetében a kedvezményezett járásokhoz tartozó településekkel azonos elbírálásban részesül.

A teljes lakosság 52%-a, a jogosult lakosság 63%-a él kedvezményezett településen. Az akcióterület öt 10 000 főnél magasabb lakosságú városa (a megyeszékhely Békéscsaba, Békés, Gyomaendrőd, Szarvas járásközpontok és Mezőberény) csak külterülettel jogosult a programban való részvételre, azonban tekintettel mezőváros jellegükre, kiterjedt tanya világukra és mikro-térségi, sőt térségi szinten betöltött közigazgatási, oktatási, gazdasági és kulturális szempontból meghatározó szerepükre, valamint a korábbi és meglévő együttműködésekre, a tervezési terület szerves részét képezik.

A városok vonzáskörzetei:

2. ábra: a HACS településeinek és járásainak elhelyezkedése

Békéscsaba: megyeszékhely, a köz-és üzleti szolgáltatások tekintetében is abszolút központi szerepet tölt be, közlekedés szervezési szempontból is elsődleges helyet foglal el, foglalkoztatási szempontból vonzáskörzete eléri az 50 km-t. Belső elérhetősége jónak mondható, külső elérhetősége több évtizedes probléma, az első autópálya elérési pont 120 km!
Szűkebb vonzáskörzete: Telekgerendás, Csorvás,

forrás: <https://www.teir.hu/leader>

Gerendás, Csanádapáca, Kétsoprony, Csabaszabadi, Murony, Kondoros, Békés!

Békés: a békési járás járásközpontja, a kapcsolódó közszolgáltatásokkal, oktatási, gazdasági, közlekedési csomópont, szűkebb vonzáskörzete: Tarhos, Mezőberény! Belső elérhetősége jó, 10 percen belül elérhető a megyeszékhely és a 47-es, illetve 44-es főútvonalak.

Mezőberény: nemcsak lakosság száma miatt, oktatási, kulturális, gazdasági értelemben is a békési járás 2. legjelentősebb települése, szűkebb vonzáskörzete: Kamut, Csárdaszállás. Belső és külső elérhetősége is jónak mondható, a 47-es főútvonal mentén fekszik.

Gyomaendrőd: a korábbi szarvasi kistérség 2. legnagyobb települése, majd a gyomaendrődi járás önállóvá válásával járásközpont, szűkebb vonzáskörzete: Hunya, Csárdaszállás. Belső és külső elérhetősége jónak mondható, de fejlesztendő.

Szarvas: az akcióterület legnyugatabbra fekvő települése a 44-es főútvonal mentén, ezáltal külső elérhetősége a legjobb, belső elérhetősége jónak mondható. Gazdasági és kulturális értelemben Békéscsaba mellett az akcióterület – és a megye! - legfejlettebb települése. Vonzáskörzete: Békésszentandrás, Örménykút, Csabacsúd, Kardos, Kondoros.

Az Akcióterület 15, teljes területtel jogosult települése között aprófalvak, és több ezres, városi rangú települések is találhatóak.

2. táblázat: teljes területtel jogosult települések lakosság száma a 2015-ös KSH helynévtár alapján

Lakosság (fő)	Település (db)	Összes lakos (fő)	Lakosságarány (%)
500 fő alatt	3	1 015	4,12
1000 fő alatt	3	2 054	8,34
2000 fő alatt	6	8 074	32,8
5000 fő alatt	3	13 476	54,74
Összesen	15	24 619	100

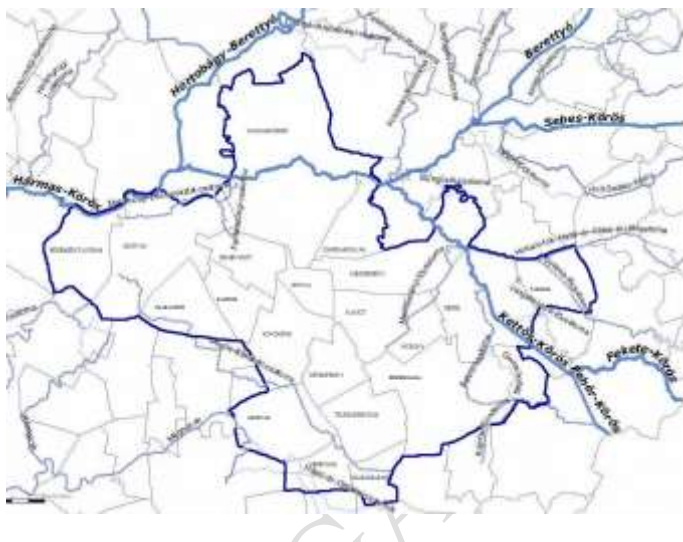
A települések szerkezetére az Alföldön gyakori sakktabla elrendezés jellemző.

A járásközpontok elérése minden település esetében jónak mondható, a megyeszékhelyé kevésbé, **a helyközi közlekedés fejlesztése mind infrastrukturális, mind szervezési szempontból indokolt**, egyrészt a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés biztosítása, másrészt az ingázás miatt.

A térség közúthálózata mennyiségi szempontból megfelelő, minőségi szempontból rendkívül hátrányos képet mutat. 2007-2015 között ugyan a tervezési területet érintő 47-es főút vonal jelentős része teljesen megújult, a térséget az országos vérkeringésbe bekapcsoló 44-es főút felújítása, illetve a tervezett gyorsforgalmi út hosszú ideje várat magára, ezért a teljes Akcióterület elérhetősége egész Békés megyéhez hasonlóan rendkívül rossz.

2. Környezeti adottságok

3. ábra: a térség felszíni vizei és vízfolyásai

Forrás: http://gis.teir.hu/teirgis_termeszeti_kornyezet/

A térség földrajzilag egységes, az Alföld nagytáj része, területe a Berettyó-Körös vidék és a Körös-Maros köz találkozásánál, 4 kistáj területén fekszik: északról a Körösmenti sík, középen a Békési-sík, délről a Békési-hát, nyugatról a Körös-szögi kistajak érintik. Felszíni vizekben gazdag, jelentős részben a Kettős és a Hármas Körös vízgyűjtő területén helyezkedik el, mintegy 65 folyókilométer szeli át. Területén több tucat holtág – köztük hazánk 5. legnagyobb állóvize, a Kákafoki – holtág (más néven Holt-Körös) – és vízfolyás, csatorna található.

Tájképi elemeit nagyrészt a folyók, illetve a folyószabályozások alakították ki. A folyók és holtágaik – melyek Magyarország legtisztább vizű folyói – állapotában, hasznosításában (vízgazdálkodás, halgazdálkodás, horgász –és vízi turizmus) jelentős különbségek mutatkoznak.

A térség geológiai adottságainak köszönhetően a felszín alatti vízkészlet is jelentős. Az itt található termálvíz alapvetően alkáli hidrogénkarbonátos hévíz, helyenként huminsavat, fluoridot és jódot is tartalmaz, összetételétől függően számos egészségügyi probléma (nőgyógyászati panaszok, ízületi betegségek, bőrbetegségek, idegrendszeri panaszok stb.) kezelésére alkalmas. Energetikai célú hasznosítására is vannak már példák, de egyelőre főként gyógyvízként történő hasznosítása megoldott. Békéscsabán, Békésen, Gyomaendrődön, Mezőberényben és Szarvason is működik termálfürdő, Mezőberény kivételével gyógyfürdőként.

A tervezési területen jelentős tömegű természeti, táji érték, Natura 2000 és védett természeti terület található. (lásd 4. sz. melléklet).

4. ábra: tájképi értékek

A regionális és országos jelentőségű tájképvédelmi területek főként a folyók mentén, illetve a Nemzeti Parkhoz tartozó területeken találhatóak (lásd: 4. ábra).

A Körösök vidékének egységes természeti, tájképi és kultúrtörténeti területként történő fejlesztéséért tevékenykedő Körösök Völgye Natúrparc **2015 óta elismert Natúrparkként** működik. A Natúrparc folyók vonalát a román határtól a Tiszáig követő működési területe a HACS 8 településére terjed ki.

Az akcióterület a Körös-Maros Nemzeti Park Igazgatóságának illetékességi területén helyezkedik el, a szervezet székhelye

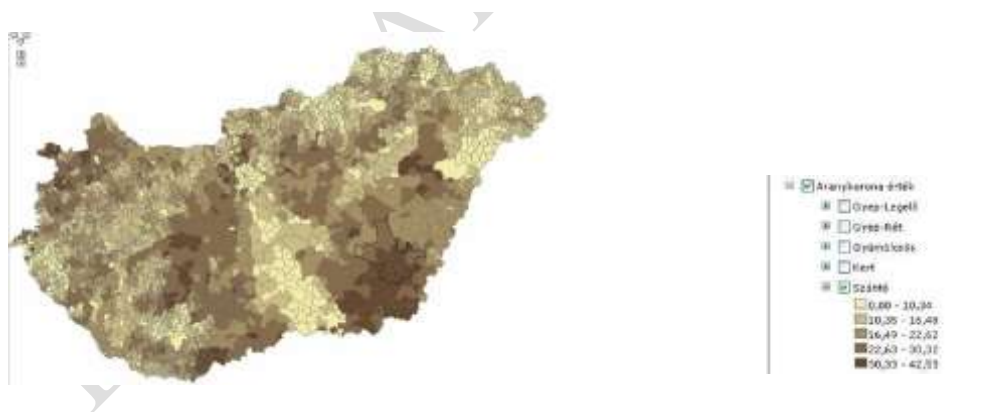
Szarvason található. A Körös-ártér és a Csorvási löszgyep (az Erdélyi hérics egyetlen magyarországi virágzó helye) által érintett négy település értékei a Nemzeti Park részét képezik, csakúgy, mint hazánk legnagyobb arborétuma, a Szarvasi Pepi-Kert. **Az akcióterület 20 településén közel 900 db egyedi tájérték található** a Nemzeti Park gondozásában elkészült tájérték kataszter alapján (forrás: www.kmnp.hu), ezen értékek ismertsége azonban a helyi közösségeken belül is alacsony!

Mind gazdasági, mind kulturális szempontból meghatározó, hogy **az akcióterület gyakorlatilag teljes területe egyértelműen mezőgazdasági térség.** Az erdőszültség alacsony (2,5%), néhány település (főként a városok) környékén találhatóak ipari hasznosítású területek.

Az éghajlati adottságok (csapadék, napsütéses órák száma, középhőmérséklet – száraz kontinentális) kedvezőek a mezőgazdasági termelésnek. Az évi középhőmérséklet 10°C fölötti, a napsütéses órák száma évi mintegy 2400 óra.

Az akcióterületen kiváló minőségű termőföldek találhatóak, átlagos értékük 30-40 AK. A gyep-legelő és szántóföldek aranykorona értéke a dél-békési legjobb földekével azonos az akcióterület mintegy felén.

5. ábra: termőföldek AK értéke

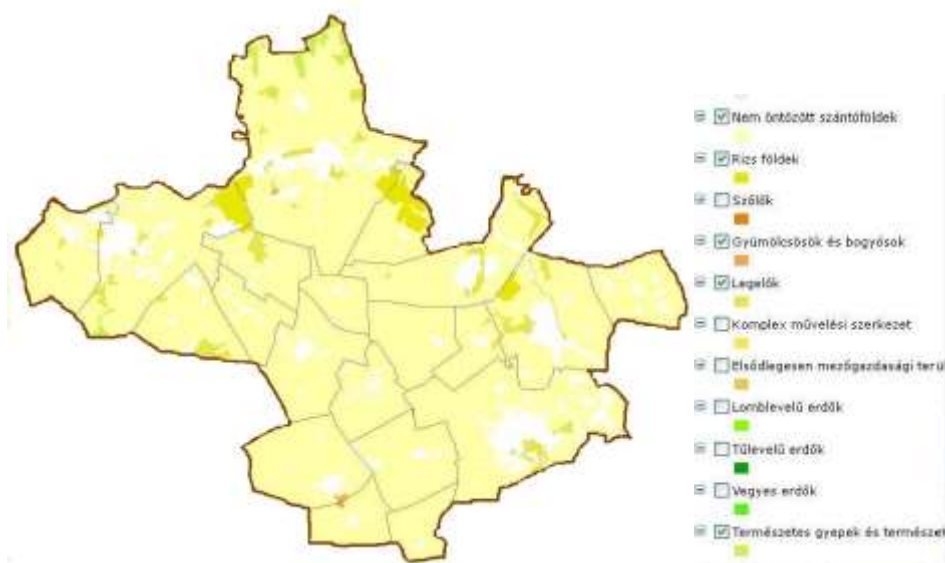

Forrás: http://gis.teir.hu/teirgis_termeszeti_kornyezet/

A mezőgazdasági művelési ágak közül a szántó részesedése a legnagyobb (86%), a szőlő gyümölcsös (0,5%), gyep, legelő (7,7%), kertészeti hasznosításban a területek kevesebb mint 1%-a, egyéb (nádas, halastó 0,9%), művelésből kivont területek aránya 2%. (Forrás: KSH ÁMÖ 2010, Agrárcenzusok 2013)

6. ábra: térségi földhasználati módok

Forrás: http://gis.teir.hu/teirgis_termeszeti_kornyezet/

A szántóföldi növénytermesztésben a takarmánynövények mellett az élelmezési célú növénytermesztés is hangsúlyos, azonban **az alapanyag túlnyomó többsége feldolgozatlan formában hagyja el a térséget** (jelentős rész exportra kerül), mivel a feldolgozóipar (pl. malomipar) és az állattenyésztés a rendszerváltást követően fokozatosan leépült, a meglévő kapacitások egyelőre kihasználatlanok. Az állattenyésztés, bár nagyon lassú bővülést mutat, elmarad a potenciáltól.

A térségben **az alternatív energia fajták viszonylag bőségben vannak, különösen igaz ez a napenergia és a termál energia esetében**. A nagyarányú szántóföldi növénytermesztés kapcsán alternatívaként merülhet fel az így keletkező melléktermék biomasszaként történő hasznosítása, illetve a szélenergia hasznosítása, melyek azonban épp a meghatározó mezőgazdasági termelés esetleges veszélyeztetése miatt kockázatokat is rejtnek magukban.

Általánosságban elmondható, hogy a térség alacsony tökevonzó és innovációs képessége nem kedvez a még mindig viszonylag magas beruházási költségekkel és hosszabb megtérülési idővel járó fejlesztéseknek, illetve a lakosság, és főként a gazdálkodói réteg alulinformált és alul motivált a környezeti fenntarthatóság elsődlegessé válásához.

Mivel **az akcióterület számottevő ipari bázissal nem rendelkezik**, az e tevékenységekből származó intenzív szennyeződés nincs jelen. A vidéki életformákból adódóan a természeti adottságok kevésbé drasztikusan változtak, a levegő-és zajszennyezés a mezőgazdasági termeléssel járó gépmozgásokból, anyagszállításból és az egyre növekvő közúti járműforgalomból adódik (az akcióterület tranzitfolyosó Románia és Budapest között). Ez utóbbi a főútvonalak mentén fekvő településeken elérhető életminőséget rontja.

A többnyire nehezen elfogadható gazdasági elmaradottság pozitív hatásaként értékelhető a kevésbé károsult természeti környezet, amely a XXI. században válik gazdasági erőt jelentő tényezővé. A természet értékeinek – vízvilág, madár-és növényvilág – felfedezésére alapozható turisztikai kínálat és az egészséges élelmiszerek érdeklődésre és vevőkre találnak az iparosodott településeken, környezeti szennyeződésekkel terhelt életet élő hazai és külföldi látogatók között.

Ugyanakkor **az éghajlat változás kihívásai egyre nagyobb mértékben befolyásolják a termelést és a termőföldeket, általában a természeti javak fenntartható használatát.** A csapadékeloszlás évről-évre egyre nagyobb egyenetlenségeket mutat éven belül és évek között is. Ennek következtében előfordulnak hosszú aszályos időszakok, illetve esős terminusok. Az előbbi esetben a szárazság és az

öntözés problémája, utóbbiban a belvíz károk kezelése, a belvízelvezetés kérdése merül fel. (Békésszentandrás, Szarvas, Csabacsúd, Örménykút, Gyomaendrőd, Mezőberény, Békés, Békéscsaba, Tarhos belvívveszélynek fokozottan kitett települések, mely a mezőgazdasági károk enyhítésén kívül a települési infrastruktúra fejlesztésének szükségességét is felveti e falvak és városok esetében.) A kései és korai fagyok szintén hatással vannak a mezőgazdaság teljesítő képességére.

Az akcióterület természetvédelmi és tájképvédelmi szempontból gazdag öröksége a mezőgazdasági és turisztikai hasznosítás esetében szükségessé teszi a fenntarthatóság szempontjainak érvényesítését a mezőgazdasági és az ipari termelésben, valamint a köz-és üzleti szolgáltatások energiaszükségletének biztosításában egyaránt, mind a felhasznált energia mind pedig a kibocsátott káros anyag, illetve keletkező nem hasznosítható szemét mennyiségének csökkentése kapcsán. Ehhez elsődlegesen szemlélet formálásra és az innovatív és/vagy adaptív képességek fejlesztésére van szükség.

Egyértelműen a negatív környezeti hatások között szerepel a szerves és műtrágya használat közvetett hatása, a települési diffúz szennyezések (szikkasztás, állattartás, belterületi csapadékvíz beszivárgás), a kommunális hulladéklerakókról történő csapadékvíz beszivárgás, az állattartó telepek trágyatárolói miatti nitrát szennyezés, a szennyvízcsatorna hálózatok kiépítetlensége (2013-ban átlagosan 30% alatti!).

Tény, hogy az EU csatlakozás óta, és különösen a 2007-2013-as fejlesztési időszakban elnyert támogatási forrásoknak köszönhetően jelentős közösségi beruházások történtek a szennyvízcsatorna hálózatok fejlesztése, a szelektív hulladékgyűjtési rendszerek kiépítése (2013-ban átlagosan 45%) és a hulladéklerakók korszerűsítése, rekultiválása témában, de van még teendő.

A támogatási forrásoknak köszönhetően az állattartó telepek korszerűsítésére is több helyen sor került, de még nem éri el a kívánatos szintet, illetve sajnálatos rossz tapasztalat, hogy a fejlesztéseket nem a fenntartható szemlélet motiválja, csak a szankcionálás elkerülése ösztönzi. Ennek tudható be, hogy kevés példaértékű kivételtől eltekintve nem hasznosul az a biogáz sem, amely megfelelő technológia alkalmazásával energiaként felhasználható volna a termelő üzemekben, jelentősen csökkentve az energiaköltségeket.

3. Kulturális erőforrások

A térség hagyományai egyrészt az agráriumhoz, a falusi életmódhoz, a paraszti kultúrához, illetve a Körös folyók mentén fekvő településeken a vizes élőhelyekhez és az itt élő nemzetiségek szokásaihoz kötődnek szorosan.

A helyi kulturális élet főszereplői egyrészt a hagyományörző, kulturális tevékenységet végző civil szervezetek (közel 1300 bejegyzett szervezet 2015-ben), akik az értékörzés, a főként helyi jelentőséggel bíró programok, rendezvények kezdeményezői és lebonyolítói, de némelyek térségi, regionális, országos, vagy akár nemzetközi szintű rendezvények, fesztiválok társszervezői is.

A térségben több tucat, a helyi társadalomnak és az ide érkező vendégeknek egyaránt kikapcsolódási és szórakozási lehetőséget biztosító, többnyire a térségben hagyománnyal bíró **mezőgazdasági létformákhoz kötődő gasztronómiai rendezvényre, kulturális fesztiválra** kerül sor minden évben.

Az Akcióterület (és a megye) legismertebb gasztronómiai fesztiválja, egyben legfőbb turisztikai attrakciója a Békéscsabai Kolbászfesztivál. Említésre érdemes a Szarvasi Szilvanapok rendezvénysorozata és a Gyomaendrődi Nemzetközi Hal-és Halászléfőzőverseny, vagy a Sajt-és Túrőfesztivál.

A vidéki létformákat, a vidék népművészetét és a települések hosszú történetét ünnepli méltó módon több más, szintén ismertebb rendezvény: a Tarhoson megrendezésre kerülő Körösök Völgye Folklórfesztivál, Berényi Napok, Békési Madzagfalvi Napok, Kondorosi Betyárnapiak, Csorvási Lakodalmas Napok. **A kisebb települések saját ünnepei is főként az agráriumhoz köthetőek:** Csabacsúdi Kukorica Fesztivál, aratónapok, lovas napok, stb.

A gasztronómiához kötődnek a térség tradicionális és jól ismert élelmiszeripari termékei is, melyek közül több a kiemelkedő nemzeti értékek, sőt, a Hungarikumok táborát erősíti. Ezek a Békésszentandrás és Szarvas környékén fellelhető Alföldi kamillavirágzat, a Csabai kolbász vagy Csabai vastagkolbász, az akácméz, mely számos térségi méztermelő kínálatában megtalálható, a magyar szürke szarvasmarha, melynek legnagyobb állománya az akcióterületen a Körös-Maros Nemzeti Park gazdaságában található, vagy a Békési szilvapalinka.

Magasabb szellemi-művészeti élményeket kínál egyebek mellett a Békés-Tarhosi Zenei Napok fesztiválja, a városi Művelődési és Kulturális Központok és Könyvtárak rendezvényei, a Békéscsabai Jókai Színház és a Szarvasi Cervinus Teátrum színházi évadai, a tavaszi és nyári irodalmi és zenei fesztiválok, a Múzeumok (köztük a békéscsabai Munkácsy Mihály Múzeum és Emlékház, a szarvasi Ruzicskay Alkotóház, az ország egyetlen nyomdaipari múzeuma, a gyomaendrődi KNER Múzeum) valamint a számos kiállító és gyűjteményes hely.

A mezőgazdasági hagyományok a kulináris mellett **a vizes élőhelyek tradicionális létformáját őrző tevékenységekben** is jelen vannak. A térségben hosszú hagyománya és komoly kultúrája van a kézműves tevékenységeknek. A nádból, fűzfából, bőrből, agyagból készülő használati és dísz tárgyak napjainkban sem csak a civil alkotóműhelyekben készülnek, az idősebb generációk között még élnek e mesterségek (keramikus, bőrműves, kosár-és gyékényfonó, fafaragó, szövő stb.) és jelentős tudást, kulturális tőkét képviselnek. A térség népi-és iparművészei közül nyolcan kapták már meg a Népművészet Mestere díj kitüntetését, közülük hatan még ma is aktívak.

Az itt élő **nemzetiségek (németek/svábok, szlovákok, romák)** saját szokásaikkal, örökségükkel szintén gazdagítják a térség kultúráját. Különösen a nagyszámú szlovák közösség őrzi nyelvi és kulturális szokásait. A 2011-es népszámlálási adatok szerint a népesség 9,7 %-a szlovák nemzetiségű, a legnagyobb arányú közösségek Csabacsüdön, Csabasabadiiban, Gerendáson, Kardoson, Kétsopronyban, Kondoroson, Örménykúton, Szarvason és Telekgerendáson élnek. A szlovák nemzetiség nyelvi-kulturális örökségének megőrzésében fontos tényező, hogy a térség több óvodájában, általános és közép iskolájában zajlik szlovák nyelvű oktatás, Szarvason szlovák nemzetiségi színház is működik. A roma nemzetiség – a magukat annak vallók adatai alapján – a népesség alig 2%-át teszi ki. E közösségek a városokban, Békésen (7%), Mezőberényben (5,4%), Gyomaendrődön (4,5%), Szarvason (2,9%), Örménykúton (2,7%), Csárdaszálláson (1,7%) és Tarhoson (1,1%) élnek legnagyobb számban, kulturális örökségük révén azonban egyelőre nem valósult meg integrációjuk a többségi társadalomba. A tapasztalatok többsége épp ellenkező példát mutat; annál sikeresebb a roma közösség tagjainak beilleszkedése, minél távolabb kerülnek kulturális közegüktől. A német/sváb kisebbség összesen 0,5%-os aránya Mezőberényben (3,5%), Gyomaendrődön (1,2%), Békésen (0,6%) és Kondoroson (0,5%) él. A nemzetiségek a közéletben is aktívak, 13 településen működik szlovák, 4 településen német és 6 településen roma nemzetiségi önkormányzat.

Az akcióterületen több mint félezer helyi és országos védelem alatt álló (müemlék) épület, építmény található, ezeket egészítik ki a helyi értéktár kataszterekben feltüntetett települési értékek. (lásd 5. sz. melléklet). A kulturális örökség részét képező épített értékek között az emblemikus épületek mellett (Békéscsabai Evangélikus Nagytemplom – Közép-Kelet Európa legnagyobb evangélikus temploma, a gerendáson futó első magyar betonút, a Wenckeim grófi család több településen fellelhető épületegyüttese, a kiemelt jelentőségű nemzeti vagyonnak számító szarvasi Bolza-kastély és Csáky kastély), a népi építészet és vidéki létformák stílusjegyeit őrző, a polgári értékeket képviselő, a mezőgazdasági nagybirtokrendszerre és a nemesi társadalomra, valamint a térség gazdasági fejlődésére (pl. ipar, folyószabályozások stb.) emlékeztető egyediségek egyaránt találhatóak. **A táji-természeti értékekhez hasonlóan azonban az épített örökség sem él kellőképpen a köztudatban, a kulturális erőforrások így nem megfelelően hasznosulnak.**

Az elmúlt években **az Akcióterület 12 településén alakultak meg a Helyi Értéktár Bizottságok** (Békés, Békéscsaba, Békésszentandrás, Csabasabadi, Csárdaszállás, Csorvás, Gerendás, Gyomaendrőd, Hunya, Kondoros, Mezőberény, Szarvas). E testületek remélhetőleg nem csupán a helyi értékek egy újabb gyűjteményét hozzák létre, de folyamatosan felülvizsgálják, aktualizálják,

karbantartják a már meglévő leltárakat és a helyi – gyakran elfeledett vagy soha nem is ismert – értékek bemutatására és köztudatba kerülésére, kulturális tőkésítésére is képesek figyelmet fordítani.

Az akcióterület kulturális értékei a lokalitáson túlmutató turisztikai attrakcióvá fejleszthetők:

- a Békéscsabai/Békés megyei **kolbász brand**jének kiépítése megkezdődött, a Békéscsabai Kolbászfesztivál, mint önálló attrakció köré további attrakciókat létesítettek (Csaba Park és Kolbászház);
- a **Körösök Völgye brand**, mint egységes tájegység kiépítése megkezdődött, a Natúrpark koncepció egyik prioritása;
- **Békéscsaba Munkácsy Városa** (világhírű festőnk nevét viselő Múzeum és a gyerekkorának helyszínét adó Emlékház területének önálló attrakcióvá fejlesztése Munkácsy negyed néven megkezdődött);
- **Szarvas a történelmi Magyarország közepe.**

A **kulturális értékek tőkésítése** vidékfejlesztési szempontból rejt magában kiaknázható potenciált. Sajnálatos negatív tendencia, hogy az agrárium gazdasági súlyának visszaesésével és az élelmiszeripar leépülésével a **mezőgazdasági termelésben és élelmiszeriparban összegyűlt évszázados, illetve évtizedes tudás, tapasztalat az újabb generációknál egyre kevésbé van jelen**, illetve nagyarányú a – főként technológiai – lemaradás. Külföldi gyakorlati példák alapján azonban kijelenthető, hogy tudatos szemléletformálással, a szakképzés társadalmi értékének visszaállításával ez a folyamat megfordítható és az ágazatban rejlő lehetőségek, az idősebb generációk által még képviselt tudás, mint kulturális tőke gazdasági tőkévé konvertálható.

E célt szolgálhatja, hogy **az akcióterület nagyobb városaiban, de legalábbis megyén belül a mezőgazdasági termeléshez, élelmiszeriparhoz, könnyűiparhoz és kézműiparhoz, illetve turizmus-vendéglátáshoz kapcsolódó középiskolai szakképzés széles skálája érhető el, a Szent István Egyetem két képzési helyén (Békéscsaba, Szarvas) e szakterületekhez kapcsolódó felsőfokú képzés/szakképzés – bár szűkebb körben, de – szintén elérhető.**

Ez a **széles szakképzési kínálat a felnőttképzés terén már nem jelenik meg**, azonban a 2014-2020-as fejlesztési ciklusban széles körben és jelentős forrással megvalósítható foglalkoztatási programok e téren hiánypótló funkciót tölthetnek be.

4. A társadalom állapota

Az akcióterület lakossága az országos és megyei átlagnál is nagyobb ütemben, folyamatosan csökken, kivétel nélkül minden településen, 2000-2015 között több, mint 16%! a népesség csökkenés. (Az akcióterület népességi adatait az 1. sz. melléklet mutatja be.) Ennek oka egyrészt a **természetes fogyás**, másrészt a munkanélküliség, illetve a hazai átlagnál alacsonyabb elérhető jövedelem miatt jelentkező **negatív vándorlási különbözet** (átlagosan -5,7 % évente az ezredforduló óta). Legnagyobb arányban a szakképzett és felsőfokú végzettségűek hagyják el a térséget, mind a belföld (főváros, Dunántúl), mind a külföld irányába, sok esetben azonban nem képzettségüknek megfelelő munkát végeznek.

A lakosság korösszetétele kedvezőtlen, **a társadalom elöregedő**, az öregségi mutató (2013-ban 2,32) a megyei és országos átlagot is meghaladja.

Az itt élő **nemzetiségek (németek/svábok, szlovákok, cigányok) kulturális és gasztronómiai örökségükkel a térség értékeit és turisztikai kínálatát gazdagítják**. Különösen a nagyszámú szlovák közösség (9,7%) őrzi nyelvi és kulturális szokásait. A magukat romának valló kisebbség döntően a városokban koncentrálódik (Békés 7%, Gyomaendrőd 4,5 %, Mezőberény 5,4 %, Szarvas 2,9 %).

A roma kisebbség tagjai körében az átlagnál magasabb a munkanélküliek és az alacsony képzettségűek aránya (ez rontja némileg az öt 10 000 főnél nagyobb lakosú város képzettségi adatait).

Az akcióterület lakosságának képzettségi szintje a megyei adatokhoz hasonlóan elmarad az országos átlagtól (a megyei adatok a 2011-es census alapján az utolsó harmadban helyezik el a tágabb térségünket).

3. táblázat: a térség lakosságának képzettségi szintje

	10 000 fő alatti települések (15 db)	10 000 fő fölötti települések (5 db)
legfeljebb 8 általános iskolai végzettségűek aránya (%)	33	39
felsőfokú iskolai végzettségűek aránya (%)	8,4	12
legalább érettségizettek aránya (%)	32	26
szakképesítést szerzettek aránya (%)	26	22

Forrás: http://www.ksh.hu/docs/hun/xftp/idoszaki/nepsz2011/nepsz_03_04_2011.pdf

Középiskolai oktatás (gimnáziumi és szakképzés) az akcióterület járásközpontjaiban és Mezőberényben folyik, Békéscsabán és Szarvason felsőoktatás és felsőfokú szakképzés is elérhető. **A szakképzésben a mezőgazdasági termeléshez, élelmiszeriparhoz, könnyűiparhoz és kézműiparhoz, illetve turizmus-vendéglátáshoz kapcsolódó középiskolai széles skálája érhető el (ennek ellenére az ágazatban foglalkoztatott szakképzett és felsőfokú végzettségűek aránya viszonylag alacsony), a Szent István Egyetem két képzési helyén (Békéscsaba, Szarvas) e szakterületekhez kapcsolódó felsőfokú képzés/szakképzés – bár szűkebb körben, de – szintén elérhető.**

Ez a széles szakképzési kínálat a felnőttképzés terén már nem jelenik meg, azonban a 2014-2020-as fejlesztési ciklusban széles körben és jelentős forrással megvalósítható foglalkoztatási programok e téren hiánypótló funkciót tölthetnek be.

Az oktatási rendszer szerkezetét, elérhetőségét főként a demográfiai helyzet befolyásolja (az előregedő kistelepüléseken jellemzően iskolai alsó tagozat sem működik - 4 település érintett), de az iskolai és óvodai intézmények fennmaradására hatással van a foglalkoztatási szerkezet is (a környező településekre ingázó dolgozó szülők a munkahely szerinti településeken – jellemzően városokban – íratják be nevelési-oktatási intézményekbe gyermekeiket).

Az egy lakosra jutó nettó belföldi jövedelem a megyei átlagnál alig valamivel kevesebb, de **az országos átlagnál legalább 20%-kal alacsonyabb** (2013-ban átlagosan 591 147 Ft), ez az elvándorlás legfőbb kiváltó oka. Békéscsaba egyértelműen, Szarvas érzékelhetően kiemelkedik, jelentősen átlag alatti értékeket mutat néhány kistelepülés (Csárdaszállás, Gerendás, Hunya!, Kamut, Kardos), jellemzően azok, melyekre a jobban teljesítő városok gazdasági hatásai már nem terjednek ki. (Békéscsaba és Szarvas szűkebb vonzáskörzetében hasonló adottságú és méretű települések, lásd: Kétsoprony, Örménykút ellentétes példák.)

A békéscsabai járáshoz tartozó települések – ide nem értve Csabaszabadi községet – kivételével az akcióterület valamennyi települése kedvezményezett településnek minősül. A teljes lakosság 52%-a, a jogosult területek lakosságának 63%-a él e falvakban és városokban. A 290/2014. (XI.26.) kormányrendelet értelmében a társadalmi és demográfiai, lakás-és életkörülmények, gazdaság-és munkaerő piaci, valamint infrastruktúra és környezeti mutatókból képzett ún. komplex mutató alapján emelkedő sorrendbe állított járássok listájában a gyomaendrődi a 74., a szarvasi a 88., a békési a 91., a békéscsabai pedig a 139. helyen áll. E területeken tehát a helyzet nem számottevően rossz, de fejlesztésre szorul.

Figyelembe véve a települések előregedő társadalmát, valamint a megye országos összehasonlításban kedvezőtlen egészségügyi és mentális helyzetét, az állami és önkormányzati szereplők által nyújtott oktatási-nevelési, egészségügyi és szociális alapszolgáltatások mind infrastrukturális, mind pedig humán oldalról fejlesztésre szorulnak, mennyiségi és minőségi

bővítésük indokolt, illetve fenntarthatóságuk biztosítása érdekében a költséghatékony működtetéshez szükséges energetikai fejlesztésük elengedhetetlen.

A képzettség, a közszolgáltatásokhoz való hozzáférés, a társadalmi befogadás és a közösségi és civil élet aktivitásának fokozását is segítő lakossági szélessávú internet hálózat kiépítése jó ütemben fejlődik (2011-2013 között megduplázódott a lakosságon belüli hozzáférési arány), a közsféra intézményeiben, különösen az oktatási intézményekben a mutató 2013-ban megközelítette a 100%-ot.

Tekintettel arra, hogy a társadalmi kirekesztődéssel veszélyeztetett csoportok beazonosítása és megszólítása speciális tudást, és főként helyismeretet igényel, a témában a HFS a települési önkormányzatok, illetve a témában érintett intézmények, szervezetek, szakemberek véleményére, részvételére és közvetítő munkájára épít elsősorban.

Az érintett társadalmi rétegek, csoportok helyzetének jobb megismerése, felzárkóztatásukat, esélyegyenlőségüket szolgáló intézkedés kidolgozására tematikus munkacsoport keretében került sor, melynek része az EFOP 1.7. intézkedésre való felkészülés.

A HFS céljait és mozgásterét, valamint a munkacsoport ülésen elhangzott legfontosabb megállapításokat figyelembe véve a térségben kirekesztődéssel leginkább veszélyeztetett célcsoportok:

- anyagi okokból térségbe betelepülők
- tartós munkanélküliek, különös tekintettel az alacsony végzettségű tartós munkanélküliek.

A munkanélküliségi arány az akcióterületen a 2005. évi 8,08%-os átlagról 2011-re 14,07%-ra emelkedett, 2015-re 5,72%-ra „mérséklődött”, nem függetlenül a közfoglalkoztatási program hatásaitól. A munkanélkülieken belül magas, 42% a tartós munkanélküliek aránya, az alacsony képzettségűek aránya 31% (2013).

A civil társadalom fejlettségét, aktivitását, fejlődési potenciálját tekintve eltérő képet mutat, összefüggésben az adott település vállalkozói aktivitásával, kulturális-szellemi örökségével, illetve az adott település fejlődési ívével.

Az akcióterület egészén 2015-ben közel 1300 bejegyzett civil szervezet található, azonban több mint 1000 az 5 nagyobb városban regisztrált. A civilek által legnagyobb számban pártolt és művelt tevékenységi területek a szabadidő és sport, valamint a kultúra. Viszonylag nagy számban van jelen az oktatás és szociális ellátás, de szakmai, gazdasági, érdekképviseleti, településfejlesztési és közbiztonsági feladatokat felvállaló közösségek is működnek szinte minden településen. **Csekély hányadot képviselnek a szférán belül a kifejezetten környezetvédelmi céllal működő szervezetek!**, az egészségügyi, vallási és egyéb szervezetek aránya elenyésző. Egyre több ugyanakkor a több településen, vagy akár térségen átívelő tevékenységet ellátó szakmai és/vagy ernyőszervezet. A Békéscsaba vonzáskörzetében aktív Civil Szervezetek Szövetsége, valamint a szarvasi kistérséget lefedő Körös-szögi Civil Fórum Egyesület egyaránt tagjai a HACS-nak.

A civilek legnagyobb erőssége a részvételi hajlandóság és a tagok/érdeklődők mobilizálásának képessége. Jövedelemszerzési képességük az utóbbi 10 évben jellemzően a különböző támogatási programokon való sikeres részvétel függvénye, az üzleti szféra felajánlásaiból működni képes szervezetek száma alacsony. Erőforrásaihoz mérten épp ezért minden települési önkormányzat támogatja a civileket, akik **az akcióterületet vizsgálva nagyon eltérő képet mutatnak. Egyes szervezetek – főként a közfeladatok ellátásába vagy a turisztikai szolgáltatásokba bekapcsolódva – képesek voltak önfenntartóvá válni, mások számára – bár tagjaik aktívak és a közös célért a helyben szükséges cselekvéseket elvégzik – a törvényes működés feltételeinek anyagi és adminisztratív terhei sem vállalhatóak. Civil társadalom nélkül azonban a helyi értékek megőrzése és fenntartható hasznosítása, valamint a helyi társadalom megszólítása nem lehetséges!**

A településeken a civil szervezetek programjainak teret adó belső közösségi terek mennyisége és minősége kielégítő, a működésükhöz szükséges létesítmények (pl. civil ház) száma azonban kevés. Szintén **hiányos a gyermekek és fiatalok szabadidejének hasznos és kulturált eltöltését és a sportot,**

mozgást kiszolgáló külső közösségi terek és az óvodai-iskolai nevelésen kívül elérhető közösségi sportlétesítmények köre.

5. A gazdaság helyzete

A célterület gazdasága hagyományosan agrárjellegű, a szektor meghatározó, bár jövedelemtermelő képessége ezt nem tükrözi. Gazdasági súlyának gyengülése ellenére a megyei trendekhez hasonlóan a célterület lakosságának még mindig jelentős hányadát foglalkoztatja (2008-2014 között 9-11% körüli arány), különösen a falvak népességének megélhetésében játszik kiemelkedő szerepet. A célterületen működő társas vállalkozások közel 25%-a mezőgazdasági és/vagy élelmiszeripari feldolgozásban érdekelt vállalkozás, az önálló vállalkozások aránya 17% (2013. évi adatok), de csökkenő tendenciát mutat. A regisztrált östermelők száma a tervezési területen 2013-ban 2772.

A termelésben egyértelműen a szántóföldi növénytermesztés dominál, a gyümölcs művelési ág, ill. a kertészet 2%-át teszi ki a termőterületeknek. A 90'-es évek elejétől a korábban meghatározó élelmiszeripar leépült, azzal együtt az állattenyésztés is. Az állatállomány mennyisége és szerkezete a megyei átlagnak megfelelő, a sertéstartás dominál (41%), a szarvasmarha állomány 23,5%. (KSH Agrárcenzus 2010) A magas munkanélküliségi mutatók még mindig ezekre a folyamatokra vezethetők vissza: a mg-on és élelmiszeriparon belül leépültek a munkaerő igényes ágazatok. A városokban, elsősorban Békéscsabán és Szarvason még jelen van a feldolgozott, mezőgazdasági alapanyagú termékeket előállító ipar (gyümölcs sűrítvény, baromfi feldolgozó, vágóhid és húskombinát, konyhakész zöldségfélék, hűtőház), a magasabb hozzáadott érték azonban legtöbbször a célterületen kívül kerül megtermelésre. Az élelmiszeripari vállalkozások között jelentős különbségek mutatkoznak: kis számban (3 db) jelen vannak a több száz főt foglalkoztató és a versenyképes tömegtermeléshez szükséges fejlesztéseket önerőből végrehajtani képes nagyvállalatok, és a fejlődőképes közép- és kisvállalkozások (< 30 db), illetve néhány száz kisvállalkozás, a másik véglet a kis – jellemzően családi tulajdonban lévő – prémium minőségű termékeket limitált mértékben előállító manufaktúrák (2013-as adatok). Ez utóbbiak fejlettségi szintje és fejlődési potenciálja (induló, 3000 STÉ és 6000 STÉ közötti stb.), illetve fejlesztési szükségletei (kapacitás bővítés, termékfejlesztés, technológiai korszerűsítés, piacszerzés stb.) is eltérőek.

A birtokszerkezet a megyei trendekhez igazodik. A mg-i területek túlnyomó többsége egyéni gazdaságok kezében van, a birtokolt gazdálkodási terület azonban kisebb arányú (kb. 60%). A gazdálkodó szervezetek fele jellemzően nagyobb területtel, 500ha fölötti gazdaságmérettel, az egyéni gazdaságok mintegy 60%-a viszont legfeljebb 100 ha területtel rendelkezik. Az egyéni gazdaságok mintegy 40%-a értékesítésre termel, 36% saját hasznosításra, közel 20% a saját fogyasztáson felüli felesleget értékesíti. A gazdálkodó szervezetek között nagy többségben vannak a növénytermesztéssel foglalkozó gazdaságok (65%), az egyéni gazdaságok között viszont közel 50% az állattartó gazdaságok és 10% a vegyes gazdaságok aránya. (2013. évi adatok)

A célterület számottevő ipari bázissal nem rendelkezik, (az ipari parkok, inkubátorházak száma viszonylag alacsony, illetve nem megfelelően kiépített) a kilencvenes évek gazdasági változásai a felszámolásokon, gyárbezárásokon, létszámleépítéseken keresztül a térséget is hátrányosan érintették. A még meglévő iparnak elsősorban a feldolgozóipari ága jelentősebb, kiemelkedő iparágazatok a textil-, fa-, papír-, és nyomdaipar, építőipar, valamint a fémipar.

A szolgáltató szektorban működő vállalkozások döntő többsége a városokban működik, azok igazgatási és ellátó funkcióihoz kapcsolódva.

A természeti értékekre és kulturális/gasztronómiai programokra épülő turizmus az elmúlt 15 évben mind mennyiségi, mind minőségi értelemben jelentős fejlődésen ment keresztül a Dél-alföldi régióban, Békés megyében és a térségben is. (Az elmúlt három évben a Dél-alföldi régió volt az ágazat

legdinamikusabban fejlődő régiója.) **Bár maga a régió sincs hazánk legkeresettebb turisztikai célpontjai között, a Körösök völgye 2010-2015 között felkerült az ország turisztikai térképére.**

Ez köszönhető egyrészt a kellő számú és minőségű szálláshelynek (a négy csillagos wellness szállodától az ifjúsági szálláshelyig többféle kategória érhető el megfelelő mennyiségben) és a turisztikai attrakciók egyidejű fejlődésének (gasztronómiai programok, látogatóközpontok, kirándulóhelyek stb.). Mindezeket kiegészítette a megalakult TDM szervezetek marketing tevékenysége, valamint a belföldi turizmus növekedése.

A településeken 2013-ban közel 4 000 kereskedelmi és falusi szállásférőhely volt elérhető, a férőhelyek száma a 2007-2013-as időszak forrásainak köszönhetően több százal növekedett még 2014-2015-ben, illetve minőségi fejlesztésekre is sor került. A közel 1000 falusi és egyéb szállásférőhely a falvakban, illetve a városi területek külterületein van többségben, a kereskedelmi szálláshelyek egyértelműen a városokban érhetőek el. A térségbe érkező vendégek átlagos tartózkodási ideje 2-3 nap, növekvő tendenciát mutat.

A külföldi vendégek aránya a 2013-as adatok alapján 8%, ami jórészt az érintett települések (Békés, Békéscsaba, Csorvás, Gyomaendrőd, Szarvas) nemzetközi kapcsolatainak, illetve nemzetközi szintű rendezvényeinek köszönhető. A határon túli magyarság, mint potenciális célcsoport megszólítása eddig nem járt sikerrel és egyelőre a határmentiséget sem sikerült kihasználni. Ugyanakkor a külföldi vendégek elmaradása nem kirívó, arányuk régiós szinten is csak Csongrád megyében magasabb.

A térséget felkereső vendégek száma az elmúlt években folyamatosan növekszik, az ágazat jövedelem termelő képessége nő, azonban a foglalkoztatásban betöltött szerepe egyelőre elmarad a gazdasági teljesítménytől, és alacsony a turisztikai szolgáltató-vendéglátó vállalkozások száma.

4. táblázat: a turizmus-vendéglátásban tevékenykedő vállalkozások aránya településenként

	Békés	Békéscsaba	Békésszentandrás	Csabacsúd	Csabaszabadi	Csárdaszállás	Csorvás	Gerendás	Gyomaendrőd	Hunyva	Kamut	Kardos	Kétsoprony	Kondoros	Mezőberény	Murony	Órménykút	Szarvas	Tarhos	Telekgerendás	Átlag
a működő vállalkozásokból a szálláshelyszolgáltatás, vendéglátásban tevékenykedők aránya 2012-ben (%)	5,8	5	5,7	9,3	16,7	7,1	7,5	4,2	7,9	6,3	4,2	0	2,3	6,1	6,7	4,4	0	7,1	0	10,3	5,8

A következő időszak feladata a turisztikai potenciál minél hatékonyabb kiaknázása az értékek fenntartható hasznosításával: a szezonális csökkentése és a szolgáltatások mennyiségi és minőségi bővítésével a vendégek itt tartózkodásának növelése.

A gazdasági fejlettség relatíve alacsony szintje és a foglalkoztatottság aránya szoros összefüggésben van a gazdaságszerkezeti sajátosságokkal, amely az iparosodottság alacsony fokával és az alacsony jövedelmezőségű mezőgazdaság átlag feletti arányával jellemezhető.

Az akcióterület foglalkoztatási és munkaerő piaci helyzete kedvezőtlen. (A települések 2005-2015 közötti munkanélküliségi adatait a 2. számú melléklet mutatja be.)

A munkanélküliségi arány az akcióterületen a 2005. évi 8,08%-os átlagról 2011-re 14,07%-ra emelkedett, 2015-re 5,72%-ra „mérséklődött”, nem függetlenül a közfoglalkoztatási program

hatásaitól. Ez az érték a megyei átlagnál 1%-kal kedvezőbb, azonban 2-3%-kal meghaladja az országos átlagot. A mutatók az egyes települések között nagy szórást mutatnak. A 20 településből 4 jelentősen átlag fölötti, 4 pedig jelentősen átlag alatti mutatókkal rendelkezik.

Beszédes adat, hogy a teljes területtel jogosult településeken a munkanélküliségi arány 2013-ban 12,67%, azonban a foglalkoztatottak 49%-a! ingázik a lakóhelyéről a munkahelyére; jellemzően a csak külterülettel jogosult városok egyikébe. Egyebek mellett ez is indokolja a helyi és helyközi tömegközlekedés infrastrukturális fejlesztését, illetve a szervezetfejlesztést. A térség településein a munkanélkülieken belül **magas, 42% a tartós munkanélküliek aránya, az alacsony képzettségűek aránya 31%**, a városokban ez utóbbi mutató némileg alacsonyabb, 26% (2013-as adat). Ez azt is jelenti, hogy a járásközpontként saját foglalkoztatási paktumot végrehajtó városi programok – figyelembe véve a tervezett indikátorokat – a környező kistelepülések érintettjeit a képzési-foglalkoztatási programokba be tudják vonni.

A pályakezdő munkanélküliek aránya 2013-ban a 10 000 főnél alacsonyabb lakosságú településeken 18-25%, a 10 000 főnél magasabb lakosságú településeken 14 – 22%.

A térség tökevonzó képessége alacsony, a megye országos viszonylatban elmaradó infrastrukturális fejlettsége és rossz elérhetősége, ill. a munkaerő piac szerkezete miatt. A célterületet – hasonlóan egész Békés megyéhez – még mindig nem érinti gyorsforgalmi út, ugyanakkor a célterület közúthálózata megfelelő sűrűségű, a települések könnyen eléri egymást. Mindezekből következik, hogy a térség külső elérhetősége kedvezőtlen, belső elérhetősége azonban jó.

Nincs hagyománya az együttműködésen alapuló fejlesztéseknek, és részben a tökehiány miatt alacsony az innovációs képesség. A célterületen az ezer lakosra jutó működő vállalkozásszámmal kifejezett vállalkozási aktivitás 2013-ban (is) alacsony, főként az országos átlaghoz viszonyítva (20% a különbség), de vannak kiemelkedő települések (Szarvas) e területen. A társas vállalkozásokon belül a nagyvállalatok aránya 0,2%, a középvállalkozások aránya 1,2%, a kisvállalkozások aránya 7,8%, a mikro-vállalkozások aránya 90,8%.

6. Összegezés

Az Akciócsoport illetékességi területe 20 településre terjed ki, 5 városunk csak külterülettel jogosult a Programban való részvételle, azonban a tervezési terület szerves részét képezik.

A térség felszíni és felszín alatti vizekben gazdag, jelentős tömegű természeti, táji értékkel, Natura 2000 és védett természeti területtel rendelkezik, az akcióterületen Nemzeti Park és Natúrpark is működik. Mind gazdasági, mind kulturális szempontból meghatározó, hogy az akcióterület gyakorlatilag teljes területe egyértelműen mezőgazdasági térség. A kiváló minőségű termőföldek átlagos értéke 30-40 AK.

A megtermelt alapanyag túlnyomó többsége feldolgozatlan formában hagyja el a térséget (jelentős rész exportra kerül), mivel a feldolgozóipar (pl. malomipar) és az állattenyésztés a rendszerváltást követően fokozatosan leépült, a meglévő kapacitások egyelőre kihasználatlanok.

A térségben az alternatív energia fajták viszonylag bőségben vannak, különösen igaz ez a napenergia és a termál energia esetében.

Az akcióterület természetvédelmi és tájképvédelmi szempontból gazdag öröksége a mezőgazdasági és turisztikai hasznosítás esetében szükségessé teszi a fenntarthatóság szempontjainak érvényesítését a mezőgazdasági és az ipari termelésben, valamint a köz-és üzleti szolgáltatások energiaszükségletének biztosításában egyaránt. Ehhez elsődlegesen szemlélet formálásra és az innovatív és/vagy adaptív képességek fejlesztésére van szükség.

A térség hagyományai egyrészt az agráriumhoz, a falusi életmódhoz, a paraszti kultúrához, illetve a Körös folyók mentén fekvő településeken a vizes élőhelyekhez és az itt élő nemzetiségek szokásaihoz kötődnek szorosan.

A térség tradicionális és jól ismert élelmiszeripari termékei közül több kiemelkedő nemzeti érték, vagy Hungarikum. Hosszú hagyománya és komoly kultúrája van a kézműves tevékenységeknek, elismert népi-és iparművészek alkotnak a területen. Az itt élő nemzetiségek, különösen a nagyszámú szlovákság saját szokásaikkal, örökségükkel szintén gazdagítják a térség kultúráját.

Az akcióterületen több mint félezer helyi és országos védelem alatt álló (műemlék) épület, építmény található, ezeket egészítik ki a helyi értéktár kataszterekben feltüntetett települési értékek, melyek azonban egyre kevésbé élnek a helyi közösségi tudatban, tőkésítésük nem megoldott, egy részük ugyanakkor a lokalitáson túlmutató turisztikai attrakcióvá fejleszthető.

Külföldön látott gyakorlati példák alapján kijelenthető, hogy tudatos szemléletformálással, a szakképzés társadalmi értékének visszaállításával a hagyományos gazdasági ágazatokhoz kapcsolódó tudás elvesztésének folyamata megfordítható és az ágazatban rejlő lehetőségek, az idősebb generációk által még képviselt kulturális tőke gazdasági tőkévé konvertálható.

E célt szolgálhatja, hogy az akcióterület nagyobb városaiban, de legalábbis megyén belül a középiskolai szakképzés széles skálája érhető el, a Szent István Egyetem két képzési helyén e szakterületekhez kapcsolódó felsőfokú képzés/szakképzés – bár szűkebb körben, de – szintén elérhető.

Ez a széles szakképzési kínálat a felnőttképzés terén már nem jelenik meg, azonban a különböző foglalkoztatási programok e téren hiánypótló funkciót tölthetnek be.

Az akcióterület lakossága folyamatosan csökken, elöregedő, képzettségi szintje a megyei adatokhoz hasonlóan elmarad az országos átlagtól.

A békéscsabai járáshoz tartozó települések kivételével – ide nem értve Csabaszabadi községet - az akcióterület valamennyi települése kedvezményezett településnek minősül.

A HFS céljait és mozgásterét figyelembe véve a térségben kirekesztődéssel leginkább veszélyeztetett célcsoportok:

- anyagi okokból térségbe betelepülők
- tartós munkanélküliek, különösen az alacsony végzettségű tartós munkanélküliek.

A műhelybeszélgetésen elhangzottak, a 2015. II. félévében végzett kérdőíves felmérés, valamint a települési önkormányzatok és/vagy intézményeik korábbi jelzései alapján kijelenthető, a társadalmi kirekesztődéssel veszélyeztetett csoportok esetében a leszakadás/kirekesztődés/felzárkóztatás érdekében legfontosabb szükséglet a megfelelő (képzettségeknek, képességeknek stb.) munkalehetőségek megteremtése, mely egzisztenciális és mentális szempontból képes eredményt hozni, egyéni és közösségi szinten.

A civil társadalom fejlettségét, aktivitását, fejlődési potenciálját tekintve eltérő képet mutat, összefüggésben az adott település vállalkozói aktivitásával, kulturális-szellemi örökségével, illetve az adott település fejlődési ívével. Csekély hányadot képviselnek a szférán belül a kifejezetten környezetvédelmi céllal működő szervezetek! Legnagyobb erősségük a részvételi hajlandóság és a tagok/érdeklődők mobilizálásának képessége, mely a helyi értékek megőrzése és fenntartható hasznosítása, valamint a helyi társadalom megszólítása terén hasznosítható!

A településeken a civil szervezetek programjainak teret adó belső közösségi terek mennyisége és minősége kielégítő, működésükhöz szükséges létesítmények (pl. civil ház) száma azonban kevés. Szintén hiányos a gyermekek és fiatalok szabadidejének hasznos és kulturált eltöltését és a sportot, mozgást kiszolgáló külső közösségi terek és az óvodai-iskolai nevelésen kívül elérhető közösségi sportlétesítmények köre.

A célterület gazdasága hagyományosan agrárjellegű, a szektor meghatározó, bár jövedelemtermelő képessége ezt nem tükrözi. Gazdasági súlyának gyengülése ellenére a megyei trendekhez hasonlóan a célterület lakosságának még mindig jelentős hányadát foglalkoztatja, különösen a falvak népességének megélhetésében játszik kiemelkedő szerepet.

A városokban még jelen van a feldolgozott, mezőgazdasági alapanyagú termékeket előállító ipar a magasabb hozzáadott érték azonban legtöbbször a célterületen kívül kerül megtermelésre. Az élelmiszeripari vállalkozások között jelentős különbségek mutatkoznak: jelen vannak a több száz főt foglalkoztató és a versenyképes tömegtermeléshez szükséges fejlesztéseket önerőből végrehajtani képes nagyvállalatok és a fejlődőképes középvállalkozások, a másik véglet a kis – jellemzően családi tulajdonban lévő – prémium minőségű termékeket limitált mértékben előállító manufaktúrák.

A célterület számottevő ipari bázissal nem rendelkezik, a még meglévő iparnak elsősorban a feldolgozóipari ága jelentősebb, kiemelkedő iparágazatok a textil-, fa-, papír-, és nyomdaipar, építőipar, valamint a fémipar.

A természeti értékekre és kulturális/gasztronómiai programokra épülő turizmus az elmúlt 15 évben mind mennyiségi, mind minőségi értelemben jelentős fejlődésen ment keresztül, a Körösök völgye 2010-2015 között felkerült az ország turisztikai térképére. A következő időszak feladata a turisztikai potenciál minél hatékonyabb kiaknázása az értékek fenntartható hasznosításával: a szezonális csökkentése és a szolgáltatások mennyiségi és minőségi bővítésével a vendégek itt tartózkodásának növelése.

Az akcióterület foglalkoztatási és munkaerő piaci helyzete kedvezőtlen. A munkanélküliségi arány az akcióterületen a 2005. évi 8,08%-os átlagról 2011-re 14,09 %-ra emelkedett, 2015-re 5,72 %-ra „mérséklődött”, nem függetlenül a közfoglalkoztatási program hatásaitól.

A térség tökevonzó képessége alacsony, a megye országos viszonylatban elmaradó infrastrukturális fejlettsége és rossz elérhetősége, ill. a munkaerő piac szerkezete miatt. Nincs hagyománya az együttműködésen alapuló fejlesztéseknek, és részben a tőkehiány miatt alacsony az innovációs képesség.

4.2 A 2007-2013-as HVS megvalósulásának összegző értékelése, következtetések

A HACS 2007-2013-as Helyi Vidékfejlesztési Stratégiája (a továbbiakban: HVS) 18 települést érintett, melyek közül 17, 3 új csatlakozóval kiegészülve a 2014-2020-as időszakban is együtt kíván működni. Az előző időszak eredményeire és tapasztalataira így hatékonyan támaszkodhatunk, függetlenül attól, hogy a Stratégia forráskeretének nagy többsége (79%) az EMVA III. tengely horizontális intézkedései keretében került felhasználásra, tehát a kedvezményezett projekteket illetően az ügyfélkör, a támogatható tevékenységek, a speciális feltételek és elszámolható kiadások meghatározásában a HACS-nak egyáltalán nem, a kiválasztási kritériumok és projektméretük kapcsán pedig korlátozott mértékben volt csak kompetenciája.

A 2007-2013-as HVS-ben megjelölt fő célkitűzések és az azokhoz rendelt intézkedések révén a Közösség a következő eredményeket kívánta elérni:

- az akcióterület, azon belül a Körösök, mint egységes tájegység idegenforgalmi jelentősége növekszik, a térség felkerül az ország turisztikai térképére;
- szemléletváltás következik be a mezőgazdasági termelők környezeti fenntarthatóság iránti elkötelezettségében;
- a települések az elérhető életminőség növekedése révén növelik népességmegtartó képességüket;
- az üzleti szektor termelési ágaiiban a szereplők partnersége, valamint a megújuló és bioenergia felhasználás növelése révén nő a termelési hatékonyság, ezáltal a versenyképesség és a jövedelem termelő képesség;

- a helyi kompetenciák fejlesztésével bővül a belső erőforrásokra alapozott alternatív fejlesztési megoldások köre.

A HVS-ben rendelkezésre álló fejlesztési források 120%-ban lekötésre kerültek és a rendelkezésünkre álló adatok alapján a tényleges kifizetések legalább 100%-os arányban teljesültek.

A támogatott projektek számát és a megítélt támogatás összegét jogcímenkénti bontásban az alábbi táblázat mutatja be:

5. táblázat: a HVS keretében felhasznált támogatott projektek megoszlása jogcímenként

	Benyújtott kérelmek száma (db)	Támogatott kérelmek száma (db)	Támogatás összege (Ft)
EMVA III - Falumegújítás és fejlesztés	31	23	277 746 259
EMVA III - Vidéki örökség megőrzése	16	11	272 862 519
EMVA III - Mikro-vállalkozások létrehozása és fejlesztése	28	20	407 089 704
EMVA III - Turisztikai tevékenységek ösztönzése	66	46	1 133 620 765
EMVA IV - LEADER közösségi célú fejlesztés	65	40	219 037 698
EMVA IV - LEADER vállalkozási célú fejlesztés	47	36	340 650 596
Összesen	253	176	2 651 007 541

Az összes fejlesztési forrás több mint 65%-a gazdaságfejlesztési célokat szolgált, ezt a trendet a 2014-2020-as HFS forrásallokációja is követi. Összesen 110 új munkahely létesült, az egy új munkahelyre jutó támogatás összege átlagosan 19,7 millió Ft. A HFS-ben ez a mutató szám gyakorlatilag megduplázódik, egyenes arányban a nagyságrendileg kisebb forráskeret miatt a HVS-nél mintegy 50%-kal kisebb támogatási összeg átlagok/projekt miatt.

A HVS-nek közvetlenül munkahelyteremtő intézkedései nem voltak. A fő cél az volt, hogy a Stratégia keretében elnyert támogatások oly módon segítsék a nyertes projektgazdák versenyképességét és tevékenységét, hogy a fejlődés révén új munkahelyeket tudjanak teremteni, melyek a támogatási program lejártát követően is fenntarthatóak. Ezt az elvet a HFS szintén követi.

A fenti elvárt eredmények kapcsán a következők foglalhatóak össze:

- A térség idegenforgalmi jelentőségének növekedése megvalósult. Ez betudható egyrészt a HVS ágazatot érintő komplex megközelítésének (szálláshelyek mennyiségi és minőségi fejlesztése - 228 férőhely egyéb és/vagy falusi szálláshelyeken és 60 férőhely ifjúsági szálláshelyeken, szolgáltatások fejlesztése, aktív – különösen a vízi és lovas – turizmus infrastrukturális feltételeinek javítása, térségi szintű marketing tevékenységek stb.), valamint az egyidejűleg részben más támogatási programok segítségével megvalósult attrakciók bővülésének, a TDM szervezetek megalakulásának és a belföldi turizmus növekedésének. Az ágazatban megvalósult fejlesztések között számottevőek a civil szervezetek által az aktív és a falusi-és agroturizmus témakörben végrehajtott beruházások. A turisztikai tevékenységek ösztönzése intézkedésben a szarvasi kistérség településein megvalósuló beruházások többszörös fölénye mutatható ki, amely azonban arányban áll az akcióterület turisztikai értékeinek és attrakcióinak megoszlásával.

- A környezeti fenntarthatóság és az alternatív energiafelhasználás témakörökben sajnálatos módon nem mutatható fel érdemi eredmény. A térség alacsony tökevonzó és innovációs képessége nem kedvez a még mindig viszonylag magas beruházási költségekkel és hosszabb megtérülési idővel járó fejlesztéseknek, illetve a lakosság, és főként a gazdálkodói réteg alulinformált és alul motivált a környezeti fenntarthatóság elsődlegességé válásához.

E téren a szemléletformálásra és ismeretterjesztésre, innovációs és adaptációs tevékenységek nagyobb mértékű támogatására van szükség. A megújuló és bioenergia alapú gazdálkodási rendszerek fejlesztését célzó intézkedés a HFS-ben külön nem szerepel, a környezeti fenntarthatóságot, mint horizontális célt a kiválasztási kritériumok között tervezzük előtérbe helyezni.

- A településeken elérhető életminőség növelésében a rendelkezésre álló lehetőségek mértékében elfogadható mértékű az előrelépés. Nagy mértékben javult a településközpontok képi megjelenése (meghatározó épületek felújítása, közterek, parkok megújítása stb.), megvalósultak az életminőséget javító fejlesztések (játszóterek, kisebb arányban sportlétesítmények korszerűsítése). Ugyanakkor kevés, a helyi szolgáltatásokat bővítő beruházás valósult meg (piac korszerűsítésére pl. csak két településen került sor, a helyi igényeket kiszolgáló szolgáltató vállalkozások beruházásai a HFS-ben teljes területtel jogosult településeken csak a vállalkozásfejlesztési projektek kevesebb mint 20%-át teszik ki). A helyi örökségvédelem területén túlnyomó részt az épített örökség megóvását célzó projektek valósultak meg, a természeti, tájképi értékek megőrzésére és hasznosítására, illetve a helyi ismeretek bővítésére vonatkozó támogatott kérelmek száma alacsony (9%), ezért a HFS-ben a kiválasztási kritériumok révén ösztönözni szükséges a természeti értékek felértékelődését.

Számos belső közösségi tér kialakítására került sor, a külső közösségi terek, szabadidős és sportlétesítmények kapcsán azonban még jelentős számú fejlesztési igény fogalmazódott meg, főként az önkormányzati és civil szereplők részéről.

- A belső erőforrások alternatív kihasználása kapcsán leginkább a helyi élelmiszeripari termékek előállítását és értékesítését támogató intézkedések indikátorai említhetőek, melyek azonban kevésbé a kompetencia fejlesztést célzó intézkedéseknek, mint inkább az ágazatot érintő külső környezet kedvezőbb alakulásának tulajdoníthatunk (közbeszerzésekről szóló törvény és a kistermelői termékek értékesítésére vonatkozó szabályozás egyszerűsítése és könnyítése, Békés Megyei Sertés Stratégia kidolgozása, Hungarikum törvény, Agrárkamara átalakulása, helyi termék piacok támogatása stb.).

A 2014-2020-as HFS kapcsán vizsgálni szükséges a 2007-2013-as HVS nyomán elért eredmények földrajzi megoszlását, mivel bár az illetékességi terület csak kis részben módosult, jelentős változás, hogy a térség öt 10 000 főnél magasabb lakosságú városa a VP vidéki térségeket érintő intézkedéseiben csak külterülettel jogosult részt venni.

Nyilvánvalóan kimutatható az összefüggés a nagyobb számú vállalkozással és/vagy aktív civil szervezetekkel rendelkező (nem hátrányos helyzetű) települések jobb (több, mint kétszeres) forrásszerző képessége között, és tény, hogy a HVS offenzív stratégiai modellje is a fejlődőképesebb térségekben tevékenykedő szereplőknek kedvezett. A hátrányos helyzetű települések esetében a közszféra által megvalósított beruházások aránya az üzleti és civil szféra által megvalósított projektekhez képest több, mint 50%, ugyanez a mutató a nem hátrányos helyzetű településeken 5%.

A települések között komoly eltérések mutatkoznak a megvalósult projektek számát és támogatási igényét tekintve is, különösen a LEADER Tervet illetően.

Az EMVA III. tengely intézkedései esetében, melyekben a 10 000 főnél magasabb lakosságú települések jellemzően csak külterülettel voltak jogosultak részt venni, e területeken valósult meg a támogatott projektek 26%-a, az 1 000 főnél kevesebb lakosú településeken pedig csak a nyertes kérelmek 10%-a. Az EMVA IV. (LEADER) tengely intézkedéseiből 7 200 főnél kevesebb lakosú település nem részesült támogatásban, e területekről pályázatok benyújtására sem került sor. E településeken a teljes HVS keretében benyújtott összes kérelem/pályázat szám is igen alacsony volt (az összes benyújtott kérelem/pályázat alig több mint 16%-a, melyek közül a közszféra projektjeinek aránya volt a legmagasabb, 34%). Kijelenthető tehát, hogy e településeken a települési önkormányzatok (a legnagyobb foglalkoztatók!) a legaktívabb ügyfelek. A LEADER Tervben a 10 000 főnél magasabb

lakosság számú települések bel és/vagy külterületén valósult meg a támogatott projektek 67%-a, az 1 000 főnél kevesebb lakosú településeken pedig csak a nyertes kérelmek 4%-a!

Ez több szempontból is fontos:

- jelzi egyrészt, hogy a 10 000 főnél magasabb lakosságszámmal bíró települések külterületein komoly fejlesztési igények mutatkoznak, illetve a kiterjedt tanyavilág, illetve egyre népszerűbb külterületi lakó-és üdülő övezetek fejlesztése is potenciált rejt;
- a 10 000 főnél magasabb lakosságszámmal bíró települések belterületein van igény a helyi szerveződések mentén kidolgozott fejlesztési stratégiákra, vagyis a városi helyi akciócsoportok megalakítására (CLLD);
- a kistelepülések fejlesztése kapcsán a mikro-térségi szinten központi szerepet betöltő városok fejlődése kulcsfontosságú, különösen a településeken átívelő programok megvalósítására van elsősorban kapacitás az e területeken működő szervezeteknek;
- az új „vidéki térség” definíció alapján a HACS animációs tevékenységét a korábban kevésbé aktív településeken fokozni kell (a tájékoztató, tanácsadó tevékenység maradjon térítésmentes, a csoportos tájékoztatók, konzultációk mellett ösztönözni a személyes ügyfélkapcsolatokat, melyek a bizalomépítésben nélkülözhetetlenek, ezzel is csökkentve az anyagi terheket, több segítségnyújtás a pályázatokkal kapcsolatos adminisztrációs terheket illetően, felkészítés a finanszírozást illetően – előleg, támogatott hitelprogramok felkutatása, értékelési szempont stb.).

A HVS-hez hasonlóan a HFS is alapvetően offenzív, illetve fejlesztő stratégiai modellt követ, tehát az erősségekre és a lehetőségekre fókuszál.

Összességében elmondható, hogy a HVS végrehajtása során az Akciócsoport ösztönző szerepe a köz-és civil szférában tevékenykedő szereplők esetében hatékonyabban működött, mint az üzleti szektorban érintettek esetében, ez utóbbi célcsoport megszólításába a partnerszervezetek nagyobb mértékű bevonása szükséges.

Az animációs tevékenységet illetően tapasztalat, hogy a működési költségek előfinanszírozásával járó problémák jelentős kapacitásokat vontak el a szakmai munkától a programidőszak első felében. Tekintettel arra, hogy e kérdés a következő időszakban a tag önkormányzatok által nyújtott előfinanszírozási támogatással megoldott, a szakmai munka minőségi javulása várható.

Az animációs tevékenységben és a HFS intézkedéseiben is nagyobb teret kívánunk adni a jó gyakorlatok megismerésének és a kísérleti programoknak, valamint a nem kizárólag számszerűsíthető, hanem elsősorban minőségi javulást eredményező fejlesztéseknek.

4.3 A HFS-t érintő tervezési előzmények, programok, szolgáltatások

1. Külső koherencia, kiegészítő jelleg

6. táblázat: a HFS megvalósulására ható más OP intézkedések

2014-2020-as OP-ok releváns beavatkozási területei	Indokolás
VP - 6.3.1. Mezőgazdasági kisüzemek fejlesztése	Hozzájárul a 2. specifikus cél eléréséhez, kiegészíti a HFS 2. intézkedését SWOT E4., E6., E8., L2., L3., L5., GY4.
VP - 6.2.1. és 6.4.1. Nem mezőgazdasági tevékenységek fejlesztése	Hozzájárul az 1. specifikus cél eléréséhez, kiegészíti a HFS 1. intézkedését SWOT E4., E5., E6., E7., E8., L1., L2., L5., L7., GY10.,

VP-16.3.1. Kis gazdasági szereplők együttműködései	Hozzájárul az 1. és 2. specifikus célok eléréséhez, kiegészíti a HFS 1. és 2. intézkedéseit SWOT E5., E6., L1., L2., L5., GY3., GY4., GY6., GY10.,
VP – REL alprogram	Hozzájárul az 1. és 6. specifikus célok eléréséhez, kiegészíti a HFS 2. és 6. intézkedéseit SWOT E4., E6., L2., L3., L5., L7., GY2., GY3., GY4., GY6.
VP - 7.2.1. és 7.4.1. Kisméretű infrastruktúrák és alapvető szolgáltatások fejlesztése a vidéki térségekben	Hozzájárul a 2. átfogó cél, 4. specifikus cél eléréséhez, kiegészíti a HFS 4. és 5. intézkedését SWOT E3., L4., GY2., GY13., V4.
GINOP - 1.3.4. Turisztikai szervezetek (TDM) fejlesztése	Hozzájárul az 1., 2. és 7. specifikus cél eléréséhez, kiegészíti a HFS 1., 2. és 6. intézkedését SWOT E1., E2., E5., E6., E7., E8., E9., L1., L2., L5., GY6., GY10., GY13.
GINOP - 7.1.2. Aktív turisztikai hálózatok infrastruktúrájának fejlesztése	Hozzájárul az 1., 5. és 7. specifikus cél eléréséhez, kiegészíti a HFS 1., 5., 6. és 8. intézkedését SWOT E1., E2., E5., E9., L1., GY2., GY6., GY10., GY13., V4.
TOP - 1.2.1. Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmus fejlesztés; 7.1.5. Nemzeti Parkok komplex turisztikai fejlesztése	Hozzájárul az 1. és 5. specifikus célok eléréséhez, kiegészíti a HFS 1. és 4. intézkedését SWOT E1., E2., E5., E7., E9., L1., GY2., GY10., GY13.
TOP - települési infrastruktúra és alapszolgáltatások fejlesztését célzó intézkedései	Hozzájárul a 2. átfogó cél, a 3-4. specifikus célok eléréséhez, kiegészíti a HFS 2-5. és 8. intézkedését SWOT E3., L4., GY5., GY6., GY7., GY11., GY13., V2., V3., V4.
TOP - foglalkoztatást segítő intézkedései	Hozzájárul az 1-2., 5., 6., 8. specifikus célok eléréséhez, kiegészíti a HFS 1., 2., 6. és 7. intézkedését SWOT E5., E6., E8., E10., L1., L2., L5., L7., GY4., GY7., GY8., GY14., V4.
TOP - 7. Közösségi szinten irányított városi helyi fejlesztések CLLD)	Hozzájárul a 4-8. specifikus célok eléréséhez, kiegészíti a HFS 4., 5., 6., 7. és 8. intézkedését SWOT E7., E10., E11., GY2., GY8., GY12., GY13., GY14.
EFOP - 1.7. Az egymást erősítő, elmaradottságot konzerváló területi folyamatok megtörése	Hozzájárul a 3. átfogó cél eléréséhez, kiegészíti a HFS valamennyi intézkedését SWOT E6., E8., E10., L1., L2., L5., L4., GY4., GY7., GY8., GY11., GY14., V4.

2. A HFS tartalmát befolyásoló fejlesztési prioritások/beavatkozási területek/jelentős projektek

Tekintettel arra, hogy a HACS illetékességi területe 4 járás területére terjed ki egészben és/vagy részben, a következő tervezési szint, melyhez való illeszkedés az illetékességi terület szempontjából értelmezhető, a megyei területfejlesztési koncepció, illetve stratégiai program.

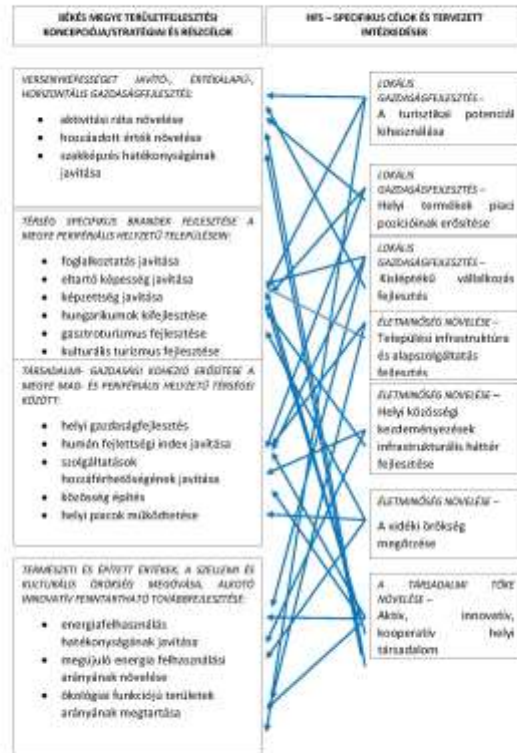
A két fejlesztési dokumentum fő céljai összhangban vannak egymással, a különbség a HACS által tervezett beavatkozási területek, módok és mértékek különbözősége, illetve hogy módunkban áll valamennyi szférához tartozó helyi szereplő bevonására a végrehajtásban.

A megyei stratégiai dokumentum esetében a jövőképet meghatározó elem a megye élelmiszeriparára alapozott fejlesztés, a stratégia célok között pedig kiemelt helyen szerepel az életkörülmények javítása és a fenntarthatóság. Miután ezen átfogó célok a két fejlesztési

dokumentum esetében maximálisan illeszkednek, az ezek eléréséhez kijelölt beavatkozási területek közötti összhang is biztosított, a LEADER HFS kiegészítő jellege által.

A HFS célrendszerének és a Békés megyei stratégiai program célrendszerének összhangját az alábbi ábra mutatja be.

7. ábra: a HFS és a megyei területfejlesztési koncepció célrendszerének összhangja

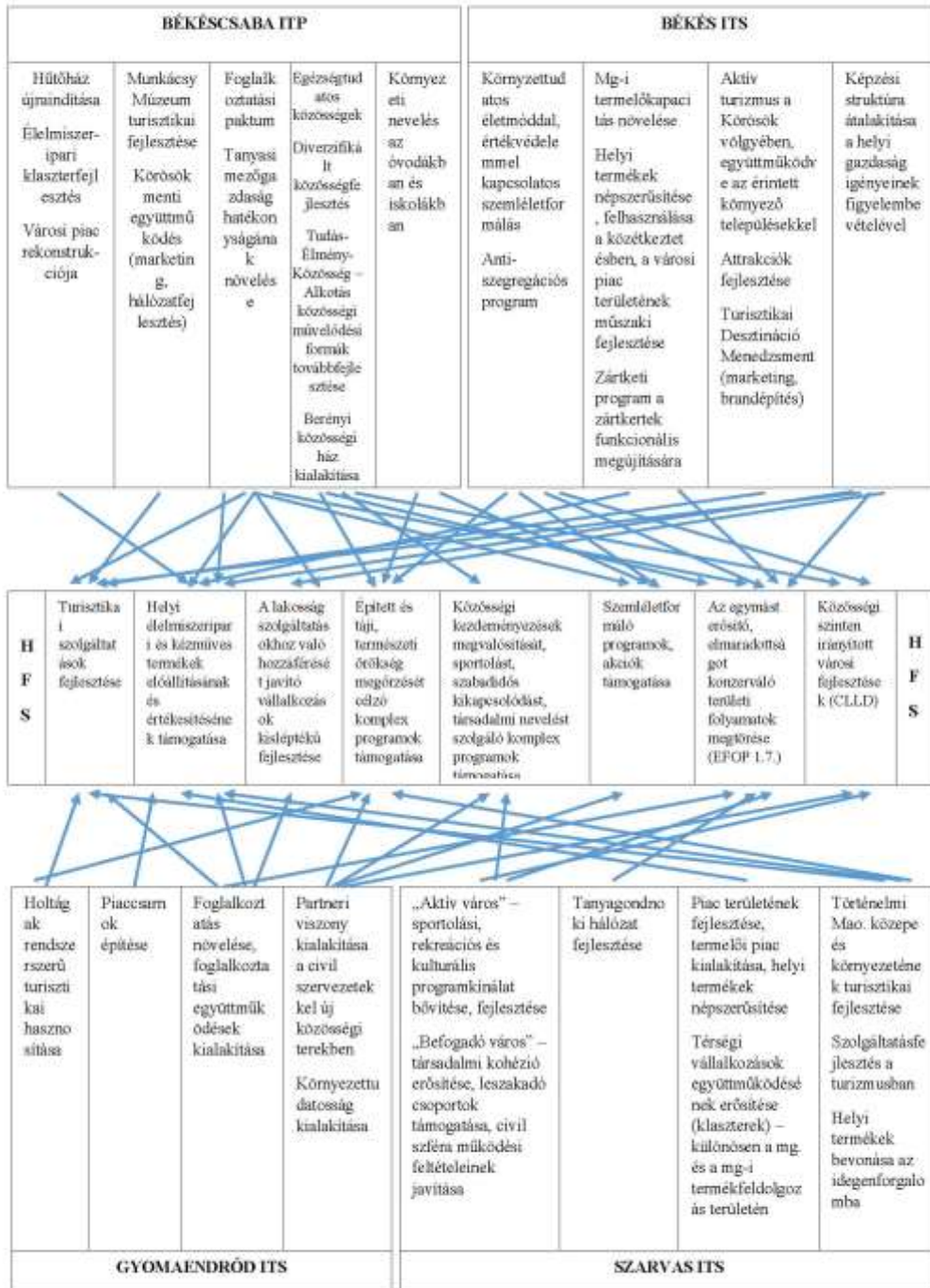
A Stratégia tartalmát (a tényleges beavatkozási területeket) alapvetően meghatározza a kiegészítő jelleg: a más programoktól történő lehatárolás és a más, nagyobb volumenű fejlesztések generálását és működtetését elősegítő projektek támogatása. Különösen igaz ez az életminőség növelése átfogó cél eléréséhez rendelt települési infrastruktúra és alapszolgáltatás fejlesztés intézkedés esetében, ahol a VP 7.2.1. és 7.4.1. intézkedései, valamint a TOP településfejlesztési intézkedései jelentik a fő eszközt a kívánt célok és eredmények eléréséhez.

A VP 6. prioritásának intézkedései a LEADER és ezáltal a HFS intézkedésekkel eleve összhangban állnak, a TOP intézkedések összhangja a HFS-sel egyrészt a főként a TOP forrásokra épülő megyei stratégiai program révén biztosított, másrészt projektszinten, a HFS-hez való illeszkedés értékelési szempontrendszerbe történő beemelésével. A megyei specifikus felhívások a VP, valamint HFS kapcsolódást és koherenciát, illetve szinergiát 3 szinten vizsgálják:

- a célrendszer szintjén (lásd: HFS 4.3. pont 1. és 2. pontjának táblázataival és ábráival, valamint 4.5 és 7.2. fejezetek),
- a SWOT analízis szintjén (lásd: HFS 4.4. fejezet) és
- a beazonosított társadalmi problémák (lásd: HFS 4.1. fejezet 4. pont) szintjén.

8. ábra: a járási-és megyeszékhely települések integrált településfejlesztési stratégiáinak HFS-re ható – nem kizárólag településfejlesztési – célkitűzései és/vagy intézkedései

3. A HFS tartalmát befolyásoló, a térség gazdasági és környezeti fejlődését és a befogadást támogató programok, szolgáltatások

A HVS egyik kiemelt célja a turisztikai potenciál kihasználása, beavatkozási területe azonban „csak” a szolgáltatások mennyiségi és minőségi fejlesztésére terjed ki, ide nem értve a szálláshelyek fejlesztését.

Ennek oka egyrészt, hogy a térségben kellő számban érhető el különböző kategóriájú és minőségű szálláshely, melyek kihasználtsága viszont nem megfelelő, a mutató a szezonális csökkenésével és a hosszabb tartózkodási idő feltételeinek megteremtésével növelhető.

A HFS a szolgáltatások (aktív és falusi-és agroturizmus) javításához szükséges infrastrukturális és eszköz, valamint marketing fejlesztéseket támogatja, hogy azok megfelelő minőségben és mennyiségben elérhetőek, ezáltal a térségben tevékenykedő három TDM szervezet, és az ösztönzött kis gazdasági szereplők közötti együttműködések által a turisztikai kínálatba beilleszthetők, programcsomagokba beépíthetőek legyenek.

A **TDM szervezetek** a térség turisztikai kínálatának népszerűsítésében, promóciójában, az ágazatban érintett helyi szereplők hálózatba szervezésében és a közösen meghatározott szakmai szempontoknak megfelelő felkészítésében, fejlesztésében kompetensek, e munkát a HFS a szemléletformáló, készségfejlesztő, ismeretterjesztő programok támogatásával segíti.

A térség élelmiszer és kézműiparához kapcsolódó szolgáltatások (pl. falusi vendégasztal, fazekasság, kosárfonás stb.) az ősztől tavaszig tartó „holt” szezonban jelenthetnek alternatívát a szabadidős tevékenységek helyett, egyúttal **alternatív jövedelemszerzési lehetőséget biztosítanak az elsősorban a mezőgazdaságra támaszkodó kistelepüléseken élők számára.**

A TDM-ek és a HACs tevékenységei közötti kiegészítő jelleg a helyi termékek turisztikai kínálatba történő bekapcsolásában is megnyilvánul. A helyi termékek, és különösen a prémium minőségű helyi termékek esetében az egyik elsődleges piacot a térségbe érkező vendégek jelenthetik, mivel a helyi fizetőképes kereslet elmarad a kívánatostól. A TDM szervezetek saját szakmai programjuknak megfelelően ösztönözhetik a helyi termékek megjelenését a vendéglátásban és szálláshely szolgáltatásban érdekelt szereplők között, a turisztikailag frekvenciált helyeken, ajándékboltokban, Tourinform pontokban közvetlen értékesíthetik azokat, illetve népszerűsíthetik és a térségi programkínálatba illeszthetik azon helyi termék előállítókat, akik gazdaságukat, mint attrakciót a turisták előtt is megnyitják. A HFS vonatkozó intézkedései e termékek, illetve szolgáltatások kisebb-nagyobb volumenben történő előállításához, megteremtéséhez nyújtanak támogatást.

A táji, természeti értékek fenntartható, a Körösök Völgye Natúrpark és a Körös Maros Nemzeti Park működési elveit figyelembe vevő fejlesztések az ágazat hosszú távú versenyképességét biztosíthatják, illetve e szervezetek tudásanyaga az említett ismeretterjesztő programokhoz nagymértékben felhasználható, általuk is szélesebb körben terjeszthető.

A térség számos attrakcióval is büszkélkedhet, melyeket a GINOP **Nemzeti Kastély-és Várprogramban**, Nemzeti Parkok komplex turisztikai fejlesztése intézkedésben vagy a **TOP Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés** intézkedés keretében megvalósítani tervezett beruházások tovább színesíthetnek.

A Bejárható Magyarország Keretprogram kiegészítése, bár a HFS intézkedéshez hasonlóan az aktív turisztikai útvonalak infrastrukturális fejlesztését célozza, **két szempontból is indokolt**. Egyrészt az egyes megállópontok közelében elérhető további szolgáltatások és látványosságok fejlesztése növeli a vendég elégedettséget, másrészt az 5 járásmódból – a jelenleg rendelkezésünkre álló információk alapján – csak a vízi és a lovas érinti a térség egyes területeit. (A Körösök az egyetlen mellékfolyó, mely – holtágai nélkül – felkerült a gerincútvonal térképre!) A lovas járásmód esetében a keretprogram fejlesztéssel érintett településeinek előzetes listájára Békés, Békéscsaba, Gyomaendrőd és Szarvas települések is felkerültek. A kerékpáros fejlesztések az ország három kiemelt területét tervezik érinteni, melyek közé a térség nem került be, noha indokolt lenne. Egyrészt az alföldi sík vidék jó terep a szabadidős/sport e formájához, másrészt az akcióterületen a kerékpáros közlekedésnek nagy hagyománya van a lakosság körében. Békés és Szarvas városok a Kerékpáros Barát Települések Szövetségének vezető tagjai, a megye kerékpárút hálózata – elsősorban hivatásforgalmi és nem szabadidős céllal ugyan, de – az elmúlt 15 évben 3x-os ütemben fejlődött, míg az országos csak 2x-es ütemben. A Magyar Természetjáró Szövetség visszajelzése alapján a gyalogos járásmód tervezett infrastrukturális

fejlesztései sem érintik térségünket, így a kiegészítő jelleggel történő beavatkozás e területen is indokolt (a fő gerinc útvonalokról való rövid leágazást lehetővé tevő útvonalak fejlesztése).

A HACS által a térségek közötti együttműködési intézkedés keretében megvalósítani tervezett projektek koncepciója a Natúrpark szakmai koncepcióját veszi alapul.

A térség egyik legfőbb problémája az elérhető jövedelem alacsony szintje, és az országos átlagot meghaladó munkanélküliség, továbbá hogy a munkanélkülieken belül magas a tartós munkanélküliek és az alacsony képzettségűek aránya. E problémák kezelése nyilvánvalóan meghaladja a HFS hatáskörét, mely gazdaságfejlesztési intézkedéseit tekintve így jelentős mértékben az alternatív jövedelemszerzési lehetőségek bővítésére (falusi és agroturisztikai szolgáltatások, helyi termékek előállítás) fókuszál.

A vonatkozó HFS intézkedés kiegészítő jövedelemszerzésre, önfoglalkoztatásra, illetve életképes kisgazdaságok fejlesztésére egyaránt módot biztosít, az ilyen típusú fejlesztések pedig egyúttal a környezeti fenntarthatóságot, az agrár-és kézműves hagyományok továbbélését és a helyi közösségi kapcsolatok fejlődését, a kisteleplülések népességmegtartó képességét egyaránt segítik. Ugyanakkor a potenciális célcsoport egy részének (lásd képzetlen munkanélküliek) ismeretei, képzettsége e tevékenységek elindításához, továbbfejlesztéséhez gyakran nem megfelelő, mivel a középiskolai és felsőoktatásban elérhető széles szakképzési kínálat a felnőttképzésben már nem jellemző.

A célcsoport ilyen irányú képzését a HFS egyrészt az EFOP 1.7. intézkedésben a helyi felzárkózást szolgáló tudás bővítése, helyi tudástőke növelése, környezeti fenntarthatósági szempontoknak való megfelelés témájú projekt együttműködésben történő megvalósításával, illetve a térséget érintő foglalkoztatási paktumok keretében sorra kerülő képzések tematikájának megfelelő kialakításának ösztönzésével segíti.

4.4 SWOT

ERŐSSÉGEK (E)	GYENGESÉGEK (GY)
<ol style="list-style-type: none"> 1. a térség felszíni és felszín alatti vizekben gazdag 2. a Körösök természetes vízi világa, természeti és táji értékek, Nemzeti Park, Natúrpark 3. megújuló energiaforrások viszonylagos bősége 4. kiváló termőföld, gazdag apróvad állomány 5. fejlődő turisztikai potenciál (szálláshelyek jelentős mennyiségi és minőségi javulása 2010-2015 között, országos szintű attrakciók, működő TDM-ek) 6. tradíciók az élelmiszer feldolgozás területén, minőségi kézműves termékek, jelentős feldolgozóipari kapacitások 7. épített örökség, kulturális és nemzetiségi hagyományok sokszínűsége 8. középiskolai és főiskolai szakképzés 9. szabadidős-és sport, valamint hagyományörző szervezetek bekapcsolódása az aktív és falusi-és agroturisztikai szolgáltatásokba 10. meglévő vidék-város kapcsolatok, az önkormányzati és civil szektor együttműködési készsége 11. 10 000 fő fölötti lakosságszámú városok szereplőinek tapasztalata a közösségvezérelt helyi fejlesztésekben 	<ol style="list-style-type: none"> 1. intenzív tájhasználat 2. környezeti fenntarthatóság elveinek alacsony érvényesülése 3. tömegtermeléshez nem megfelelő, elaprózott birtok struktúra 4. mg és élelmiszeripar technológiai lemaradása, a feldolgozóipari kapacitások kihasználatlansága és leépülése 5. ipari termelés hiánya/alacsony szintje 6. alacsony az innovációs és együttműködési, valamint a tőkevonzó képesség 7. alacsony vállalkozói aktivitás a kisteleplüléseken 8. alacsony foglalkoztatottság, tartós munkanélküliek nagy aránya 9. a térség rossz elérhetősége, határmentiség 10. turisztikai kínálat és kereslet szezonalitása, szolgáltatások és programcsomagok elégtelensége 11. kisteleplülések infrastrukturális és szolgáltatási színvonalának gyengesége, kevés elérhető üzleti szolgáltatás 12. civil szervezetek eltérő fejlettsége 13. vidéki örökség feltáratlansága, ill. nem megfelelő hasznosítása 14. alacsony képzettség
LEHETŐSÉGEK (L)	VESZÉLYEK (V)

<ol style="list-style-type: none"> 1. belföldi turizmus növekedése, a falusi-és ökoturizmus, valamint aktív turizmusformák iránti növekvő igények 2. az egészséges (bio), illetve helyi termékek iránti kereslet növekedése, Hungarikum és egyéb brandek népszerűsége 3. támogatási lehetőségek az élelmiszeripar szereplőinek technológiai versenyképességéhez 4. megújuló és bioenergiák hasznosításának költségcsökkentő hatásai 5. városok külterületi népessége a helyi termék előállítás és a falusi-és agroturizmus terén is potenciális célcsoport lehet 6. a térség elhelyezkedéséből fakadóan logisztikai központ szerep betöltése, határon átnyúló együttműködések 7. alternatív foglalkoztatási programok, részfoglalkoztatás terjedése, kiegészítő jövedelemszerző tevékenységek végzésének egyszerűsödése 	<ol style="list-style-type: none"> 1. csapadékeloszlás egyenetlensége 2. növekvő ár-és belvíz veszély, a folyók és holtágak vízminősége 3. szennyvíz-és hulladékkezelés nem megfelelő ütemű fejlesztése 4. fálvak elnéptelenedése az előregedés és elvándorlás következtében, illetve a fálvakon elérhető életminőség csökkenése
--	--

A térség saját belső erősségeit és gyengeségeit, valamint a külső tényezőket (lehetőségek, veszélyek) figyelembe véve, továbbá tekintettel a korábbi időszak fejlesztési eredményeire és a jelenlegi időszakban rendelkezésre álló eszközökre (forráskeret stb.), a reális tervezés elvárására, a stratégia fő fejlesztési irányai a következők.

A meglévő természeti adottságok, kulturális értékek és a gasztronómia (E1, E2, E5, E6, E7), mint belső erősségünk optimálisan kapcsolódva a belföldi turizmus növekedéséhez és az aktív turizmus iránti növekvő igényekhez (L1, L2, L5) a turisztikai ágazat gazdaságon belüli helyzetének erősödéséhez, ezáltal a lokális gazdaság fejlesztéséhez jelent alapot.

A termőföldi adottságok, a – tömegtermelés esetében egyébként hátrányt jelentő – elaprózott birtokszerkezet, és az évtizedes élelmiszeripari és kézműipari hagyományok (E4, E6) a helyi termékek iránti növekvő kereslettel összekapcsolódva (L2, L3, L5, L7) szintén a lokális gazdaságfejlesztés fő irányai lehetnek, emellett alternatív jövedelemszerzésre és – főként önfoglalkoztatás révén – munkahelyek teremtésére is alkalmasak.

A környezeti fenntarthatóság elveinek egyelőre még nem elégséges szintű érvényesülését, az alacsony innovációs és együttműködési képesség javítását (GY2, GY6, GY10) szemléletformálással, jó gyakorlatok bemutatásával és célzott motivációs programokkal kívánjuk elősegíteni annak érdekében, hogy a főként természeti adottságainkra épülő helyi gazdaság (turizmus, élelmiszeripar) (L1, L2, L4) fenntarthatóvá, továbbá az ágazati szintű hálózatok működése révén hatékonyabbá is váljon.

A térség jelenleg nem elégséges módon feltárt és nem megfelelően hasznosított épített és természeti értékeinek (GY13) megőrzése és fenntartható fejlesztése révén egyrészt a fejlődési potenciállal rendelkező turisztikai ágazat kínálata bővíthető (L1), másrészt a településeken elérhető életminőség is növelhető, mely tényező kulcsfontosságú a vidéki népesség megtartása érdekében (V4).

4.5 Fejlesztési szükségletek azonosítása

A térség fő kitörési pontjai, a mezőgazdaság és élelmiszeripar, valamint a turizmus egyaránt a természeti adottságokra és meglévő értékekre építkezhetnek, mely értékek kimerülése azonban jelentős gazdasági és társadalmi kockázatokkal jár a terület jövőbeni fejlődését, sőt, felzárkózását tekintve. A környezeti fenntarthatóság érvényesítése és a természeti értékek fenntartható használata elemi fontosságú a meglévő potenciál megőrzéséhez. Habár a térség viszonylag bőven rendelkezik megújuló és bioenergia potenciállal, az alternatív energetikai beruházások és fejlesztések, illetve termelési módok egyelőre nem

elterjedtek, különösen a kisebb üzleti szereplők esetében. Ennek oka egyrészt az ilyen típusú beruházások viszonylag magas bekerülési költsége és hosszabb megtérülési ideje, másrészt **az innovációs képesség alacsony szintje/hiánya és a környezettudatos szemlélet alacsony elterjedtsége/hiánya**. A HFS az innovációs képesség és a környezettudatos szemlélet fejlesztését kívánja segíteni soft elemekkel, továbbá ösztönzi a települési infrastruktúra és alapszolgáltatások esetében végrehajtható energetikai beruházások megvalósítását.

A térség jó turisztikai potenciállal rendelkezik, köszönhetően természeti adottságainak, kulturális örökségének és gasztronómiai hagyományainak, valamint a szálláshelyek mennyiségi és minőségi szinten elérhető széles skálájának. Az ágazat gazdaságban betöltött szerepe azonban – bár évről-évre bővülő tendenciát mutat – még mindig viszonylag alacsony, a turizmusban érintett vállalkozások száma, a foglalkoztatottak száma elmarad a kívánatostól. Ennek oka, hogy bár az elmúlt években a turisztikai attrakciók is jelentős mennyiségi és minőségi fejlődést produkáltak, **a vendégek számára elérhető szolgáltatások/programok száma kevés, illetve csak szezonálisan elérhető**, ezért a meglévő szálláshelyek kihasználtsága szezonon kívül (esetenként szezonban is) és **a vendégek átlagos tartózkodási ideje alacsony**. E mutatók a térség gasztronómiai, kézműves hagyományaira alapozott falusi-és agroturisztikai valamint aktív turisztikai szolgáltatásainak fejlesztésével javíthatóak.

A térségben **alacsony az elérhető munkahelyek száma, illetve az elérhető jövedelem szintje**. A helyi termék előállításra és a falusi-és agroturisztikai szolgáltatásokra építő egyéni és családi gazdaságok, illetve a kézműves tevékenységek támogatása révén az alternatív jövedelemszerzési módok bővítésére van mód.

A mezőgazdasági termelésre, állattenyésztésre alapozott élelmiszer feldolgozásnak, illetve termék előállításnak, továbbá kézművességnek a térségben nagy hagyománya van, e tevékenységek rentabilitásához azonban több tényező is hiányzik.

A jó (prémium) minőségű termékekre helyben nincs elegendő fizetőképes kereslet, **e termékek jelentős része azonban nincs bekapcsolva a turisztikai programkínálatba sem**, mely a kis mennyiségben és/vagy időszakosan előállított, részben értékesítésre termelt termékek esetében az elsődleges felvevőpiacot jelentheti.

A piacra jutást egyes esetekben **a termékek megfelelő megjelenésének hiánya** okozza, mely a szükséges marketing tevékenységekkel (képzés, mentorálás, arculattervezés, piacszerzés, marketing terv kidolgozása stb.) pótolható.

Egyes esetekben a helyi termék előállítás rentabilitását a **termelőkapacitás hiánya** okozza, mely a szükséges beruházások támogatásával kiküszöbölhető.

Szintén oka a helyi termék előállítás, és így az alternatív jövedelemszerzési lehetőségek kihasználatlanságának, beszűkülésének **a meglévő tudás elvesztése, illetve a termelői kultúra eltűnése, az önálló vállalkozások csökkenő száma**. Tudatos szemléletformálással, a szakképzés társadalmi értékének visszaállításával, a kisléptékű beruházások támogatásával ugyanakkor ez a folyamat megfordítható.

Egyes esetekben a helyi termék előállítás rentabilitását rontja, hogy a piaci feltételeknek az egyes termelők önállóan nem képesek megfelelni (az elvárt mennyiségben és minőségben nem képesek terméket előállítani), azonban közös beszállítói rendszerek kiépítésére nem vállalkoznak, a rendszerváltást megelőző időszak mezőgazdasági termelési rendszereinek negatív hatásai, értsd: az **együttműködés hiánya** miatt. A termelők együttműködési készségének fokozásával, az ahhoz szükséges ismeretek, jó gyakorlatok átadásával, motiváló szemléletformálással e hátrány lefaragható.

Az életminőség az életszínvonalon (jövedelem, lakáskörülmények stb.) túlmutató fogalom, mely az anyagiakban mérhető szempontok mellett más tényezők által is befolyásolt. Ilyen tényezők egyebek közt a lakóhelyen elérhető köz és üzleti szolgáltatások mennyisége és minősége, a szabadidő eltöltésének lehetőségei, a helyi közösségi aktivitás és a környezet (természeti, épített) minősége. **E tényezők, értékek azonban a társadalmi folyamatok miatt (elanyagiasodás, elidegenedés stb.) egyre kevésbé részei az egyének, közösségek mindennapjainak, identitásának, ezáltal a tőkésítésükből származó haszon nem érvényesül**. A HFS révén egyrészt e befolyásoló tényezők

létére, fontosságára tudjuk felhívni a figyelmet, másrészt a Stratégia teret ad e tényezők közösségi döntések szerinti fejlesztéséhez.

5. Horizontális célok

5.1 Esélyegyenlőség

Az Egyesület a Helyi fejlesztési Stratégia kidolgozása és végrehajtása során egyaránt figyelembe vette/veszi az esélyegyenlőségi szempontokat.

Egyrészt az akcióterületen élők, tevékenykedők egyenlő esélyekkel vehetnek részt a tervezési folyamatban, ezt a nyilvánosságot és nyitottságot biztosító eszközök alkalmazása garantálja. Többfajta kommunikációs eszköz alkalmazásával (internet, helyi televízió, nyomtatott sajtó, plakát, szórólap stb.) a tervezési területen élők széles köréhez juttathatóak el a vonatkozó információk, illetve széles körönként be a közös gondolkodásba.

Másrészt a stratégia megvalósítása során a kapcsolódó tájékoztató, tanácsadó tevékenység bárki számára azonos feltételek szerint (pl. térítésmentesen stb.) elérhető, a pályázatok kezelése, kiválasztása és ellenőrzése során azonos feltételrendszer érvényesül. E két esetben maximálisan alkalmazott alapelv az egyenlő bánásmód elve!

A HFS tartalmi elemeit illetően, a valamilyen szempontból kedvezőtlen/hátrányos helyzetben lévő társadalmi csoportok (a tartósan munkanélküliek az egyik legfőbb célcsoport a stratégia szempontjából) lehetőségeinek bővítése (munkahelyek teremtését és/vagy önfoglalkoztatást segítő támogatások, foglalkoztatási paktumokban megvalósuló képzések tematikájának ösztönzése) is megjelenik.

Tekintettel arra, hogy esélyegyenlőségi szempontból kedvezőtlenebb helyzetben lévő csoportok felzárkóztatása, bevonása olyan tudást és készséget, illetve kapacitást igényel, mellyel az egyesület végrehajtó szervezete nem rendelkezik, a HFS az Egyesület azon tagjait, illetve az akcióterületen működő azon szervezetek, intézmények számára kínál cselekvési lehetőséget, akik e területen tevékenykednek, kellő tudással, tapasztalattal és az érintettekhez kapcsolódási pontokkal rendelkeznek. E szervezetek részvételére és a HACS együttműködésére alapozva kerül kidolgozásra az EFOP 1.7. intézkedés keretében megvalósítani tervezett intézkedés, melynek fő céljai a helyi felzárkózást szolgáló tudás bővítése, helyi tudástőke növelése, környezeti fenntarthatósági szempontoknak való megfelelés.

Részben a HFS megvalósítása kapcsán tervezett animációs, közösségszervezési feladatok ellátására, de főként az EFOP 1.7. intézkedés keretében együttműködő szervezetek (HACS, HACS tagszervezetei, egyéb, az akcióterületen érintett szereplők) koordinációjával járó feladatok ellátására az Egyesület a Nemzeti Művelődési Intézet által kiközvetített 1 fő közösségi-kulturális referenst alkalmaz.

A Stratégiának e mellett fontos eleme a kistélepüléseken elérhető infrastrukturális és alapszolgáltatási fejlesztések ösztönzése és támogatása, hogy a valamilyen szempontból kevésbé mobil közösségek is helyben megfelelő színvonalon tudják azokat elérni.

A HACS által a 10 000 főnél magasabb lakosságú városokban megvalósítani és/vagy ösztönözni tervezett TOP CLLD program egyik központi fejlesztési eleme, a helyi közösségszervezés is szolgálja a szolidaritást elősegítő tevékenységek és a humán-erőforrás minőségének a munkaerő-piacra történő bekapcsolódás eszközeivel történő fejlesztését.

A HACS érintett partnerként közreműködik a Magyar Élelmiszerbank Egyesület által a Békéscsabától – Szarvasig terjedő területen megvalósuló élelmiszermentő mintaprogramban, mely a rászoruló társadalmi csoportokat és a környezeti fenntarthatóságot egyaránt támogatja.

5.2 Környezeti fenntarthatóság

A Stratégia legfőbb céljai (turisztikai potenciál kihasználása, helyi termékek előállítása, vidéki örökség megőrzése, társadalmi tőke növelése) a térség természeti adottságaira és értékeire alapozottak, illetve azokhoz szorosan kapcsolódnak, ezért elemi érdek ezen értékek fenntarthatóságának biztosítása.

A környezeti fenntarthatóság, mint horizontális elv jelenik meg a Stratégiában, szinte minden intézkedés esetében kiválasztási kritérium.

E mellett külön intézkedések szolgálják a környezeti fenntarthatóság megvalósításához szükséges első alapfeltétel, a szemléletváltás teljesülését, valamint a természeti értékek megőrzését és fenntartható használatát.

A HACS által megvalósítani tervezett saját projektek (lásd: térségek közötti együttműködések) koncepciója a térségben működő Natúrpark fejlesztési koncepciója alapján épül fel, melynek alapeleme a környezeti fenntarthatóság.

A részben a HACS által megvalósítani tervezett, részben a HACS által ösztönzött, a 10 000 főnél magasabb lakosságszámú városokban megvalósítható TOP CLLD program központi fejlesztési elemeinek szintén szerves része a kulturális és közösségi terek környezeti szempontból (is) fenntartható infrastrukturális fejlesztése és a közösségek ilyen irányú aktivizálása.

A HACS érintett partnerként közreműködik a Magyar Élelmiszerbank Egyesület által a Békéscsabától – Szarvasig terjedő területen megvalósuló élelmiszermentő mintaprogramban, mely a rászoruló társadalmi csoportokat és a környezeti fenntarthatóságot egyaránt támogatja.

6. A HFS integrált és innovatív elemeinek bemutatása

Az innováció, a környezeti fenntarthatósághoz hasonlóan, mint horizontális cél jelenik meg a HFS-ben, több intézkedés esetében a kiválasztási kritériumok között szerepel. (Az újítás mellett innovációként elismert a fejlődés is.)

Tekintettel arra, hogy a környezeti fenntarthatóság szintén horizontális cél, a technikai innovációk vélhetően nagy mértékben megjelennek és érvényesülnek a HFS megvalósítása során.

E mellett a társadalmi tőke növelése specifikus cél elérését szolgáló intézkedések keretét és teret adnak a társadalmi innovációk kidolgozására és megvalósítására.

A stratégia alapvetően integrált megközelítést alkalmaz, ezt támasztja alá az is, hogy minden egyes intézkedés egyszerre több cél elérését segíti, egyes intézkedések mindegyik célhoz képesek hozzájárulni. E mellett a támogatható tevékenységek és a kiválasztási kritériumok meghatározásánál is az integrált megközelítések (mind vertikálisan, mind horizontálisan) és a komplex fejlesztések ösztönzése az elsődleges.

Az ágazatköziség egyebek közt megvalósul a turisztikai szolgáltatások és a helyi termékek, illetve a vidéki örökség összekapcsolásával. Szférák közötti integráció is megvalósul, amennyiben a civil szervezetek bekapcsolódnak a turisztikai szolgáltatásokba, illetve a non-profit jelleggel működő szervezetek a helyi termék előállítás és értékesítésbe.

7. A stratégia beavatkozási logikája

7.1 A stratégia jövőképe

A Stratégia által kínált alternatív jövedelemszerzési lehetőségek bővülése és a kistelepüléseken elérhető szolgáltatások fejlesztése, valamint a helyi közösségek erősödése és kompetencia fejlődése révén **javul a Körösök völgye térség élhetősége.**

7.2 A stratégia célhierarchiája

Jövőkép

A Stratégia által kínált alternatív jövedelemszerzési lehetőségek bővülése és a kistelepüléseken elérhető szolgáltatások fejlesztése, valamint a helyi közösségek erősödése és kompetenciafejlődése révén **javul a Körösök völgye térség élhetősége.**

Átfogó cél(ok)	
1.	Lokális gazdaság fejlesztése
2.	A településeken elérhető életminőség javítása
3.	A társadalmi tőke növelése

Ssz.	Specifikus célok	Eredménymutatók megnevezése	Célértékek
1.	A turisztikai potenciál kihasználása	A térségben eltöltött vendégéjszakák számának emelkedése; A létrejövő új munkahelyek száma;	A vendégéjszakák számának évi 1%-os növekedése térségi szinten, 2018-tól, bázis év: 2017; Legalább 2 db új teljes munkaidős vagy 4 db új rész munkaidős munkahely (beleértve az önfoglalkoztatást is);
2.	A helyi termékek jobb piaci pozicionálása	A létrejövő új munkahelyek száma;	Legalább 2 db új teljes munkaidős, vagy 4 db új részmunkaidős munkahely (ide értve az önfoglalkoztatást is);
3.	A kistelepüléseken elérhető üzleti szolgáltatások és termékek mennyiségi és minőségi javulása	Az érintett helyi lakosok száma;	A fejlesztéssel érintett szolgáltatások/termékek legalább 5 000 helyi lakos számára érhetőek el helyben (adott településen).
4.	Településfejlesztés – települések infrastruktúrájának és közszolgáltatásainak mennyiségi és minőségi javulása	Az érintett helyi lakosok száma;	A fejlesztéssel érintett infrastruktúra/szolgáltatások legalább 15 000 helyi lakos számára elérhetővé válnak.
5.	A vidéki örökség megőrzése	A támogatott projektekbe közvetlenül bevont helyiek száma;	Legalább 400 fő bevonása a kapcsolódó programokba;
6.	Aktív, innovatív, kooperatív helyi társadalom	A közösségi kezdeményezésekbe bevont helyiek száma;	Legalább 800 fő/szereplő részvétele/bevonása a támogatott/ösztönzött kezdeményezésekbe(n);

	Intézkedések (beavatkozási területek)	Melyik specifikus cél(ok)hoz járul hozzá?					
		1.	2.	3.	4.	5.	6.
1.	Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	X	X				
2.	Helyi élelmiszeripari és kézműves termékek előállításának és értékesítésének támogatása	X	X				
3.	A lakosság szolgáltatásokhoz való hozzáférését javító vállalkozások kisléptékű fejlesztése			X			
4.	Épített és táji, természeti örökség megőrzését célzó komplex programok támogatása	X				X	X
5.	Helyi közösségi kezdeményezések megvalósítását, sportolást, szabadidős kikapcsolódást, társadalmi nevelést szolgáló komplex programok támogatása				X	X	X
6.	Szemléletformáló programok, akciók támogatása	X	X	X	X	X	X
7.	Az egymást erősítő, elmaradottságot konzerváló területi folyamatok megtörése (EFOP 1.7.)		X	X			X
8.	Közösségi szinten irányított városi fejlesztések (CLLD) TOP 7. prioritás				X	X	X

A Stratégia céljai:

- a helyzetelemzés és a SWOT analízis alapján beazonosított fejlesztési szükségletek (hiányok) kielégítésére vonatkoznak,
- specifikusak, konkrétan meghatározzák a célok eléréséhez felhasználni kívánt eszközöket (lásd: cselekvési terv);
- mérhetőek, mivel az eredménymutatókhoz rendelt mennyiségi mutatók esetében az alap-és célértékek konkrétan meghatározhatóak;
- a HFS keretében rendelkezésre álló források, eszközök és a HACS kompetenciája, illetve tervezett tevékenységei alapján reálisak és elérhetőek.

A *turisztikai potenciál kihasználása* specifikus cél indoka, hogy a meglévő természeti adottságok, kulturális értékek és a gasztronómia (E1, E2, E5, E6, E7), mint belső erősségünk optimálisan kapcsolódva a belföldi turizmus növekedéséhez és az aktív turizmus iránti növekvő igényekhez (L1, L2, L5) a turisztikai ágazat gazdaságon belüli helyzetének erősödéséhez, ezáltal a lokális gazdaság fejlesztéséhez jó alapot jelent. *A cél megvalósításának fő forrása a Körösök Völgye HACS LEADER Programja, mely azonban jól kiegészíti a GINOP és a TOP keretében megvalósuló nagyobb volumenű fejlesztéseket (lásd: 4.3.1. pont).*

A *helyi termékek jobb piaci pozicionálása* specifikus cél indoka, hogy a termőföldi adottságok, a – tömegtermelés esetében egyébként hátrányt jelentő – elaprózott birtokszerkezet, és az évtizedes élelmiszeripari és kézműipari hagyományok (E4, E6) a helyi termékek iránti növekvő kereslettel összekapcsolódva (L2, L3, L5, L7) a lokális gazdaságfejlesztés fő irányai lehetnek, emellett alternatív jövedelemszerzésre és – főként önfoglalkoztatás révén – munkahelyek teremtésére is alkalmasak. *A cél megvalósításának fő forrása a Körösök Völgye HACS LEADER Programja, valamint a VP más intézkedései (lásd: 4.3.1. pont).*

A vidéki örökség megőrzése és az Aktív, innovatív, kooperatív helyi társadalom specifikus célok indoka egyrészt, hogy a környezeti fenntarthatóság elveinek egyelőre még nem elégséges szintű érvényesülése, az alacsony innovációs és együttműködési képesség javítása (GY2, GY6, GY10) szemléletformálással, jó gyakorlatok bemutatásával és célzott motivációs programokkal elősegíthető annak érdekében, hogy a főként természeti adottságainkra épülő helyi gazdaság (turizmus, élelmiszeripar) (L1, L2, L4) fenntarthatóvá, továbbá az ágazati szintű hálózatok működése révén hatékonyabbá is váljon. A célok megjelölésének indoka továbbá, hogy a térség jelenleg nem elégséges módon feltárt és nem megfelelően hasznosított épített és természeti értékeinek (GY13) megőrzése és fenntartható fejlesztése révén egyrészt a fejlődési potenciállal rendelkező turisztikai ágazat kínálata bővíthető (L1), másrészt a településeken elérhető életminőség is növelhető, mely tényező kulcsfontosságú a vidéki népesség megtartása érdekében (V4). A cél megvalósításának fő forrása a Körösök Völgye HACCS LEADER Programja.

Ez utóbbi indok, tehát az életminőség növelése áll A kistelepüléseken elérhető üzleti szolgáltatások és termékek mennyiségi és minőségi javulása és a Településfejlesztés specifikus célok kijelölése háttérben is. Az előbbi cél esetében a megvalósítás fő forrása a Körösök Völgye HACCS LEADER Programja, az utóbbi esetben a TOP 1-4. prioritásai, valamint a VP 6. prioritásának vonatkozó intézkedései (lásd: 4.3.1. pont).

8. Cselekvési terv

8.1 Az intézkedések leírása

1.

1. Az intézkedés megnevezése: Turisztikai szolgáltatások fejlesztése

2. **Specifikus cél:** A turisztikai potenciál kihasználása, A helyi termékek jobb piaci pozicionálása

3. **Indoklás, alátámasztás:**

SWOT E.1., E2., E4., E5., E6., E7., E8., E9., E10., L1, L2., L5., L7., GY2., GY3., GY6., GY10., GY13., V2.

A térség jó turisztikai potenciállal rendelkezik, köszönhetően természeti adottságainak, kulturális örökségének és gasztronómiai hagyományainak, valamint a szálláshelyek mennyiségi és minőségi szinten elérhető széles skálájának. Az ágazat gazdaságban betöltött szerepe azonban – bár évről-évre bővülő tendenciát mutat – viszonylag alacsony, a turizmusban érintett vállalkozások száma, a foglalkoztatottak száma elmarad a kívánatostól. Ennek oka, hogy bár az elmúlt években a turisztikai attrakciók is jelentős mennyiségi és minőségi fejlődésen estek át, **a vendégek számára elérhető szolgáltatások/programok száma kevés, illetve csak szezonálisan elérhető**, ezért a meglévő szálláshelyek kihasználtsága szezonon kívül (esetenként szezonban is) és **a vendégek átlagos tartózkodási ideje alacsony**. E mutatók a térség gasztronómiai, kézműves hagyományaira alapozott falusi-és agroturisztikai valamint aktív turisztikai szolgáltatásainak fejlesztésével javíthatóak.

A térségben **alacsony az elérhető munkahelyek száma, illetve az elérhető jövedelem szintje**.

A helyi termék előállításra és a falusi-és agroturisztikai szolgáltatásokra építő egyéni és családi gazdaságok, illetve a kézműves tevékenységek támogatása révén az alternatív jövedelemszerzési módok bővítésére van mód.

4. **A támogatható tevékenység területek meghatározása:**

- elsősorban az aktív (különösen ökoturizmus, gyalogos turizmus, kerékpáros turizmus, horgász turizmus, vízi turizmus, vadász turizmus, lovas turizmus) és falusi és agroturisztikai szolgáltatások fejlesztése (már meglévő vagy új tevékenység fejlesztése)

- a szolgáltatás nyújtásához (vendégfogadáshoz) közvetlenül szükséges építés, infrastruktúra fejlesztés, eszközbeszerzés (bemutató gazdaság fejlesztése esetén a termeléshez nem, csak a vendégfogadáshoz kapcsolódó fejlesztések támogathatóak)

- a szolgáltatás nyújtásához és a vendégek fogadásához szükséges létesítmények energetikai korszerűsítése (önállóan nem támogatható)
- a szolgáltatás népszerűsítéséhez, programcsomagokba történő beépítéséhez, hálózatokhoz történő csatlakozáshoz szükséges marketing eszközök fejlesztése (önállóan nem támogatható)
- a szolgáltatás végzéséhez szükséges képzés megszerzéséhez szükséges képzéseken való részvétel (önállóan nem támogatható)
- a szolgáltatás minősítése és/vagy minőségirányítási rendszer bevezetése (önállóan nem támogatható)
- a projekt előkészítéséhez és lebonyolításához kapcsolódó egyéb tevékenységek (előkészítés és projektmenedzsment)
- az intézkedés keretében szálláshelyek fejlesztése nem támogatható

5. **Kiegészítő jelleg, lehatárolás:**

- a Bejárható Magyarország Program keretében fejleszteni tervezett túraútvonalak mentén, és/vagy azokról leágazó útvonalak mentén más, a vendégeket kiszolgáló szolgáltatások elérhetőségének biztosítása is indokolt
- a Magyar Lovas Turisztikai Szövetség Bejárható Magyarország Programhoz kapcsolódó, regionális szintű „előpályázatán” támogatásban részesített projektek nem támogathatóak
- a GINOP Nemzeti Kastély-és Vár Program, illetve a TOP Társadalmi és környezeti szempontból fenntartható turizmusfejlesztés és Nemzeti Parkok komplex turisztikai fejlesztése intézkedések keretében kialakításra kerülő „új” attrakciók mellé szintén szorosan illeszkedik a szolgáltatások fejlesztése
- felkészíti a szolgáltatókat az akcióterületen működő TDM szervezetek szakmai programjaihoz történő csatlakozásra
- Békéscsaba és Mezőberény városok esetében, amennyiben a támogatható tevékenységek (projekt cél) a TOP-7.1.1-16 (CLLD) intézkedés keretében a város külterületét is magában foglaló akcióterületen megvalósítani tervezett Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégiák keretében támogathatóak, a fejlesztés nem támogatható
- az intézkedéshez szorosan kapcsolódnak a VP 6.2.1. és 6.4.1. intézkedések működő mezőgazdasági termelők tevékenységének diverzifikációjára vonatkozó célterületei, továbbá;
- a VP 6.2.1. intézkedés, mely az induló vállalkozások turisztikai jellegű beruházásait is támogatja és a VP 16.3.1. intézkedése, mely a kis gazdasági szereplők esetében az összehangolt turisztikai fejlesztések megvalósítására ad lehetőséget

A VP a turisztikai jellegű fejlesztéseket a vidéki gazdaság diverzifikációja céljából a mezőgazdasági tevékenység végzéséhez köti, **a térségi potenciált figyelembe véve azonban indokolt az ágazat „önálló” támogatása.**

A lehatárolást egyrészt a mezőgazdasági tevékenységet főtevékenységként végző pályázók, és az induló vállalkozások kizárása, másrészt a LEADER elvek érvényesítésével elérhető hozzáadott érték biztosítja:

- együttműködést feltételez a fenti szolgáltatások valamelyikét és legalább egy szálláshely szolgáltatást nyújtó szereplő között
- erősíti a hálózatosodást az ágazatban
- terület specifikus, a helyi értékekre alapozott szolgáltatások fejlesztését támogatja.

6. **A jogosultak köre:**

- civil szervezet
- mikro-vállalkozás
- természetes személy
- őstermelő
- fentiek konzorciumai

7. **A kiválasztási kritériumok, alapelvek:**

Jogosultsági kritérium:

- a felhívás megjelenésének időpontjában a HACS területén bejelentett állandó lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel, székhellyel vagy telephellyel rendelkező ügyfél jogosult pályázat benyújtására

- civil szervezet abban az esetben jogosult pályázat benyújtására, ha legalább 1 éve bejegyzett, valamint céljai és vállalkozási típusú tevékenységei között a fejlesztéssel érintett tevékenység szerepel

- mikro-vállalkozás, természetes személy, őstermelő abban az esetben jogosult pályázni, ha már működő, továbbá amennyiben mezőgazdasági tevékenységből származó árbevétele nem haladja meg az 50%-ot

Kötelező vállalás:

- 7 millió Ft-nál magasabb összegű támogatási igény esetén legalább 1 új rész munkaidős munkahely létrehozása kötelező
- a pályázó a pályázat megvalósítási és fenntartási időszaka alatt évente köteles adatot szolgáltatni a HACCS részére a fejlesztés révén létrehozott új munkahelyek számáról
- a pályázó a pályázat visszavonása és/vagy meg nem valósítása, illetve lemondás esetén a visszavonás/lemondás/meg nem valósítás okáról nyilatkozatban köteles tájékoztatni a HACCS-ot

Kiválasztási kritérium (értékelési szempont):

- a fejlesztéssel érintett tevékenység a helyi természeti, kulturális, gasztronómiai, gazdasági értékre alapozott
- a fejlesztés révén új szolgáltatás jön létre, nő a szolgáltatás színvonala, elérhetősége, kapacitása
- a fejlesztés révén valamely helyi élelmiszeripari vagy kézműves termék turisztikai programkínálatba történő bekapcsolása valósul meg
- a fejlesztéssel érintett szolgáltatás egynél több térségi szálláshely kihasználtságát javítja
- a fejlesztéssel érintett szolgáltatás elérhetősége (éves időtartam)
- a projektnek része valamely, a gazdasági, környezeti, társadalmi fenntarthatóságot szolgáló fejlesztés
- a fejlesztés révén létrejövő új munkahelyek száma az igényelt támogatás arányában
- a projekt költséghatékonysága (kapacitás alapú egységköltség vizsgálat)

8. Tervezett forrás:

- a. *az intézkedésre allokált forrás (összes közpénz: EU és nemzeti tárfinanszírozás):* 100 000 000,- Ft
- b. *a támogatás aránya;* az összes elszámolható kiadás 50%-a nem besorolt, 60%-a kedvezményezett területen
- c. *a projektméret korlátai:* minimum támogatás 500 000,- Ft, maximum támogatás 10 000 000,- Ft
- d. *a támogatás módja:* hagyományos költségelszámolás (272/2014-es kormányrendelet 5. sz. melléklet 3. pont szerinti elszámolható költségekkel)

9. A megvalósítás tervezett időintervalluma: 2017. I. félév – 2018. II. félév

10. Kimeneti indikátorok:

- a. *A támogatott projektek száma:* 12 db
- b. *A támogatott kedvezményezettek száma típus alapján megbontva:*
  - természetes személy, őstermelő 5 db
  - mikro-vállalkozás 5 db
  - civil szervezet: 3 db

2.

1. Az intézkedés megnevezése: Helyi élelmiszeripari és kézműves termékek előállításának és értékesítésének támogatása

2. Specifikus cél: A helyi termékek jobb piaci pozicionálása, A turisztikai potenciál kihasználása

3. Indoklás, alátámasztás:

SWOT E2., E4., E5., E6., E7., E8., E10., L1., L2., L5., L7., GY2, GY3., GY4, GY8., GY10., GY14., V4.

A térségben **alacsony az elérhető munkahelyek száma, illetve az elérhető jövedelem szintje.** A helyi termék előállításra és a falusi-és agroturisztikai szolgáltatásokra építő egyéni és családi gazdaságok, illetve a kézműves tevékenységek támogatása révén az alternatív jövedelemszerzési módok bővítésére van mód.

A mezőgazdasági termelésre, állattenyésztésre alapozott élelmiszer feldolgozásnak, illetve termék előállításnak, továbbá kézművességnek a térségben nagy hagyománya van, e tevékenységek rentabilitásához azonban több tényező is hiányzik.

A jó (prémium) minőségű termékekre helyben nincs elegendő fizetőképes kereslet, **e termékek jelentős része azonban nincs bekapcsolva a turisztikai programkínálatba sem,** mely a kis mennyiségben és/vagy időszakosan előállított, részben értékesítésre termelt termékek esetében az elsődleges felvevőpiacot jelentheti.

A piacra jutást egyes esetekben **a termékek megfelelő megjelenésének hiánya** okozza, mely a szükséges marketing tevékenységekkel (képzés, mentorálás, arculattervezés, piacszervezés, marketing terv kidolgozása stb.) pótolható.

Egyes esetekben a helyi termék előállítás rentabilitását a **termelőkapacitás hiánya** okozza, mely a szükséges beruházások támogatásával kiküszöbölhető.

4. A támogatható tevékenység területek meghatározása:

- a térségben megtermelt alapanyagok és/vagy hagyományok, tudás felhasználásával készülő élelmiszeripari és kézműves helyi termékek piaci értékesítés céljából történő előállítása (már meglévő vagy új tevékenység fejlesztése)
  - alapanyag előállításához és/vagy feldolgozáshoz, tárolásához, értékesítéséhez közvetlenül kapcsolódó építés, infrastruktúra fejlesztés, eszközbeszerzés, ide értve a termelés korszerűsítését, kapacitásnövelését célzó fejlesztéseket
  - a termékek értékesítéséhez kapcsolódóan a megjelenéshez, népszerűsítéséhez, hálózatokhoz történő csatlakozáshoz szükséges marketing eszközök fejlesztése (önállóan nem támogatható)
  - a termékek a térség valamely turizmus-vendéglátásban érintett szereplő révén történő értékesítéséhez szükséges eszközbeszerzés (pl. polcok, installációk stb.)
  - a termelői/feldolgozó tevékenység végzéséhez szükséges képesítés megszerzéséhez szükséges képzéseken való részvétel (önállóan nem támogatható)
  - a termékek minősítése, védjegyrendszerhez történő csatlakozás és/vagy minőségirányítási rendszer bevezetése (önállóan nem támogatható)
- a projekt előkészítéséhez és lebonyolításához kapcsolódó egyéb tevékenységek (előkészítés és projektmenedzsment)
- nem támogatható: zöldség-gyümölcs csomagolás

5. Kiegészítő jelleg, lehatárolás:

- a helyi termékek előállítása jól illeszkedik a TDM-ek szakmai programjaihoz, mely azok értékesítési lehetőségeit teremti meg
- a helyi termékek megfelelő minőségben és mennyiségben történő előállítása előfeltétele a termelők REL programban történő részvételének
- az intézkedés lehatárolását a VP más intézkedéseitől egyrészt a jogosultak köre, illetve a jogosultsági szempontok (lásd: 7. pont), másrészt a LEADER elvek érvényesítésével elérhető hozzáadott érték biztosítja:
  - területspecifikusság
  - együttműködés – beszállítói kapcsolat kiépítése legalább egy turizmus-vendéglátásban érintett térségi üzleti szereplővel
- Békéscsaba és Mezőberény városok esetében, amennyiben a támogatható tevékenységek (projekt cél) a TOP-7.1.1-16 (CLLD) intézkedés keretében a város külterületét is magában foglaló akcióterületen megvalósítani tervezett Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégiák keretében támogathatóak, a fejlesztés nem támogatható

6. A jogosultak köre:

- természetes személy

- főállású és nem főállású őstermelő
- mikro-vállalkozás
- szociális szövetkezet
- civil szervezet
- fentiek konzorciumai

7. A kiválasztási kritériumok, alapelvek:

Jogosultsági kritérium:

- a projekt cél valamely feldolgozott vagy kézműipari termék előállítására és értékesítésére
- a felhívás megjelenésének időpontjában a HACS területén bejelentett állandó lakóhellyel vagy tartózkodási hellyel, székhellyel vagy telephellyel rendelkező ügyfél jogosult pályázatot benyújtani
- főállású őstermelő akkor jogosult pályázni, ha üzemmérete nem éri el a 3000 STÉ-t
- a fejlesztés a helyi értékekre, hagyományokra, tudásra alapozott élelmiszeripari és/vagy kézműipari termékhez kötődik
- non-annex termék előállítás esetében mezőgazdasági termelőnek minősülő mikrovállalkozások nem támogathatóak, továbbá induló nem mezőgazdasági vállalkozás nem támogatható
- feldolgozott élelmiszer előállítás esetén induló és 50% alatti mezőgazdasági árbevétellel rendelkező mezőgazdasági termelő (mikro-vállalkozás, szociális szövetkezet) és őstermelő (nem főállású) helyi termék előállításra vonatkozó fejlesztése támogatható
- annex 1 termék előállítás esetén elsődleges mezőgazdasági termék előállítás esetében induló (40 év feletti) vagy a 3000 STÉ alatti mezőgazdasági termelőnek minősülő mikrovállalkozás, őstermelő fejlesztése támogatható. $3000 \text{ EUR} \leq \text{STÉ} \leq 6000 \text{ EUR}$ esetén a nem főállású őstermelő, egyéni vállalkozó, társas vállalkozás fejlesztése támogatható

Kötelező vállalás:

- 7 millió Ft-nál magasabb összegű támogatási igény esetén legalább 1 új rész munkaidős munkahely létrehozása kötelező
- a pályázó a pályázat megvalósítási és fenntartási időszaka alatt évente köteles adatot szolgáltatni a HACS részére a fejlesztés révén létrehozott új munkahelyek számáról
- a pályázó a pályázat visszavonása és/vagy meg nem valósítása, illetve lemondás esetén a visszavonás/lemondás/meg nem valósítás okáról nyilatkozatban köteles tájékoztatni a HACS-ot

Kiválasztási kritérium (értékelési szempont):

- a fejlesztés révén új termék jön létre, nő a fejlesztéssel érintett termék feldolgozottsági foka és/vagy hozzáadott értéke
- a fejlesztés révén elért üzemméret növekedés a fenntartási időszak végére, a támogatással arányosan
- a fejlesztéssel érintett termék a térség valamely turizmus-vendéglátásban érintett helyi szereplő révén is értékesítésre kerül
- a projektnek része valamely, a gazdasági, környezeti, társadalmi fenntarthatóságot szolgáló fejlesztés
- a fejlesztés révén létrejövő új munkahelyek száma az igényelt támogatás arányában
- a pályázó hátrányos helyzetű, vagy hátrányos helyzetű foglalkoztatását vállalja
- a projekt konzorciumban valósul meg
- a fejlesztés a termelői tevékenység teljes vertikumát (alapanyag előállítás, feldolgozás, értékesítés) érinti

8. Tervezett forrás:

- az adott intézkedésre allokált forrás (összes közpénz: EU és nemzeti tárfinanszírozás): 100 000 000,- Ft
- a támogatás aránya; az összes elszámolható kiadás 50%-a nem besorolt, 60%-a kedvezményezett területen

- c. *a projektméret korlátai:* minimum támogatás 200 000,- Ft, maximum támogatás 10 000 000,- Ft
- d. *a támogatás módja:* hagyományos költségelszámolás (272/2014-es kormányrendelet 5. sz. melléklet 3. pont szerinti elszámolható költségekkel)

9. A megvalósítás tervezett időintervalluma: 2017. I. félév – 2019. I. félév

10. Kimeneti indikátorok:

- a. *A támogatott projektek száma:* 15 db
- b. *A támogatott kedvezményezettek száma típus alapján megbontva:*
  - természetes személy: 1
  - főállású és nem főállású östermelő: 8
  - szociális szövetkezet, mikro-vállalkozás: 5
  - civil szervezet: 1

3.

1. Az intézkedés megnevezése: A lakosság szolgáltatásokhoz való hozzáférését javító vállalkozások kisléptékű fejlesztése

2. Specifikus cél: A kistélepüléseken elérhető üzleti szolgáltatások és termékek mennyiségi és minőségi javulása

3. Indoklás, alátámasztás:

SWOT L4., GY6., GY7., GY8., GY11., V4.

Az életminőség az életszínvonalon (jövedelem, lakáskörülmények stb.) túlmutató fogalom, mely az anyagiakban mérhető szempontok mellett más tényezők által is befolyásolt. Ilyen fontos, a vidéki kistélepülések népességmegtartó képességét alakítani képes tényező a szabadidő eltöltésének lehetőségei, a helyi közösségi aktivitás és a környezet (természeti, épített) minősége mellett **a lakóhelyen elérhető köz és üzleti szolgáltatások mennyisége és minősége is.**

Mindezekon túl a kisebb vidéki, alapvetően mezőgazdasági gazdasági tevékenységtől függő településeken működő mikro-vállalkozások a közszféra intézményei mellett a legalkalmasabb szereplők a foglalkoztatás erősítésére, szezonálisának ellensúlyozására, a helyi gazdaság több lábón állásának biztosítására.

4. A támogatható tevékenység területek meghatározása:

- már működő szolgáltató (kivéve turisztikai) és nem mezőgazdasági termelő tevékenységet végző vállalkozások meglévő és új tevékenységeinek fejlesztése
  - telephely korszerűsítés, termelői kapacitás bővítés
  - műszaki technológiai fejlesztés
  - marketing eszközök fejlesztése
  - a tevékenység végzéséhez szükséges képzés megszerzéséhez szükséges képzéseken való részvétel
- a projekt előkészítéséhez és lebonyolításához kapcsolódó egyéb tevékenységek (előkészítés és projektmenedzsment)

5. Kiegészítő jelleg, lehatárolás:

- a GINOP intézkedései a nem mezőgazdasági szektorban tevékenykedő vállalkozások esetében a termelő tevékenységet támogatják, a szolgáltatások versenyképességének javítására nincs mód, azonban a helyben elérhető üzleti szolgáltatások mennyisége és minősége (kereskedelmi egységek, fodrász, cipész, varrónő, informatikai üzlet stb.) a közvetlen települési bevételeken (pl. iparűzési adó) és a munkahely teremtésén túl hatással van a helyi életminőségre is
- a GINOP keretében elérhető támogatásokkal megvalósítható beruházások volumene (min. támogatási összeg 5 millió Ft) továbbá meghaladja az elmaradottabb területeken működő üzleti szereplők lehetőségeit és/vagy fejlesztési igényeit, ezért indokolt a kisléptékű projektek támogatása

- az intézkedés lehatárolt a VP 6.2.1. prioritás induló vállalkozások támogatásától, mivel kizárólag a már működő vállalkozások fejlesztéseit támogatja

6. A jogosultak köre:

- mikro-vállalkozás

7. A kiválasztási kritériumok, alapelvek:

Jogosultsági kritérium:

- a fejlesztés a megvalósítás helye szerinti településen élők számára direkt módon elérhető szolgáltatások és/vagy termékek elérhetőségét biztosítja/bővíti
- pályázat benyújtására a felhívás megjelenésének időpontjában a megvalósítás helye szerinti településen székhellyel rendelkező mikro-vállalkozás jogosult
- Békés, Békéscsaba, Gyomaendrőd, Mezőberény és Szarvas településeken megvalósuló fejlesztések nem támogathatóak

Kötelező vállalás:

- a pályázó vállalja a pályázat benyújtásának évében meglévő statisztikai átlagléttszáma megtartását az üzemeltetési időszak végéig
- a pályázó a pályázat megvalósítási és fenntartási időszaka alatt évente köteles adatot szolgáltatni a HACS részére a vállalkozás statisztikai átlagléttszámáról, valamint a fejlesztés révén létrehozott új munkahelyek számáról
- a pályázó a pályázat visszavonása és/vagy meg nem valósítása, illetve lemondás esetén a visszavonás/lemondás/meg nem valósítás okáról nyilatkozatban köteles tájékoztatni a HACS-ot

Kiválasztási kritérium (értékelési szempont):

- a fejlesztés révén új szolgáltatás jön létre, vagy emelkedik a szolgáltatás színvonala
- a projektnek része valamely, a gazdasági, környezeti, társadalmi fenntarthatóságot szolgáló fejlesztés
- a fejlesztés révén létrejövő új munkahelyek száma az igényelt támogatás arányában
- a pályázó hátrányos helyzetű, vagy hátrányos helyzetű foglalkoztatását vállalja
- a megvalósítási hely szerinti település lakosság száma
- a fejlesztéssel érintett termelői/szolgáltatói tevékenység egyedüli a településen

8. Tervezett forrás:

- az intézkedésre allokált forrás (összes közpénz: EU és nemzeti tárfinanszírozás) nagysága:* 40 000 000,- Ft
- a támogatás aránya:* az elszámolható kiadások 50%-a nem besorolt és 60% - a kedvezményezett területeken
- a projektméret korlátai:* minimum támogatás 500 000,- Ft, maximum támogatás 4 000 000,- Ft
- a támogatás módja:* hagyományos költségelszámolás (272/2014-es kormányrendelet 5. sz. melléklet 3. pont szerinti elszámolható költségekkel)

9. A megvalósítás tervezett időintervalluma: 2017. I. félév – 2019. I. félév

10. Kimeneti indikátorok:

- A támogatott projektek száma:* 11 db
- A támogatott kedvezményezettek száma típus alapján megbontva:*
  - mikro-vállalkozás: 11 db

4.

1. Az intézkedés megnevezése: Épített és táji, természeti örökség megőrzését célzó komplex programok támogatása

2. Specifikus cél: A vidéki örökség megőrzése, Aktív, innovatív, kooperatív helyi társadalom, A turisztikai potenciál kihasználása,

3. Indoklás, alátámasztás:

SWOT E1., E2., E5., E7., E9., L1., GY1., GY2., GY10., GY11., GY12., GY13., V3., V7.

Az életminőség az életszínvonalon (jövedelem, lakáskörülmények stb.) túlmutató fogalom, mely az anyagiakban mérhető szempontok mellett más tényezők által is befolyásolt. Ilyen tényezők egyebek közt a lakóhelyen elérhető köz és üzleti szolgáltatások mennyisége és minősége, a szabadidő eltöltésének lehetőségei, a helyi közösségi aktivitás és a környezet (természeti, épített) minősége. **E tényezők, értékek azonban a társadalmi folyamatok miatt (elanyagiasodás, elidegenedés stb.) egyre kevésbé részei az egyének, közösségek mindennapjainak, identitásának, ezáltal a tőkésítésükből származó haszon nem érvényesül.**

A tervezési területen jelentős tömegű természeti, táji érték, Natura 2000 és védett természeti terület, közel 900 db egyedi tájérték, továbbá több mint félezer helyi és országos védelem alatt álló (műemlék) épület, építmény, a helyi értéktár kataszterekben feltüntetett települési érték található, ezen értékek azonban nem élnek kellőképpen a köztudatban, a kulturális erőforrások így nem megfelelően hasznosulnak.

4. A támogatható tevékenység területek meghatározása:

- a helyi természeti, épített, tárgyi, szellemi értékek (a továbbiakban: értékek) felkutatását, megismertetését, bemutatását, használatba vételét célzó közösségépítő és/vagy szemléletformáló és/vagy ismeretterjesztő program(ok) és/vagy akciók előkészítése és lebonyolítása (önállóan nem támogatható)
- a helyi értékek felkutatását, megismertetését, bemutatását, használatba vételét célzó ismeretterjesztő és tájékoztató anyagok, információs füzetek, táblák, online felületek, infokommunikációs alkalmazások stb. készítése, nyomtatott vagy elektronikus formában történő megjelentetése stb. (önállóan nem támogatható)
- a helyi értékek megőrzését, rekonstrukcióját/rehabilitációját, bemutatását és fenntartható használatát biztosító építés, felújítás, korszerűsítés, infrastruktúra fejlesztés, eszközbeszerzés
- templomok és parókiák fejlesztése nem támogatható
- 1000 fő alatti településeken többfunkciós közösségi tér/szolgáltató központ létrehozása, fejlesztése nem támogatható
- közösségi funkciókat ellátó létesítmények energetikai korszerűsítését, illetve a megújuló energia használatát célzó fejlesztések nem támogathatóak
- a kizárólag a település képi megjelenése szempontjából meghatározó épület, épületrész külső felújítása nem támogatható

5. Kiegészítő jelleg, lehatárolás:

- az intézkedés keretében megvalósuló fejlesztések színesíthetik a térség turisztikai programkínálatát
- az intézkedés kiegészíti a VP és a TOP keretében megvalósítható, a helyi életminőség javítását célzó települési infrastruktúra és alapszolgáltatás fejlesztésre irányuló beruházásokat, a lehatárolást más programoktól a projektek komplexitása, a LEADER elvek (terüleetspecifikusság, alulról jövő kezdeményezések) érvényesítésével elérhető hozzáadott érték, valamint a támogatható tevékenységek VP 7.2. és 7.4. intézkedései támogatható tevékenységeitől történő elhatárolása biztosítja
- Békéscsaba és Mezőberény városok esetében, amennyiben a támogatható tevékenységek (projektcél) a TOP-7.1.1-16 (CLLD) intézkedés keretében a város külterületét is magában foglaló akcióterületen megvalósítani tervezett Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégiák keretében támogathatóak, a fejlesztés nem támogatható

6. A jogosultak köre:

- települési önkormányzat
- települési nemzetiségi önkormányzat
- önkormányzati társulás
- egyház
- civil szervezet
- fentiek konzorciumai

7. A kiválasztási kritériumok, alapelvek:

Jogosultsági kritérium:

- a fejlesztéssel érintett helyi érték műemlék, vagy helyi védettség alatt áll, vagy a települési értéktárban vagy a települési tájérték kataszterben szerepel vagy kezdeményezik azokba való felvételét, vagy a település gazdasági-társadalmi-kulturális szokásait, történetét jeleníti meg
- pályázat benyújtására a fejlesztés megvalósítási helyén a felhívás megjelenésének időpontjában székhellyel vagy telephellyel rendelkező ügyfél jogosult
- a fejlesztés akkor támogatható, ha az összes projektköltségből ($\neq$ összes elszámolható kiadás) a fejlesztéssel érintett ingatlan/terület teljes felújítása, rekonstrukciója, funkcionális használatba vétele megvalósul
- közösségépítő és/vagy szemléletformáló és/vagy ismeretterjesztő program(ok) és/vagy akciók előkészítésére és lebonyolítására programonként legfeljebb 500 000,- Ft, de legfeljebb 1 000 000,- Ft igényelhető, vagy programonként az összes elszámolható kiadás legfeljebb 7%-a, de legfeljebb az összes elszámolható kiadás 14%-a

Kötelező vállalás:

- a projektnek része kell, legyen legalább egy, a fejlesztéssel érintett tevékenység és/vagy létesítmény jellegének megfelelő, adott célcsoport tevőleges bevonásával megvalósuló, legalább 20 fő részvételével megvalósuló közösségépítő, és/vagy szemléletformáló és/vagy ismeretterjesztő program
- a pályázó a projekt keretében megvalósuló programról előzetes tájékoztatást, valamint utólagos beszámolót köteles küldeni a HACS részére
- a pályázó a pályázat visszavonása és/vagy meg nem valósítása, illetve lemondás esetén a visszavonás/lemondás/meg nem valósítás okáról nyilatkozatban köteles tájékoztatni a HACS-ot

Kiválasztási kritérium (értékelési szempont):

- a fejlesztéssel érintett település lakosság száma
- a fejlesztés természeti érték felkutatására, megőrzésére, bemutatására irányuló
- a projekt keretében megvalósuló programok és a programokba bevont szereplők száma
- a projekt költséghatékonyasága (a programokba bevont résztvevők száma alapján)
- a fejlesztés tárgya valamely térségi turisztikai útvonal mentén helyezkedik el
- a fejlesztés konzorciumban valósul meg
- a fejlesztéssel érintett helyi érték látogathatósága, elérhetősége

8. Tervezett forrás:

- a. *az intézkedésre allokált forrás (összes közpénz: EU és nemzeti tárfinanszírozás) nagysága:* 55 000 000,- Ft
- b. *a támogatás aránya:* az összes elszámolható kiadás 75%-a nem besorolt és 85%-a kedvezményezett területeken
- c. *a projektméret korlátai:* minimum támogatás 500 000 Ft, maximum támogatás 6 000 000,- Ft
- d. *a támogatás módja:* hagyományos költségelszámolás (272/2014-es kormányrendelet 5. sz. melléklet 3. pont szerinti elszámolható költségekkel), programok esetében - amennyiben annak adminisztratív feltételei fennállnak – egyösszegű átalány vagy flat rate finanszírozás

9. A megvalósítás tervezett időintervalluma: 2017. I. félév – 2019. I. félév**10. Kimeneti indikátorok:**

- a. *A támogatott projektek száma:* 10 db
- b. *A támogatott kedvezményezettek száma típus alapján megbontva:*
  - önkormányzat: 4 db
  - egyház: 2 db
  - civil szervezet: 4 db

5.

1. Az intézkedés megnevezése: Helyi közösségi kezdeményezések megvalósítását, sportolást, szabadidős kikapcsolódást, társadalmi nevelést szolgáló komplex projektek támogatása

2. Specifikus cél: Aktív, innovatív, kooperatív helyi társadalom, Településfejlesztés, A vidéki örökség megőrzése,

3. Indoklás, alátámasztás:

SWOT E9., E10., E11., GY11., GY12., GY13., V4.

Az életminőség az életszínvonalon (jövedelem, lakáskörülmények stb.) túlmutató fogalom, mely az anyagiakban mérhető szempontok mellett más tényezők által is befolyásolt, s alapvető a települések népességmegtartó képességének megőrzése, fokozása szempontjából. Ilyen tényezők egyebek közt a lakóhelyen elérhető köz és üzleti szolgáltatások mennyisége és minősége, **a szabadidő eltöltésének lehetőségei, a helyi közösségi aktivitás és a környezet (természeti, épített) minősége.**

A településeken a civil szervezetek programjainak teret adó belső közösségi terek mennyisége és minősége kielégítő, a működésükhöz szükséges létesítmények (pl. civil ház) száma azonban kevés. Szintén **hiányos a gyermekek és fiatalok szabadidejének hasznos és kulturált eltöltését és a sportot, mozgást kiszolgáló külső közösségi terek és az óvodai-iskolai nevelésen kívül elérhető közösségi sportlétesítmények köre.**

4. A támogatható tevékenység területek meghatározása:

- a rendszeres/folyamatos közösségi kezdeményezések megvalósításához, szabadtéri sportoláshoz és szabadidős kikapcsolódás biztosításához szükséges, illetve a tevékenységeknek teret adó, közcélú létesítmények fejlesztése (építés, felújítás, bővítés, korszerűsítés, eszközbeszerzés) – önállóan nem támogatható
- a fejlesztéssel érintett létesítmény és a közösségi kezdeményezés jellegének megfelelő közösségszervező és/vagy szemléletformáló program(ok), akció(k) előkészítése és lebonyolítása – önállóan nem támogatható
- a projekt előkészítéséhez és lebonyolításához kapcsolódó egyéb tevékenységek (előkészítés és projektmenedzsment) – önállóan nem támogatható
- civil szervezetek működési hátterét biztosító közösségi terek fejlesztése nem támogatható
- civil szervezetek turisztikai szolgáltatásaihoz kapcsolódó fejlesztések nem támogathatóak
- templomok és parókiák fejlesztése nem támogatható
- 1000 fő alatti településeken többfunkciós közösségi tér/szolgáltató központ létrehozása, fejlesztése nem támogatható
- közösségi funkciókat ellátó létesítmények energetikai korszerűsítését, illetve a megújuló energia használatát célzó fejlesztések nem támogathatóak

5. Kiegészítő jelleg, lehatárolás:

- az intézkedés kiegészíti a VP és a TOP keretében megvalósítható, a helyi életminőség javítását célzó települési infrastruktúra és alapszolgáltatás fejlesztésre irányuló beruházásokat, a lehatárolást más programoktól a projektek komplexitása, a LEADER elvek (terület-specifikusság, alulról jövő kezdeményezések) érvényesítésével elérhető hozzáadott érték, valamint a támogatható tevékenységek VP 7.2. és 7.4. intézkedései támogatható tevékenységeitől történő elhatárolása biztosítja
- Békéscsaba és Mezőberény városok esetében, amennyiben a támogatható tevékenységek (projektcél) a TOP-7.1.1-16 (CLLD) intézkedés keretében a város külterületét is magában foglaló akcióterületen megvalósítani tervezett Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégiák keretében támogathatóak, a fejlesztés nem támogatható

6. A jogosultak köre:

- települési önkormányzat
- települési nemzetiségi önkormányzat
- önkormányzati társulás
- egyház
- civil szervezet
- fentiek konzorciumai

7. A kiválasztási kritériumok, alapelvek:

Jogosultsági kritérium:

- pályázat benyújtására a fejlesztés megvalósítási helyén a felhívás megjelenésének időpontjában székhellyel vagy telephellyel rendelkező ügyfél jogosult
- a fejlesztés akkor támogatható, ha az összes projektköltségből ($\neq$ összes elszámolható kiadás) a fejlesztéssel érintett ingatlan/terület teljes felújítása, rekonstrukciója, funkcionális használatba vétele megvalósul
- közösségépítő és/vagy szemléletformáló és/vagy ismeretterjesztő program(ok) és/vagy akciók előkészítésére és lebonyolítására programonként legfeljebb 500 000,- Ft, de legfeljebb 1 000 000,- Ft igényelhető, vagy programonként az összes elszámolható kiadás legfeljebb 5%-a, de legfeljebb az összes elszámolható kiadás 10%-a

Kötelező vállalás:

- a projektnek része kell, legyen legalább egy, a fejlesztéssel érintett tevékenység és/vagy létesítmény jellegének megfelelő, adott célcsoport tevőleges bevonásával megvalósuló, legalább 20 fő részvételével megvalósuló közösségépítő, és/vagy szemléletformáló és/vagy ismeretterjesztő program
- a pályázó a projekt keretében megvalósuló programról előzetes tájékoztatást, valamint utólagos beszámolót köteles küldeni a HACS részére
- a pályázó a pályázat visszavonása és/vagy meg nem valósítása, illetve lemondás esetén a visszavonás/lemondás/meg nem valósítás okáról nyilatkozatban köteles tájékoztatni a HACS-ot

Kiválasztási kritérium (értékelési szempont):

- a fejlesztés és az annak jellegéhez illeszkedő program szabadidős-és sport tevékenységhez, önkéntességhez, karitatív munkához kapcsolódik
- a fejlesztéssel érintett település lakosság száma
- a fejlesztés természeti érték felkutatására, megőrzésére, bemutatására irányul
- a projekt keretében megvalósuló programok és a programokba bevont szereplők száma
- a projekt költséghatékonyasága (a programokba bevont résztvevők száma alapján)
- a fejlesztés tárgya valamely térségi turisztikai útvonal mentén helyezkedik el
- a fejlesztés konzorciumban valósul meg
- a fejlesztéssel érintett helyi érték látogathatósága, elérhetősége
- a projekt elsődleges célcsoportja a település valamely hátrányos helyzetű lakossága
- a projektnek része valamely, a gazdasági, környezeti, társadalmi fenntarthatóságot szolgáló fejlesztés

8. Tervezett forrás:

- a. az intézkedésre allokált forrás (összes közpénz: EU és nemzeti tárfinanszírozás): 55 000 000,- Ft
- b. a támogatás aránya: az összes elszámolható kiadás 75%-a nem besorolt, 85%-a kedvezményezett területeken
- c. a projektméret korlátai: minimum támogatás 1 000 000 Ft, maximum támogatás 10 000 000 Ft
- d. a támogatás módja: hagyományos költségelszámolás (272/2014-es kormányrendelet 5. sz. melléklet 3. pont szerinti elszámolható költségekkel), programok esetében - amennyiben annak adminisztratív feltételei fennállnak – egyösszegű átalány vagy flat rate finanszírozás

9. A megvalósítás tervezett időintervalluma: 2017. I. félév – 2019. I. félév

10. Kimeneti indikátorok:

- a. A támogatott projektek száma: 7 db
- b. A támogatott kedvezményezettek száma típus alapján megbontva:
  - önkormányzat: 3 db
  - civil szervezet: 3 db
  - egyház: 1 db

6.

1. Az intézkedés megnevezése: Szemléletformáló programok, akciók támogatása

2. Specifikus cél: valamennyi specifikus célhoz kapcsolódó intézkedés

3. Indoklás, alátámasztás:

SWOT E1., E2., E3., E4., E5., E6., E7., E8., E9., E10., E11., L1., L2., L4., GY1., GY2., GY6., GY12., GY13., V1., V2., V3.

A térség fő kitörési pontjai, a mezőgazdaság és élelmiszeripar, valamint a turizmus egyaránt a természeti adottságokra és meglévő értékekre építhetnek, mely értékek kimerülése azonban jelentős gazdasági és társadalmi kockázatokkal jár a terület jövőbeni fejlődését, sőt, felzárkózását tekintve, azonban a környezeti fenntarthatóság elvei nem kellőképpen érvényesülnek **az innovációs képesség alacsony szintje/hiánya és a környezettudatos szemlélet alacsony elterjedtsége/hiánya miatt.**

A civil társadalom fejlettségét, aktivitását, fejlődési potenciálját tekintve eltérő képet mutat, összefüggésben az adott település vállalkozói aktivitásával, kulturális-szellemi örökségével, illetve az adott település fejlődési ívével.

A gazdasági élet szereplőinek együttműködési készsége alacsony, mely akadály a lokális gazdaságfejlesztésben (turizmus, helyi termékek) hatékony hálózatok kialakításának és eredményes működtetésének.

4. A támogatható tevékenység területek meghatározása:

- adott célcsoport(ok)nak szóló szemléletformáló, motiváló, ösztönző programok, akciók (rendezvények), tematikus előadás sorozatok, akció sorozatok, tanulmányutak, ismeretterjesztő/technológiai előadások, tréningek stb., szervezése és lebonyolítása az alábbi témakörökben:
  - környezeti fenntarthatóság, környezet-és természetvédelem
  - fenntartható mg-i termelés, innováció (K+F, öntözés stb.)
  - együttműködés, partnerség
  - LEADER módszertant alkalmazó jó gyakorlatok átadása/megismerése
  - az aktív turisztikai túraútvonalak, illetve különálló egységek népszerűsítését célzó sportprogramok
  - civil szervezetek munkatársainak, önkénteseinek kompetencia fejlesztése;
- a fenti témákhoz kapcsolódó ismeretterjesztő és tájékoztató anyagok, információs füzetek, online felületek, infokommunikációs alkalmazások stb. készítése, nyomtatott vagy elektronikus formában történő megjelentetése stb. (önállóan nem támogatható)
- a környezeti fenntarthatóság, környezet-és természetvédelem, sportprogramok és civil szervezetek kompetenciafejlesztése témákhoz kapcsolódó programok és akciók többszöri megvalósításához közvetlenül kapcsolódó építés, infrastruktúrafejlesztés, eszközbeszerzés (önállóan nem támogatható).
- építést, infrastruktúrafejlesztést, eszközbeszerzést tartalmazó projektek estén a projekt előkészítéséhez és lebonyolításához kapcsolódó egyéb tevékenységek (előkészítés és projektmenedzsment) – önállóan nem támogatható.

5. Kiegészítő jelleg, lehatárolás:

- az Operatív Programok többségéhez hasonlóan a VP több intézkedése is lehetőséget biztosít a konzorciumi formában megvalósuló projektek végrehajtására, illetve a vidéki területeken kifejezetten támogatja az együttműködésben megvalósuló projekteket (lásd: REL, Kis gazdasági szereplők együttműködései, Szolidáris gazdálkodás együttműködései). A hivatkozott intézkedések azonban a létrejött együttműködések közös fejlesztési programjainak megvalósítását támogatják, a partnerségek kialakulásához szükséges „felkészítést” nem. Az intézkedés célja tehát elősegíteni a helyi szereplők részvételét a más programok által kínált partnerségekben!
- az intézkedés tanulmányút eleme a VP 1.3.1. intézkedéstől elhatárolható, egyrészt a tágabb tematika és ügyfélkör, valamint a LEADER elvek érvényesülése alapján.
- a szemléletformáló, készségfejlesztő programok EFOP intézkedésektől történő lehatárolását a LEADER elvek érvényesítésével elérhető hozzáadott érték biztosítja.

- Békéscsaba és Mezőberény városok esetében, amennyiben a támogatható tevékenységek (projektcél) a TOP-7.1.1-16 (CLLD) intézkedés keretében a város külterületét is magában foglaló akcióterületen megvalósítani tervezett Helyi Közösségi Fejlesztési Stratégiák keretében támogathatóak, a fejlesztés nem támogatható

6. A jogosultak köre:

- civil szervezet
- fentiek konzorciumai

7. A kiválasztási kritériumok, alapelvek:

Jogosultsági kritérium:

- pályázat benyújtására a felhívás megjelenésének napján a HACS területén székhellyel vagy telephellyel rendelkező civil szervezetek jogosultak

Kötelező vállalás:

- a pályázó a projekt keretében megvalósuló programról előzetes tájékoztatást, valamint utólagos beszámolót köteles küldeni a HACS részére;
- a pályázó a pályázat visszavonása és/vagy meg nem valósítása, illetve lemondás esetén a visszavonás/lemondás/meg nem valósítás okáról nyilatkozatban köteles tájékoztatni a HACS-ot

Kiválasztási kritérium (értékelési szempont):

- a projekt keretében megvalósuló események száma (egy vagy több, esemény sorozat stb.)
- a projektbe bevont résztvevők száma
- a projekt költséghatékonysága (egységköltség számítás a bevontak száma alapján)

8. Tervezett forrás:

- az adott intézkedésre allokált forrás (összes közpénz: EU és nemzeti tárfinanszírozás):* 20 600 000,- Ft
- a támogatás aránya:* az összes elszámolható kiadás 75%-a nem besorolt, 85%-a kedvezményezett területeken
- a projektméret korlátai:* minimum támogatás 200 000 Ft, maximum támogatás 2 000 000 Ft
- a támogatás módja:* hagyományos költségelszámolás (272/2014-es kormányrendelet 5. sz. melléklet 3. pont szerinti elszámolható költségekkel)

9. A megvalósítás tervezett időintervalluma: 2017. I. félév – 2019. I. félév

10. Kimeneti indikátorok:

- A támogatott projektek száma:* 12 db
- A támogatott kedvezményezettek száma típus alapján megbontva:*
  - civil szervezet 12 db

7.

1. Az intézkedés megnevezése: Az egymást erősítő, elmaradottságot konzerváló területi folyamatok megtörése (Helyi felzárkózást szolgáló tudás bővítése, helyi tudástőke növelése, a környezeti fenntarthatósági szempontoknak való megfelelés)– EFOP 1.7.

2. Specifikus cél: A helyi termékek jobb piaci pozicionálása, A kistelepüléseken elérhető üzleti szolgáltatások és termékek mennyiségi és minőségi javulása, Aktív, innovatív, kooperatív helyi társadalom

3. Indoklás, alátámasztás: SWOT E6., E8., E10., L1., L2., L5., L4., GY4., GY7, GY8., GY11., GY14., V4.

Békéscsaba megyei jogú város kivételével az akcióterület valamennyi települése kedvezményezett településnek minősül. A teljes lakosság 52 %-a, a jogosult területek lakosságának 63%-a él e falvakban és városokban. A társadalmi és demográfiai, lakás-és életkörülmények, gazdaság-és munkaerő piaci, valamint infrastruktúra és környezeti mutatókból képzett ún. komplex mutató alapján emelkedő sorrendbe állított járáások listájában a gyomaendrődi a 74., a sarvasi a 88., a békési a 91., a békéscsabai pedig a 139. helyen áll. E területeken tehát a helyzet nem számottevően rossz, de fejlesztésre szorul.

Az érintett társadalmi rétegek, csoportok helyzetének jobb megismerése, felzárkóztatásukat, esélyegyenlőségüket szolgáló intézkedés kidolgozására tematikus munkacsoport keretében került sor.

A HFS céljait és mozgásterét, valamint a munkacsoport ülés legfontosabb megállapítását figyelembe véve (mely szerint a társadalmi kirekesztődéssel veszélyeztetett csoportok esetében a leszakadás/kirekesztődés/felzárkóztatás érdekében legfontosabb szükséglet a megfelelő - képzettségeknek, képességeknek stb. - munkaerőforrások megteremtése, mely egzisztenciális és mentális szempontból képes eredményt hozni, egyéni és közösségi szinten) a térségben kirekesztődéssel veszélyeztetett célcsoportok:

- anyagi okokból térségbe betelepülők
- tartós munkanélküliek, különösen az alacsony végzettségű tartós munkanélküliek.

8.

1. **Az intézkedés megnevezése: Közösségi szinten irányított városi fejlesztések – TOP 7.**

2. **Specifikus cél:** Településfejlesztés, A vidéki örökség megőrzése, Aktív, innovatív, kooperatív helyi társadalom

3. **Indoklás, alátámasztás:**

SWOT E7., E10., E11., GY2., GY8., GY12., GY13., GY14.

Az akcióterületen öt 10 000 főnél nagyobb lakosságszámú város (Békéscsaba, Békés, Gyomaendrőd, Mezőberény, Szarvas) található, akik már a 2007-2013-as EMVA LEADER Programban is együttműködtek. E városokban a teljes tervezési terület átlagát számban és aktivitásban jóval meghaladó civil szervezet működik, jelentős részük a 2007-2013-as EMVA LEADER Programban, mint HACS tag, vagy mint kedvezményezett, illetve partner tapasztalattal bír a helyi közösségek által vezérelt stratégia kidolgozásban és lebonyolításban. (A HACS tagjainak több mint fele e településeken (is) tevékenykedik). A 2007-2013-as LEADER Tervben a 10 000 főnél magasabb lakosságszámú településeken valósult meg az összes támogatott projektek 67%-a, a közösségi célú fejlesztések (külső-és belső közösségi terek, sportlétesítmények, képzések, programok) 65%-a, elegendő erőforrás és kellő mértékű igény áll rendelkezésre a városi helyi közösségek megalakításához és a helyi közösségi fejlesztési stratégiák kidolgozásához és megvalósításához.

8.2 Együttműködések

1. *Az együttműködések tervezett tématerületei:*

Térségek közötti együttműködések: a Körösök völgye, mint egységes tájegység vonzerejének és idegenforgalmi jelentőségének növelése

Nemzetközi együttműködések: az erdélyi határon túli magyarsággal való kapcsolattartás

2. *Specifikus cél:*

Térségek közötti együttműködések: a Körösök Völgyét érintő aktív, illetve falusi-és agroturizmus infrastrukturális hátterének egyidejű fejlesztése, az érintett szereplők hálózatba szervezése, a fenntartható fejlesztések ösztönzése

Nemzetközi együttműködések: az erdélyi magyarság, mint potenciális turisztikai célközönség megszólítása

3. Indoklás, alátámasztás:

Az Egyesület mind a térségek közötti, mind pedig a nemzetközi együttműködés keretében már meglévő eredményekre, illetve kapcsolatokra kíván építkezni.

A 2007-13-as EMVA LEADER programban az Egyesület koordinálásával két térségek közötti együttműködési projekt valósult meg. 100 millió Ft támogatással összesen 127 millió Ft beruházás keretében a Kettős és Hármas Körös mentén, valamint a Holt-Körösön 1 új kishajó kikötő létesült, 1 kishajó kikötő felújítása történt meg, 1 új kikötőpont épült, 1 új szabad strand került kialakításra, 2 kerékpáros, illetve vízi kölesönző pont nyílt, 1 sportrendezvény lebonyolítására került sor, valamint a beruházások helyszínén térképes információs táblák kerültek kihelyezésre. A fejlesztések Gyula, Békés, Szarvas és Kunszentmárton településeket (3 HACS térség) érintették.

A fejlesztés mondhatni megelőzte korát, a Bejárható Magyarország Program tervezett fejlesztéseinek helyi előzményének is tekinthető.

A koncepció alapját az Akciócsoport által 2011-ben készített tanulmány képezte, melynek témája a Körösök Völgye Natúrpark Egyesület elismert Natúrparkként történő működését megalapozó szakmai dokumentáció volt. A Natúrpark működési/tervezési területe a Körösök teljes magyarországi területe, mely a román határtól a folyó csongrádi Tisza torkolatáig terjedően négy HACS területre terjed ki. A térségek közötti együttműködési pályázat tökéletes fejlesztési lehetőséget kínált a közös természeti érték mentén megvalósuló beruházásokhoz és programokhoz. A pontszerű fejlesztések helyének és jellegének kijelölésekor is a hivatkozott szakmai anyag megállapításai jelentették a kiinduló pontot.

Tekintettel a Körös folyók és holtágaik kiterjedésére, az említett projektbe a fejlesztési szükségleteknek csak egy része kerülhetett beépítésre, így már 2014-ben megfogalmazódott az igény a folytatásra. A következő fejlesztési ütem kidolgozása során már figyelembe kell venni a Bejárható Magyarország Program keretében megvalósuló pontszerű fejlesztéseket is, a szakmai/tartalmi elemek kidolgozásánál azonban továbbra is a Natúrpark koncepciója lehet az alap. Mivel a fejlesztéssel érintett terület (Körös folyók területe) határon átnyúló, a projektek nemzetközi viszonylatban is továbbfejleszhetőek.

Az Egyesület nemzetközi együttműködési részprojektje a romániai Alutus Regio Egyesülettel partnerségben valósult meg. A projekt fő célja a kovászna megyei magyarsággal történő kapcsolattartás és a kulturális kapcsolatok ápolása mellett a határon túli magyar közösségek, mint potenciális turisztikai célcsoport megszólítása marketing eszközökön keresztül.

Tekintettel arra, hogy a partner projektje nem részesült támogatásban, a tervezett fejlesztésnek csak a hazai részprojektje valósult meg, így a „befejezés” mindenképpen, szükség szerint a program folytatása indokolt.

Lehetőség szerint folytatni kívánjuk a külföldi tanulmányutak szervezését és lebonyolítását, melyek kiváló eszközök a jó gyakorlatok megismerésére, jó példák, ötletek adaptálására, motivációra, ösztönzésre és közösségszervezésre is.

8.3 A stratégia megvalósításának szervezeti és eljárási keretei

1. A HACS és munkaszervezetének jogi formája, a megalakulás dátuma, fő tevékenységi körök

A Körösök Völgye LEADER Helyi Akciócsoport önálló jogi személyiséggel rendelkező egyesület formában látja el a LEADER Program és a HFS megvalósítása során felmerülő koordinációs, kommunikációs és adminisztrációs feladatokat.

Az Egyesület 2011. őszén alakult meg, kifejezetten a célból, hogy a LEADER Program helyi szintű végrehajtását szabályozó jogi környezetnek megfelelően átvegye a 2007-2013-as LEADER Program lebonyolításával összefüggő feladatokat a korábbi címbirtokostól. Ennek megfelelően tevékenységi

köre is letisztult, fő tevékenysége e célok szerint alakul (terület-és vidékfejlesztés), egyéb céljai és tevékenységei fejlesztési stratégiájának céljaival állnak összhangban.

Feladatok kiszervezésére a 2007-2013-as időszakban így nem került sor, és a 2014-2020-as időszakban sem tervezett. Természetesen egyes, saját hatáskörben nem elvégezhető szervezési és/vagy szakmai feladatok (pl. könyvelés, kutatás, utazásszervezés stb.) szolgáltatásokat vásárolhat, mely nem jelent feladat átadást.

Az Egyesület vállalkozási tevékenységet nem végzett a korábbi időszakban, és a 2014-2020-as időszakban sem tervez végezni. Egyesületi döntés, hogy a tevékenység fő profilja a LEADER Program végrehajtása, illetve a térségi szereplők széles köre számára ingyenesen elérhető tájékoztatási, tanácsadási szolgáltatás maradjon, mely a visszajelzések alapján az elmúlt időszakban megfelelően működött, és amelyre a helyi szereplők továbbra is igényt tartanak.

2. A HACS összetétele

Tekintettel arra, hogy a HACS elsődleges célja a LEADER Program végrehajtása, összetételét elsődlegesen a vonatkozó jogszabályi minimum előírások határozzák meg, de az alulról jövő kezdeményezések és együttműködés leader elveket, valamint a civil szektor működésének fő jellegzetességeit (önkéntesség, aktivitás, közös cselekvés stb.) maximálisan figyelembe véve legalább ilyen fontos a nyitottság érvényesítése is.

Az Egyesületnek jelenleg 70 rendes és 7 pártoló tagja van. (Az Egyesület hatályos nyilvántartása alapján a tagjainak és az elnökség tagjainak nevét, szakterületét a 6. számú melléklet tartalmazza.)

Az illetékességi területhez tartozó valamennyi település képviselteti magát legalább 1 taggal. Az egyes településeket képviselő tagok száma arányosan növekszik a települések lakosságának, illetve az ott működő civil szervezetek és vállalkozások számának növekedésével. Kivételt képeznek ez alól az újonnan csatlakozott települések.

3. A HACS tervezett szervezeti felépítése

A HACS/Egyesület a következő években is a meglévő felépítése szerint tervezi működését. Az Egyesület állandó szervezeti egységei a következők

Közügyülés: Az Egyesület legfőbb szerve, az Egyesület működését és jellegét meghatározó döntések jogát (így különösen az éves munkaterv elhatározása és az ahhoz rendelt költségvetés elfogadása) Ő gyakorolja, így egyebek mellett a HFS-t is Ő hagyja jóvá. A Közgyűlésben minden rendes tagnak 1 szavazata van. A HACS rendes tagjai a LEADER Program szempontjából illetékességi területnek számító térségben élő magánszemélyek, illetve ott működő vállalkozások, non-profit szervezetek, önkormányzatok, intézmények és egyéb személyek lehetnek, amennyiben a vonatkozó hatályos jogszabályokban előírt egyéb más feltételeknek megfelelnek (Ptk, civil tv. stb.). A jogi személyeket a törvényes képviselő vagy az általa meghatalmazott személy képviseli. A nem az illetékességi területről érkező tagok az egyesület pártoló és/vagy tiszteletbeli tagjai lehetnek. A pártoló és tiszteletbeli tagság segíti a kapcsolattartást a 2014-től kilépő település(ek) helyi szereplőivel, a térségek közötti együttműködés projektekben potenciális partnerként fellépő tagokkal, illetve biztosítja a mozgalom nyitottságát, a szélesebb körű egyeztetéseket.

Az Egyesülethez történő csatlakozás feltételei az abszolút nyitottság jegyében gyakorlatilag minimálisak, az Alapszabály és az SZMSZ elfogadása, valamint két tag ajánlása szükséges. A tagfelvétel az elnökség hatásköre, az előírt feltételek teljesülése esetén gyakorlatilag automatikus, 2015. november 1-től legfeljebb az egyes társadalmi szférák legfeljebb 49%-os szavazati arányára vonatkozó előírás lehet „ideiglenesen” gátló tényező. A tagsággal kapcsolatos elvárások alapszabály szinten minimálisan meghatározottak (elvárható magatartás, tagdíjfizetés stb.), hisz az önkéntes csatlakozás eleve feltételezi a részvételi hajlandóságot. Elmondható, hogy erőforrásaihoz, működési területéhez és szakterületéhez mérten valamennyi tag támogatja az Egyesület munkáját (információk továbbításával és visszacsatornázásával, kapcsolati tőkével, szervezési feladatokban történő segítségnyújtással, megjelenésekkel stb.).

Elnökség: Az ügyvezető és képviseleti szerv a Közgyűlés által az Egyesület tagjai közül választott 11 tagú Elnökség, mely a Közgyűlés keret döntései alapján, operatív szinten irányítja a működést, a Közgyűlés és az Alapszabály felhatalmazása alapján a HFS keretében támogatott projektek kiválasztásáról a Közgyűlés által elfogadott szempontok szerint Ő dönt (HBB), kivéve a más IH előírás eseteit. Az elnökség összetételét érintően is érvényes az egyes társadalmi szférák legfeljebb 49%-os szavazati arányára vonatkozó szabály. Habár az Alapszabály az elnökség összetételét érintően további előírásokat nem tartalmaz, a kialakult szokásjog alapján a korábbi hármas kistérségi rendszer (békési, békéscsabai, szarvasi) és a társadalmi szektorok (köz, üzleti, civil + magánszemélyek) lehetőség szerint arányos képviselete megoldott. Az elnökségi tagok kiválasztásában mindezek mellett azonban az aktív szerepvállalás az elsődleges, hiszen a testület feladatoktól függően évente 4-10 ülést is tarthat, illetve egyéb feladatai is felmerülnek.

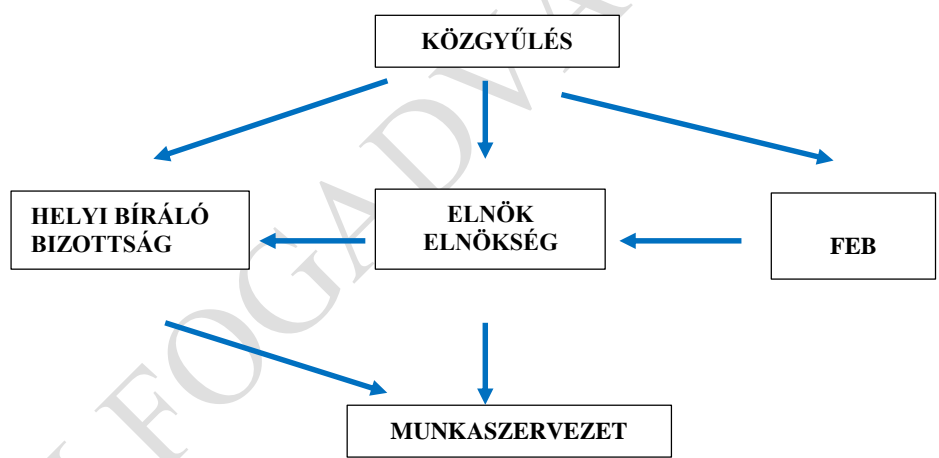
Felügyelő Bizottság: az Egyesület gazdálkodását felügyelő szerv, 3 fős tagságát a Közgyűlés saját tagjai közül választja, saját ügyrendje szerint működik.

Munkaszervezet: A munkaszervezet a végrehajtási feladatokat látja el, a Közgyűlés által meghozott keretdöntések (éves munkaterv és költségvetés, HFS) alapján, az elnökség operatív irányítása mellett.

Munkacsoportok felállítására jellemzően a tervezési időszakban kerül sor (pl. Tervezést Koordináló Csoport, tematikus munkacsoportok), illetve ha eseti feladatok megkívánják.

Amennyiben külön IH utasítás megköveteli, Helyi Bíráló Bizottság (a továbbiakban: HBB) létrehozása a projekt kiválasztási feladatok elvégzésére. HBB: 11 tagú elnökség kiegészülve 4 pótaggal (1-1 tag a köz, a civil és az üzleti szférát képviseli, illetve 1 magánszemély tag).

9. ábra: a HACS szervezeti felépítése

4. Az egyes szervezeti egységek, funkciók szerepe és felelősségi köre

Közgyűlés:

- Egyesületi Alapszabály és a működést meghatározó alapidokumentumok jóváhagyása
- Helyi Fejlesztési Stratégia kidolgozása és elfogadása
- Stratégiával és alapidokumentumokkal összhangban évente a szakmai munkaterv elhatározása és az ahhoz rendelt költségvetés elfogadása, illetve a megvalósításról szóló évközi és éves beszámolók elfogadása.

Elnökség:

- a Közgyűlés keretdöntéseinek megfelelően, a hatáskörébe utalt jogosítványok alapján az operatív munka irányítása és kontrollja (gyakorlatban ez a munkaszervezeti munka irányítását és ellenőrzését jelenti)
- Tervezést Koordináló Csoportként a HFS tervezés szakmai munkájának koordinálása
- a Közgyűlés által elfogadott Helyi Fejlesztési Stratégiában foglalt alapelvek és kiválasztási kritériumok szerint a projekt kiválasztási feladatok elvégzése (HBB), hacsak az IH külön utasítása alapján ez nem lehetséges.

Munkaszervezet:

- kizárólag végrehajtási feladatokat lát el (tájékoztatás-és tanácsadás, ügyfélszolgálat révén projektgenerálás, HFS tervezés és pályázati felhívások előkészítésének szakmai és adminisztratív háttérének biztosítása, kommunikáció, kapcsolattartás partnerekkel, pályázatkezelés, döntés-előkészítés, animáció).

A szakmai partnerekkel történő kapcsolattartás, szükség esetén bevonásuk a HFS kidolgozás, illetve végrehajtás egyes folyamataiba elsősorban a munkaszervezet részéről történik meg. Egyrészt folyamatos a kapcsolattartás, az információcsere, másrészt konkrét témákban és ügyekben (pl. közös projektek) az egyeztetés, konzultáció.

A kapcsolattartás másodlagos pillére a HACS tagjai által történő kapcsolattartás a meglévő és potenciális partnerekkel. Az Egyesület tagjai 20 településről bírnak kellő ismerettel, helyben meghatározó szereplők (adott esetben akár döntéshozók, de legalábbis vélemény formálók), így hatékonyan, és ami még fontosabb, hitelesen tudják közvetíteni a partnerek és rajtuk kívül a helyiek érdekeit, igényeit, általános és konkrét közléseit, visszacsatolásait az Akciócsoport felé, másrészt az Akciócsoport híreit, üzeneteit, kéréseit e partnerek, illetve a települési közösségek tagjai felé. Ezt a fajta kapcsolattartást kiegészíti, illetve egyfajta szabályozott, intézményesített, ha úgy tetszik professzionizált keretbe tereli az Akciócsoport munkaszervezete, mely így a Program adminisztratív előírásainak megfelel, de mégis érdemi információ áramlást és kommunikációt biztosít, mely a valóban integrált és terület alapú fejlesztési stratégia alkotás és megvalósítás alapja.

A folyamatos jelenlétnek (személyesen, weboldalon, fórumokon stb.) köszönhetően folyamatosak az új megkeresések (ügyfél megkeresések és tagfelvételi kérelmek), melyek biztosítják a folyamatos új információk, új megközelítések becsatornázását, így a Program nem válhat egy szűkebb csoport belső érdekeit szolgáló rendszerre.

Felelősségi körök:

Az Alapszabály vonatkozó rendelkezései alapján a munkaszervezet által elvégzett munkáért a munkaszervezet-vezetője az elnökségnek, az elnökség (ezáltal a munkaszervezet) által elvégzett munkáért (is) az elnök a közgyűlésnek felelős.

5. *A pályázatok kiválasztásával és a HACS működésével kapcsolatos döntéshozatali folyamat, a KSK rendelet 34. cikk (3) b) pontjának teljesítésével¹*

Az Egyesület Alapszabályában foglalt rendelkezések szerint a projektkiválasztás feladata (HBB) az elnökség hatásköre, a döntést a Közgyűlés által elfogadott HFS-ben foglalt alapelvek és kritériumok figyelembe vételével hozza meg.

---

¹ KSK rendelet 34. cikk (3) b) pontja szerinti követelmény a „hátrányos megkülönböztetéstől mentes és átlátható kiválasztási eljárás és objektív kritériumok kidolgozása a műveletek kiválasztásához, amelyek elkerülik az összeférhetetlenséget, biztosítják, hogy a kiválasztási döntések során a szavazatok legalább 50 %-át állami hatóságnak nem minősülő partnerek adják”

Amennyiben IH utasítás külön Helyi Bíráló Bizottság felállítását rendeli el, a HBB az elnökség tagjaiból, szükség esetén póttagokból áll. A póttagok szintén csak az Egyesület tagjaiból választhatók, figyelemmel azonban a 49%-os szabályra, valamint a HFS beavatkozási területeire (a pályázatok szempontjából releváns tudással, tapasztalattal bíró tagok kerüljenek a bizottságba).

A póttagok funkciója a határozatképeség biztosítása egyrészt a tagok más irányú elfoglaltsága, másrészt érintettsége esetén. A döntéshozatal során az összeférhetlenségi/érintettségi szabályok betartandók, a 272/2014. (XI.5.) kormányrendelet 39.§ (1) bekezdésében és az Alapszabály 11.§-ban foglaltak szerint. A döntés előkészítésben és a kiválasztásban részt vevő személyek a pályázatok/kérelmek kezelésének, illetve bírálatának megkezdése előtt összeférhetlenségi nyilatkozatot kötelesek tenni.

A döntés előkészítést a munkaszervezet végzi, a 4 szem elv érvényesítésével. Tekintettel arra, hogy a munkaszervezet vállalkozási tevékenységben nem vesz részt (pl. pályázatírás) az összeférhetlenség/érintettség minden tekintetben elkerülhető.

A döntéshozó testület határozatképeségéhez a tagok 50% + 1 fő jelenléte szükséges.

A pályázatás folyamata: a meghirdetéstől az eredményhirdetésig, majd a megvalósításon át a fenntartási időszak végéig folyamatos információközlés az érdeklődők/ügyfelek/projektgazdák felé, a korábbi gyakorlatnak megfelelően (ügyfélszolgálat, saját weboldal, helyi tv-k, újságok, szükség esetén fizetett hirdetések, fórumok, hírlevél, direkt levelek stb.).

A kiválasztási eljárás folyamata: alapvetően a központi szabályokhoz igazodva, folyamatos (legalább 24 hónapos) pályázat benyújtás mellett négyhavonta (március, július, november) szakaszos elbírálással, tartalmi értékelési szempontok alapján, rangsorállítással és minimum ponthatár megállapítással, standard kiválasztási eljárásban. A döntés előkészítést a munkaszervezet végzi, a döntést az elnökség/HBB hozza meg.

A főbb kiválasztási kritériumokat a Közgyűlés által elfogadott HFS tartalmazza.

A kiválasztás eredményeinek kommunikálása az ügyfelek felé az előírt határidőben és módon, az ügyfelek hivatalos kiértékelését követően a saját weboldalon és hírlevélben, valamint a helyi médiumokhoz eljuttatott közlemények útján évente legalább három alkalommal, illetve a projektek megvalósítását követően beszámoló a saját weboldalon és hírlevélben.

6. *A helyi fejlesztési stratégia megvalósítását szolgáló humán erőforrás*

Az operatív munkát irányító elnökségben egyensúlyban vannak a köz-üzleti és civil szférát, valamint az egyes kistérségeket/járásokat képviselő tagok. A tagok több éves/évtizedes tapasztalattal rendelkeznek a közigazgatás, az oktatás, a mezőgazdasági termelés, élelmiszer előállítás, a turizmus és a környezetvédelem területén. E mellett kapcsolatrendszereik és saját településük/kistérségük területén betöltött véleményformáló szerepüknek köszönhetően eredményesen tudnak részt venni a közösség bevonását célzó tevékenységekben.

A munkaszervezet jelenleg 2 fő teljes munkaidős munkaviszonnyal rendelkező, továbbá 1 fő kiközvetített dolgozót foglalkoztat, az alábbi munka-és feladatkörökben:

1 fő munkaszervezet-vezető – munkaszervezet vezetésével és a szakmai munkával összefüggő valamennyi feladat szakmai és operatív szintű irányítása, koordináció, projektmenedzsment, pályázatkezelés.

A munkaszervezet vezetője Zsurzsucz Edina Klaudia, aki egyetemi szintű politológus végzettséggel, társalgási szintű angol nyelvtudással, a LEADER típusú vidékfejlesztési programok kidolgozásában, végrehajtásában közel 10 éves tapasztalattal rendelkezik. A Körösök Völgye Akciócsoport munkájában 2008. októbere óta vesz részt, 2012. május óta munkaszervezet-vezetőként. 2015 óta a Dél-alföldi HACS-ok regionális felelősének helyettese, a 2007-2013-as időszakban az EMVA MB póttagja.

1 fő pályázati referens – ügyfélkapcsolatok, kommunikációs és adminisztrációs feladatok ellátása, pályázatkezelés.

A munkaszervezet pályázati referense Apáti Mariann, a Szolnoki Főiskola külgazdasági szakon sikeres záróvizsgát tett, jelenleg mérlegképes könyvelő képzésben vesz részt. Adminisztratív és pénzügyi munkakörben több, mint 10 éves tapasztalattal rendelkezik, a Körösök Völgye Akciócsoport munkájában 2008 óta vesz részt.

1 fő közösségi – kulturális referens – kommunikáció, közösség szervezés, animáció, EFOP 1.7. projekt koordináció, pályázatkezelés.

A munkaszervezet közösségi – kulturális referense Pájerné Kis Andrea a Nemzeti Művelődési Intézet közfoglalkoztatási programja keretében kiközvetített munkavállaló, andragógia szakon személyügyi szervező szakirányon végzett. Az Intézet szakmai irányítása és mentorálása mellett a HFS megvalósításához szükséges animációs tevékenységek ellátására és a helyi közösségek aktivizálására megfelelő ismeretekkel és készségekkel rendelkezik.

Más HACS-okkal és/vagy szervezetekkel direkt szintű erőforrás megosztás nem tervezett, ugyanakkor az Egyesület tagjainak, illetve tagszervezeteinek valamint partnereinek (megyei HACS-ok, NAK vidékfejlesztési referens, MNVH vidékfejlesztési referens, TDM-ek, FATOSZ megyei szervezete, Natúrpark, helyi médiumok – újság, tv, rádió, BMÖ stb.) tudása, kapcsolatrendszere és kapacitása a rendelkezésre álló humán erőforrást megsokszorozhatja.

7. A működés fizikai feltételei

Az Egyesület Békéscsabán, az akcióterület közigazgatási, oktatási, közlekedési központjának frekvenciánál, jól megközelíthető helyén hosszú távú irodabérlettel rendelkezik. A HACS iroda működési helye 2008 óta változatlan, ezáltal jól ismert. A helyiség az adminisztratív, ügyfélszolgálati és konzultációs feladatok ellátására egyaránt alkalmas, a 82 m²-es terület két 18 m²-es irodahelyiséggel és egy tágas (20-40 fő férőhelyig) tárgyalóval rendelkezik.

Az iroda bútorozott, szélessávú internet hozzáféréssel, vezetékes telefonvonallal, faxszal felszerelt. Az Egyesület saját tulajdonában 2 db notebook, 3 db mobiltelefon, adattároló eszközök, GPS készülék, multifunkcionális nagyteljesítményű másoló/nyomtató/scanner van, bérleti szerződés alapján használatában áll minden további, a feladat elvégzéséhez szükséges eszköz: irodai berendezések, asztali számítógépek, notebook-ok, telefonok, digitális kamera, projektor, vetítővászon, fényképezőgép, nagyteljesítményű másoló/nyomtató/scanner stb.

Az Egyesület saját weboldallal rendelkezik, mely a www.korosokvolgye.hu internetes címen érhető el, illetve a megjelenéséhez szükséges promóciós anyagok (roll-up stb.) is rendelkezésére állnak.

A működés anyagi hátterét a korábbi gyakorlatnak megfelelően kívánja biztosítani az Egyesület: a működési támogatás előfinanszírozásához szükséges összeget az Egyesület tagönkormányzatai lakosságárányosan biztosítják a programozási időszak végéig, mint visszatérítendő támogatást. Ez lehetővé teszi, hogy bár szigorú és takarékos gazdálkodás és alacsony dolgozói létszám mellett a zavartalan működés biztosított legyen.

8. A működésre tervezett költségvetés

A HACS HFS végrehajtásra rendelkezésre álló keretösszege 436 millió Ft, melynek 15%-a, 65,4 millió Ft tervezhető működésre.

A forrásfelhasználás 2020-ig terjedő ütemezését a Stratégia 9. fejezete mutatja be. 2017-2020 között egyenlő arányú felhasználással tervezünk, 2016-ban időarányosan, 2016. június 10-től kezdődő finanszírozási időszakkal, tekintettel a korábban igénybe vett ún. előkészítő időszaki támogatásra.

A működési kiadások két nagyobb csoportra bonthatóak:

Személyi jellegű kiadások: legalább 2 fő munkaviszonyban, vagy egyéb munkavégzésre irányuló jogviszonyban (megbízás) foglalkoztatott szakember bruttó munkabérét, a hatályos jogszabályok alapján fizetett közterheket, költségtérítéseket és esetleges béren kívüli juttatásokat fedli le.

A HACS a személyi állomány bővítéséhez egyéb – nem a Stratégia működési forráskeretéből finanszírozott – támogatásokat (foglalkoztatási támogatás, kulturális közfoglalkoztatási program stb.) is igénybe kíván venni.

Dologi jellegű kiadások: irodafenntartás költségei (mely iroda ügyfélszolgálatként és a HBB ülések, kisebb fórumok, konzultációk stb. helyszíneként is szolgál), ún. irodabérlés, rezsiköltségek, telefon és internet előfizetés, irodaszer, egyéb, közvetlen animációs és kommunikációs költségek (weboldal fenntartása, hirdetések díjai, kiadványok megjelentetése, rendezvények, programok költségei stb.), a HACS egyesületi formában történő, a hatályos jogszabályoknak és a program által előírt feltételeknek megfelelő működtetésének költségei (könyvelés, könyvvizsgálat, jogi dokumentálás, reprezentáció, munkavégzéshez szükséges eszközök és berendezések beszerzése és karbantartása, postaköltség, egyéb stb.).

A HACS és munkaszervezete feladatainak legjelentősebb részét az alábbiak képezik, melyek végrehajtása személyi és dologi jellegű kiadásokkal egyaránt jár:

- a szervezet hatályos jogszabályoknak és a program által előírt feltételeknek megfelelően történő működtetése és az önadminisztráció;
- a pályázati felhívások megjelentetésével, a benyújtott pályázatok vizsgálatával, a kapcsolódó döntések előkészítésével és meghozatalával, a Stratégia előrehaladásának értékelésével és esetleges felülvizsgálatával összefüggő technikai és adminisztrációs feladatok;
- a HFS végrehajtásával kapcsolatos animációs tevékenységek (tájékoztatás, tanácsadás, projektgenerálás, térségek közötti és nemzetközi együttműködések koordinálása, partnerségek ösztönzése és partnerségekben történő részvétel stb.).

E fenti hármasság alapján a működési kiadásokon belül, figyelembe véve az animációs tevékenységekre fordított időt, illetve azok költségigényét, az animációs tevékenységekre tervezett személyi és dologi kiadások az összes működési forrás legalább 20%-át teszik ki.

Az egyéb tervezett bevételek között csak a hatályos határozatok alapján elvárt tagdíj került feltüntetésre, a saját tervezett projektekből származó bevételek nem.

8.4. Kommunikációs terv

1. a célcsoport(ok);

A HACS kommunikációjának célcsoportjait egyrészt a HFS intézkedései (a pályázat benyújtására jogosultak köre), másrészt az animációs tevékenység célja, jellege határozza meg.

2. a kommunikációs eszközök, tevékenységek típusai, beleértve a pályázók és a szélesebb nyilvánosság tájékoztatásának módját;

Saját weboldal, mely a <http://www.korosokvolgye.hu> internetes címen bárki által elérhető. Folyamatos tájékoztatás a HFS keretében megjelenő pályázati felhívásokkal, illetve az Egyesület egyéb tevékenységeivel kapcsolatosan (programajánló, beszámolók stb.).

Online formában havi rendszerességgel megjelenő KÖRÖS-KÖRÜL c. hírlevél, melyet partnerlistánkra feliratkozott szereplőkhöz juttatunk el elektronikus levélben, e mellett a honlapon is elérhető. A partnerlistára való feliratkozás ingyenes, feltételhez nem kötött.

Ügyfélszolgálat: személyesen elérhető a hét minden napján, heti 8 órában, hetente egyszer napi 10 órában, de előzetes időpont egyeztetést igényel. Vonalas telefon, fax, mobil telefon, e-mail, fórum felület a honlapon.

HACS és települési szintű fórumok, konzultációk szervezése. Témától függően általános szinten vagy célcsoportok szerint kerül meghirdetésre.

Direkt levelezés: partner listánkra feliratkozott szereplőkkel és/vagy tematikus bontásban célcsoportokkal, ügyfelekkel, kedvezményezettekkel stb.

Megjelenés nagyobb rendezvényeken, kiállításokon információs standdal, információs és promóciós anyagokkal.

Felkérés esetén előadóként, partnerként, kiállítóként megjelenés szakmai és kulturális programokon, rendezvényeken, fórumokon.

Amennyiben aktualitása van (esemény, program, felhívás, hirdetés) a helyi médiumok útján tájékoztatás és/vagy eredmény beszámoló. Egyes helyi tv-k (Csaba TV, Csabai Médiacentrum, Körös TV) és helyi újságok (Newjság, Szarvas és Vidéke, Szarvasi Hét, Mezőberényi Hírmondó, Gyomaendrődi Hírmondó stb.) rendszeresen hírt adnak Egyesületünk tevékenységéről. Szükség esetén promóciós célú hirdetés, PR cikk megjelentetése a megyei napilapban, tematikus kiadványokban, szaklapokban.

Fórumok, pályázati felhívások megjelenése esetén, illetve egyéb közérdeklődésre számot tartható ügyekben a települési önkormányzatok segítségével megjelenés a helyi honlapokon, kábel tv-ken, weboldalakon, szórólap, plakát terjesztés.

Kiadványok megjelentetése. (Pl. Körös Völgyi Kirakat helyi termék kiadvány bővítésére évente akció hirdetése).

3. a HACS dokumentumaihoz és a HACS-ról szóló információkhoz való hozzáférés lehetőségei, visszacsatolási lehetőségek, ezek kezelésének és dokumentációjának módja;

A közhasznú szervezetekre vonatkozó előírásoknak megfelelően az Egyesület Közgyűléseinek, elnökségi üléseinek jegyzőkönyvei (kivéve zárt ülések) nyilvánosak, a szervezet weboldalán elérhetőek. Szintén bárki által megtekinthetőek az éves beszámolók és részletes közhasznúsági jelentések, egyéb beszámolók (pl. 2007-2013-as LEADER Programról szóló végbeszámoló). A Közgyűlés ülései nyilvánosak, azokon a rendes és pártoló tagokon kívül is bárki részt vehet, szavazati és tanácskozási jog nélkül.

Az Egyesület működését érintő iratokba az Alapszabály rendelkezései alapján és szerint bárki betekinthez. (Alapszabály 4.§ (14) bekezdése, 5.§ (17)-(18) bekezdései)

A HACS-csal történő kommunikációra, vélemények, észrevételek, javaslatok megosztására, kérések felvetésére folyamatosan biztosított a lehetőség, több fórumon (ügyfélszolgálat, honlap fórum, részvétel egyeztetési fórumokon stb.). A jelzések kezelése és le reagálása azok jellegétől függően, de minden esetben megtörténik (hatáskör, aktualitás stb. szerint).

A HFS tervezés időszakában a visszacsatolás különösen fontos, annak eredményei időszakosan is közzétételre kerülnek, illetve a végül elkészült HFS összegzésnek tekinthető.

A dokumentálás módját szintén a megkeresés jellege és szintje határozza meg (szóbeli, írásos, hivatalos, informális, operatív működéshez kötődik, vagy szakmai feladathoz stb.).

4. a kommunikációval kapcsolatos felelősségi körök és a humán kapacitás bemutatása;

Az Egyesület SZMSZ 9.§ (14) bekezdése értelmében az Egyesület működését érintő kérdésekben a tájékoztatásra, illetve nyilatkozatadásra az elnök, az alelnökök, a munkaszervezet-vezető vagy az általuk esetenként megbízott személy jogosult. A közölt adatok szakszerűségéért és pontosságáért, a tények objektív ismertetéséért a nyilatkozó felel. A nyilatkozatok megtételekor minden esetben tekintettel kell lenni a hivatali titoktartásra vonatkozó rendelkezésekre, valamint az Egyesület jó hírnevére és érdekeire. Nem adható nyilatkozat olyan ügygel, ténnyel és körülménnyel kapcsolatban, amelynek idő előtti nyilvánosságra hozatala az Egyesület tevékenységében zavart, ill. az Egyesületnek anyagi, vagy erkölcsi kárt okozna, továbbá olyan kérdésekről, amelyeknél a döntés nem a nyilatkozattevő hatáskörébe tartozik.

Fentiekén túl az Egyesület külső és belső kommunikációval összefüggő feladatai az SZMSZ 8.§ (8) bekezdése alapján a munkaszervezet feladatai közé tartoznak, így azt a munkaszervezet-vezetője az elnökség felé fennálló teljes felelősség mellett irányítja.

A kommunikációs feladatok (weboldal folyamatos frissítése, havi rendszerességgel hírlevél megjelentetése, tájékoztató levelezés, sajtóközlemények összeállítása, sajtótájékoztatás szervezése, kapcsolattartás a helyi sajtó képviselőivel stb.) ellátása az 1 fő pályázati referens és 1 fő közösségi-kulturális referens feladatkörébe tartozik a munkaköri leírások szerint.

Szükség esetén (pl. saját projektek) kommunikációs szakemberek megbízása.

5. a HFS-sel kapcsolatos kommunikációs tevékenységek ütemterve;

Folyamatos tevékenységek: weboldal frissítés, havi hírlevél megjelentetése, ügyfélszolgálati iroda működtetése,

Időszakos – eseti – tevékenységek:

- aktuális információkhoz kapcsolódóan direkt levelezés (pl. pályázati felhívások megjelenése, előkészítése, megvalósítása kapcsán, határidőkhöz ütemezetten, partner szervezetek üzeneteinek, felhívásainak továbbítására stb.)
- általános tájékoztató fórumok (HACS és települési szinten, évente legalább két alkalommal – áprilisban és szeptemberben)
- konzultációk meghirdetése pályázati célcsoportok szerint (HACS szinten, évente legalább három alkalommal, a bírálati szakaszok között – február, május, szeptember)
- promóciós megjelenések, saját projektekhez kapcsolódó beszámolók, hirdetések stb.
- kiadványok megjelentetése (Körös Völgyi Kirakat helyi termék kiadvány bővítése évente).

7. táblázat: a kommunikációs tevékenységek éven belüli tervezett ütemterve

Tevékenység	Időszak											
	Január	Február	Március	Április	Május	Június	Július	Augusztus	Szeptember	Október	November	December
Ügyfélszolgálat	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Weboldal	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Hírlevél	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Általános tájékoztató fórum - pályázatok				■					■			
Célcsoportos konzultáció – pályázatok (2016 -2019)		■			■				■			
Pályázat bírálati szakaszok (2016-2019)			■				■				■	
Direkt levelezés	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■	■
Kiadvány				■	■							

6. a kommunikációs tevékenység pénzügyi terve.

Mivel az Egyesület a helyi médiumok és szereplők útján jelentős mennyiségű információt térítés mentesen tud a célcsoportokhoz eljuttatni, illetve több felületen térítésmentesen tud megjelenni, a kommunikációs tevékenység évente viszonylag alacsony keretből finanszírozható, 2016 – 2020 között 200.000,- 750.000,- Ft közötti a tervezett felhasználás, 2018-ig – elsősorban a pályázati lehetőségekre történő hatékony figyelemfelhívás érdekében – nagyobb, 2019-2020-ban az eredménykommunikáció középpontba kerülésével kisebb arányú felhasználással.

8.5. Monitoring és értékelési terv

8. táblázat: eredménymutatók és célértékek monitoringja

Specifikus cél	Eredmény mutató	Célérték	Adat forrása		Adat begyűjtés módja		Adat begyűjtés gyakorisága
			Bázis	Terv	Bázis	Terv	
A turisztikai potenciál kihasználása	A térségben eltöltött vendégéjszakák számának emelkedése;	A vendégéjszakák számának évi 1%-os növekedése térségi szinten, 2018-tól, bázis év: 2017	Települési önkormányzatok nyilvántartása	Települési önkormányzatok nyilvántartása	Forrás közvetlen megkeresése és írásos tájékoztatás kérése	Forrás közvetlen megkeresése és írásos tájékoztatás kérése	2018-tól évente a Program időszak zárásáig
	A létrejövő új munkahelyek száma	Legalább 2 db új teljes munkaidős vagy 4 db új rész munkaidős munkahely (beleértve az önfoglalkoztatást is);	Pályázó	Pályázó	Pályázatban/Támogatási kérelemben adott nyilatkozat	Éves monitoring jelentésben és/vagy kötelező HACS adatlapon adott nyilatkozat	A fejlesztés befejezését követő évtől, évente, az üzemeltetési /fenntartási időszak végéig
A helyi termékek jobb piaci pozícionálása	A létrejövő új munkahelyek száma	Legalább 2 db új teljes munkaidős, vagy 4 db új részmunkaidős munkahely (ide értve az önfoglalkoztatást is);	Pályázó	Pályázó	Pályázatban/Támogatási kérelemben adott nyilatkozat	Éves monitoring jelentésben és/vagy kötelező HACS adatlapon adott nyilatkozat	A fejlesztés befejezését követő évtől, évente, az üzemeltetési /fenntartási időszak végéig

A kistérségi köznevelési és szociális szolgálatok és termékek mennyiségi és minőségi javulása	Az érintett helyi lakosok száma	A fejlesztéssel érintett szolgáltatások/termékek legalább 5 000 térségi lakos számára elérhetőek	KSH 2014. évi helyiségnévtára	KSH 2014. évi helyiségnévtára	Pályázatban/támogatási kérelemben megjelölt megvalósítási hely szerinti települési adatok	Pályázatban/támogatási kérelemben megjelölt megvalósítási hely szerinti települési adatok	Pályázati bírálati szakaszok után (évente 3 alkalommal), továbbá az éves HFS felülvizsgálatkor
Településfejlesztés – települések infrastruktúrájának és közszolgáltatásainak mennyiségi és minőségi javulása	Az érintett helyi lakosok száma	A fejlesztéssel érintett infrastruktúra/szolgáltatások legalább 15 000 térségi lakos számára elérhetőek	KSH 2014. évi helyiségnévtára	KSH 2014. évi helyiségnévtára	n.r.	Települési önkormányzatok, önkormányzati társulások, nemzeti önkormányzatok, egyházak, civil szervezetek adatszolgáltatásai	Évente a HFS felülvizsgálatkor
A vidéki örökség megőrzése	A támogatott projektekből közvetlenül bevont helyiek száma	Legalább 400 fő bevonása a kapcsolódó programokba	n.r.	Pályázatban/Támogatási kérelemben adott nyilatkozat	Pályázatban/Támogatási kérelemben adott nyilatkozat	Helyszíni szemléről/ellenőrzésről készült jegyzőkönyv és/vagy a projektgazda által készített szakmai beszámoló	A támogatott programokat követően, egyedi időpontokban, összesítve évente a HFS felülvizsgálatkor
Aktív, innovatív, kooperatív helyi társadalom	A közösségi kezdeményezésekbe bevont helyiek száma	Legalább 800 fő/szereplő részvétele/bevonása a támogatott/össztámogatott kezdeményezésekbe(n);	n.r.	Pályázatban/Támogatási kérelemben adott nyilatkozat	Pályázatban/Támogatási kérelemben adott nyilatkozat	Helyszíni szemléről/ellenőrzésről készült jegyzőkönyv és/vagy a projektgazda által készített szakmai beszámoló	A támogatott programokat követően, egyedi időpontokban, összesítve évente a HFS felülvizsgálatkor

A monitoring adatok feldolgozását és a feldolgozásból származó információk visszacsatolását a HFS megvalósításába évente, illetve legalább 3-3 bírálati szakaszt követően tervezzük.

A monitoring adatok specifikus célonként és mutatóként összesítésre kerülnek, figyelembe véve nem csupán a támogatásban részesített, de a ténylegesen megvalósított projektek arányát is (illetve fordítva: figyelembe véve a nem megvalósult projektek adatait is).

A nem megvalósult (visszavont/lemondott/jogosulatlan támogatásigény miatt elutasított) projektek esetében a nem megvalósulás okáról a pályázókat/támogatási kérelmet benyújtókat kötelező jelleggel nyilatkoztatjuk a nem megvalósulás okairól, mivel azok az esetleges szükséges módosítások előkészítéséhez hasznos információként szolgálhatnak.

Az összesített monitoring adatok esetében vizsgálat tárgyát képezi:

- az elvárt eredmények időarányosan megvalósultak-e
  - amennyiben igen, módosítás nem indokolt,
  - amennyiben nem, a nem teljesülés okairól hatásvizsgálat, elemzés stb. szükséges, melynek célja felderíteni, belső vagy külső körülményről van-e szó
  - a feltárt belső és/vagy külső körülmények megváltoztatásához szükséges módosítás(ok)ról döntést kell hozni
- amennyiben az elvárt eredmények az időarányosnál nagyobb mértékben teljesültek, szükséges felmérni a Stratégia kidolgozás során jelzett igényeket – amennyiben azok kielégítésre kerültek, az adott intézkedés lezárható, vagy legalábbis felfüggeszhető, amennyiben nem, és egyéb más feltételek lehetővé teszik, forrásátcsoportosításról szükséges döntést hozni, figyelembe véve más intézkedések és a teljes stratégia eredményeit.

A HACS saját teljesítményét (forrás-felhasználás, animációs tevékenység, saját szervezeti-és szakmai fejlődés, fenntarthatóság, egyéb célok) 2 lépcsőben értékeli.

A tárgyévi szakmai munkaterv és az ahhoz rendelt éves költségvetés elfogadásának határideje január 15-e, azok végrehajtását a tárgyévét követő év április – május hónapjában esedékes soros közgyűlésen, a mérleg-beszámoló elfogadásával együtt értékeli összességében, azonban az elnökség és az elnök minden közgyűlésen (évente legalább 2, a gyakorlat alapján 3-4 közgyűlésen) beszámol a legutóbbi időszak eseményeiről, az elvégzett munkáról stb.

A HFS végrehajtásához kapcsolódó kérdések esetében évente, illetve legalább 3-3 bírálati szakaszt követően tervez önértékelést a HACS. Amennyiben a megvalósítás tervezett ütemezése tartható, az első önértékelésre (HFS felülvizsgálatra, szükséges elemzések, hatásvizsgálatok elvégzésére) 2018. január – márciusi időszakban, a szükséges döntések meghozatalára pedig ideálisan a szakmai-pénzügyi beszámoló elfogadásával egyidejűleg kerülhet sor.

Az értékelés kvantitatív és kvalitatív szempontok alapján történik. A számszerűsíthető eredmények egyrészt a tájékoztatási, tanácsadási tevékenység (ügyfélszolgálat, fórumok, kommunikációs anyagok stb.) révén elért helyi szereplők, lakosok száma, a benyújtott pályázatok száma, a lekötött fejlesztési forrás mértéke, az eredménymutatók esetében elért célértékek, esetlegesen a HACS tagságának változása.

A nem számszerűsíthető (hatás) mutatók a HACS ismertsége, elismertsége (ügyfelek esetében önkéntes alapon ügyfél elégedettségi kérdőív alkalmazása), megjelenése nem saját szervezésű eseményeken (szakmai előadóként, partnerként, kiállítóként stb.) és az egyéb más fejlesztési tevékenységekben (projektekben, programokban stb.) való részvétele.

Az eredmények összesítését követően külön vizsgálati szempont a HACS és tagjai, illetve tagszervezetének tagjai, valamint a munkaszervezet tevékenységének értékelése.

Az értékelés eredményeinek függvényében szükséges döntést hozni az esetleges személyi, szervezeti, szakmai programot érintő változásokról.

A felülvizsgálatok és értékelések elvégzését követően a HACS által alkalmazott saját kommunikációs csatornákon (weboldal, hírlevél), illetve az első aktuális média megjelenéseken (tv, rádió, helyi újság) keresztül történik meg a térség helyi szereplőinek és lakosainak tájékoztatása.

9. Indikatív pénzügyi terv

A HFS fejlesztési forrásfelhasználásának ütemezése (millió Ft)

Ssz.	Az intézkedések megnevezése	Forrás: EMVA LEADER 19.2 alintézkedés						
		2016	2017	2018	2019	2020	Összesen	%
1	Turisztikai szolgáltatások fejlesztése	0	60	40	0	0	100	27
2	Helyi élelmiszeripari és kézműves termékek előállításának és értékesítésének támogatása	0	50	40	10	0	100	27
3	A kistelepüléseken működő, a helyi lakosság szolgáltatásokhoz való hozzáférését javító vállalkozások kisléptékű fejlesztése	0	20	10	10	0	40	10,8
4	A vidéki örökség megőrzése	0	25	20	10	0	55	15,85
5	Társadalmi aktivitás fokozása és a helyi identitás erősítése	0	25	20	10	0	55	15,85
6	Szemléletformáló programok, akciók támogatása	0	8	10	2,6	0	20,6	3,5
	Összesen	0	188	140	42,6	0	370,6	100

A HACS működési és animációs forrásfelhasználásának ütemezése (millió Ft)

	Forrás: EMVA LEADER 19.4 alintézkedés					
	2016	2017	2018	2019	2020	Összesen
Működési költségek	6,658	11,415	11,415	11,415	11,415	52,318
Animációs költségek	1,665	2,854	2,854	2,854	2,854	13,081
Egyéb tervezett bevételek ²	0,250	0,250	0,250	0,250	0,250	1,250
Összesen	8,323	14,269	14,269	14,269	14,269	66,649

² Pl. tagdíj, önkormányzati hozzájárulás stb.

Kiegészítő információk

Melléletek

1. A tervezési terület településeinek népességi adatai 2010-2015
2. A tervezési terület településeinek munkanélküliségi adatai 2010-2015
3. A tervezési területen működő mezőgazdasági és élelmiszeripar feldolgozási tevékenységet végző vállalkozások aránya a társas és önálló vállalkozásokon belül, települési bontásban
4. A tervezési terület védett természeti területeinek és Natura 2000 területeinek listája – elérési hely
5. A tervezési terület jelentősebb épített örökségeinek listája – elérési hely
6. A Körösök Völgye Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület tagjainak listája – elérési hely
7. A tervezési területre vonatkozó fejlesztési dokumentumok listája/irodalomjegyzék

ELFOGADVA: 2016.06.09.

1.számú melléklet: a tervezési terület településeinek népességi adatai 2010 – 2015 (KSH Helységnévtár)

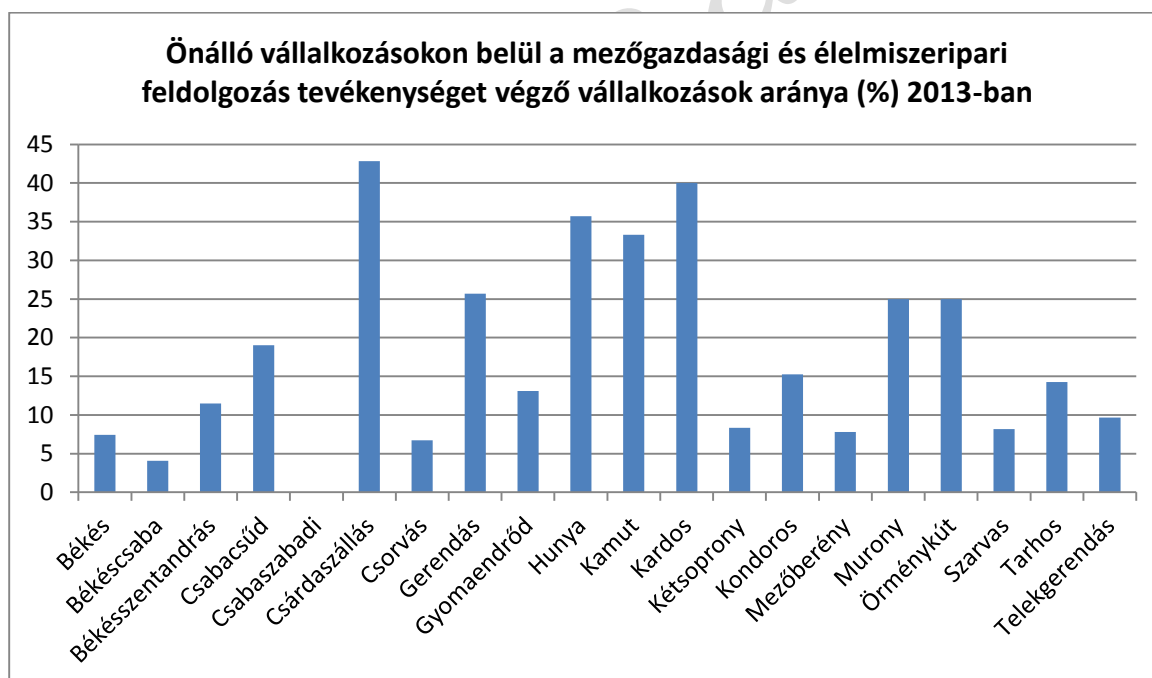
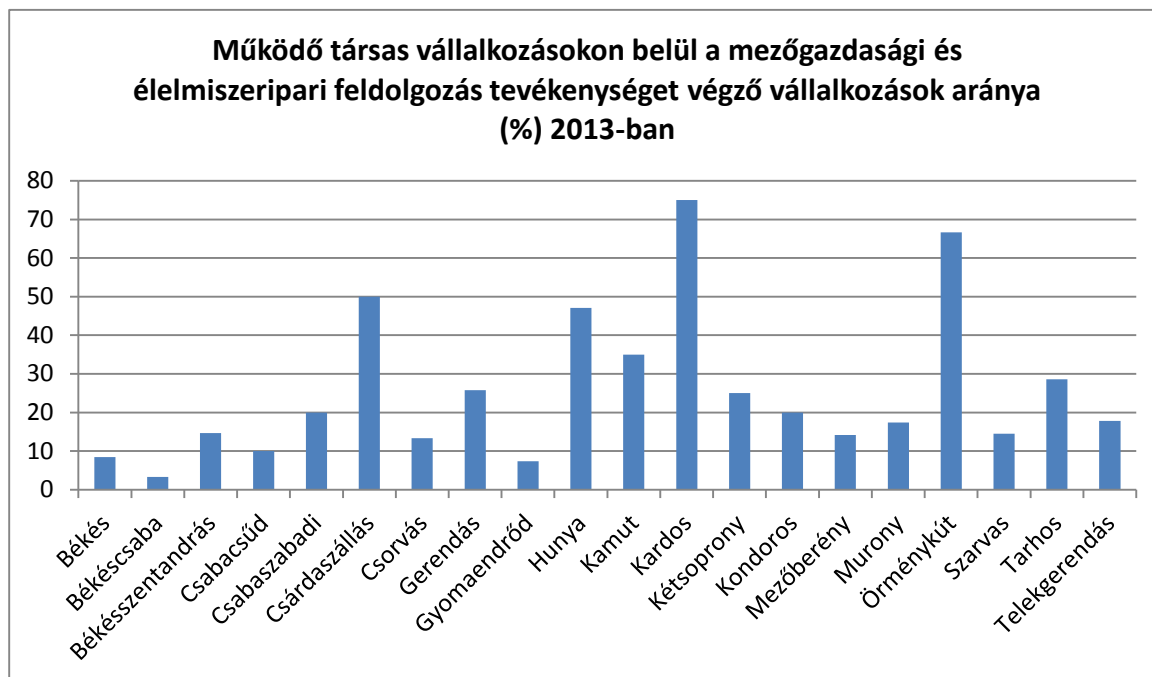
	2000	2001	2002	2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	Csökkenés (%)
Békés	21 456	21 757	21 657	21 544	21 412	21 112	20 882	20 846	20 647	20 465	20 182	20 282	20 192	19 924	19 676	19 433	9,42
Békéscsaba	63 427	67 664	67 383	66 377	65 710	65 691	65 384	65 206	64 852	64 784	64 429	61 592	61 505	61 046	60 571	60 334	4,87
Békésszentandrás	3 888	4 178	4 192	4 167	4 129	4 102	4 023	4 008	3 960	3 909	3 846	3 740	3 725	3 716	3 660	3 608	7,20
Csabacsúd	2 120	2 124	2 130	2 102	2 029	2 006	1 994	1 926	1 902	1 879	1 866	1 900	1 884	1 860	1 816	1 764	16,79
Csabaszabadi	449	392	380	366	368	368	372	371	366	344	351	337	336	314	295	281	37,41
Csárdaszállás	552	542	548	545	525	527	507	498	484	468	458	428	424	388	383	372	32,60
Csorvás	5 774	5 835	5 765	5 738	5 706	5 646	5 567	5 546	5 441	5 302	5 201	5 114	5 067	4 962	4 920	4 871	15,63
Gerendás	1 604	1 583	1 576	1 568	1 526	1 481	1 452	1 432	1 418	1 397	1 364	1 335	1 339	1 352	1 330	1 289	19,63
Gyomaendrőd	15 454	15 660	15 523	15 344	15 180	15 095	14 964	14 928	14 680	14 375	14 131	13 908	13 821	13 688	13 456	13 295	13,97
Hunya	779	808	798	790	777	753	745	722	711	694	668	683	674	663	658	649	17,35
Kamut	1 170	1 181	1 164	1 155	1 151	1 132	1 117	1 107	1 078	1 053	1 045	1 069	1 062	1 050	1 032	1 003	14,27
Kardos	803	830	795	774	747	741	710	713	682	654	651	662	667	642	649	632	21,29
Kétsoprony	1 574	1 584	1 594	1 581	1 561	1 563	1 550	1 536	1 520	1 507	1 469	1 397	1 384	1 348	1 336	1 330	15,50
Kondoros	5 993	6 004	5 918	5 917	5 869	5 753	5 666	5 569	5 465	5 355	5 320	5 265	5 250	5 164	5 057	4 997	16,61
Mezőberény	11 356	11 620	11 551	11 591	11 580	11 564	11 511	11 390	11 274	11 241	11 128	10 781	10 689	10 586	10 532	10 345	8,90
Murony	1 426	1 478	1 477	1 454	1 441	1 419	1 403	1 347	1 326	1 307	1 268	1 278	1 277	1 236	1 221	1 200	15,84
Örménykút	511	556	549	525	522	523	503	473	446	417	390	383	391	381	375	362	29,15
Szarvas	17 773	18 716	18 563	18 475	18 333	18 260	18 277	18 077	17 731	17 557	17 412	17 117	17 014	16 795	16 546	16 275	8,42
Tarhos	1 022	1 110	1 102	1 070	1 064	1 034	1 027	1 021	1 005	968	955	806	809	812	791	773	24,36
Telekgerendás	1 667	1 666	1 673	1 665	1 687	1 691	1 672	1 657	1 626	1 599	1 593	1 501	1 485	1 450	1 435	1 418	14,93
Összesen/átlag:	158 798	165 288	164 338	162 748	161 317	160 461	159 326	158 373	156 614	155 275	153 727	149 578	148 995	147 377	145 739	144 231	16,33

Békés külterület	n.a.	653	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	685	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	-4,9
Békéscsaba külterület	n.a.	3 105	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	2 557	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	17,64
Gyomaendrőd külterület	n.a.	1 073	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	961	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	10,43
Mezőberény külterület	n.a.	373	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	276	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	26,00
Szarvas külterület	n.a.	2 454	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	1 894	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	22,81
Összesen/átlag:	n.a.	7 658	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	6 373	n.a.	n.a.	n.a.	n.a.	14,39

2.számú melléklet: a tervezési terület településeinek munkanélküliségi adatai 2010-2015 (Nemzeti Foglalkoztatási Szolgálat)

Év/ Település	Békés	Békéscsaba	Békésszentandrás	Csabacsúd	Csabaszabadi	Csárdaszállás	Csorvás	Gerendás	Gyomaendrőd	Hunya	Kamut	Kardos	Kétsoprony	Kondoros	Mezőberény	Murony	Örménykút	Szarvas	Tarhos	Telekgerendás	Átlag
2005	10,51	5,09	6,18	5,77	7,41	7,49	7,12	8,37	10,09	11,47	12,12	10,47	6,86	7,64	9,43	9,33	5,63	6,79	7,81	6,00	8,08
2006	10,92	5,63	7,19	5,39	12,81	11,85	8,52	10,37	10,08	15,16	11,57	11,48	8,96	7,13	9,97	11,94	5,83	6,00	9,43	8,19	9,42
2007	12,29	6,97	8,83	6,51	19,84	12,99	8,78	10,17	10,22	12,74	10,86	15,25	9,10	7,94	10,51	10,40	6,73	6,38	10,43	7,98	10,25
2008	12,97	7,09	8,91	8,15	14,17	13,29	9,83	10,16	10,12	12,10	12,20	16,04	7,64	7,67	10,68	12,24	7,33	7,73	10,03	8,32	10,33
2009	14,72	7,49	8,06	6,86	16,05	12,91	10,04	10,85	12,08	10,92	12,00	18,28	11,20	8,47	10,85	13,30	6,73	8,25	12,63	8,66	11,02
2010	16,33	9,83	9,25	8,10	21,94	16,67	12,56	11,92	12,96	15,67	15,87	17,37	12,21	9,68	17,06	17,18	10,56	7,63	16,62	11,92	13,57
2011	18,30	9,96	10,12	9,91	20,24	18,96	12,12	13,68	13,56	14,07	13,48	20,48	10,81	10,95	16,35	18,74	9,63	9,86	18,04	12,17	14,07
2012	16,90	9,90	10,23	9,50	21,54	16,81	13,43	14,89	13,00	13,55	14,31	17,53	12,45	10,89	14,88	17,29	13,86	7,84	14,07	11,02	13,69
2013	16,18	10,62	10,82	9,16	17,00	13,52	12,49	12,46	10,91	10,23	12,08	18,61	10,53	9,43	13,99	15,03	15,21	9,09	10,89	12,59	12,54
2014	8,93	6,36	3,67	4,94	8,46	9,35	5,91	4,02	5,52	5,49	5,72	11,01	5,04	6,06	8,86	11,14	4,43	4,95	6,64	8,72	6,76
2015	9,49	5,31	3,01	3,25	8,70	6,98	5,62	2,14	5,43	6,68	6,19	3,10	4,01	4,54	8,27	9,79	4,09	4,20	7,18	6,42	5,72

3.számú melléklet: a tervezési területen működő társas vállalkozások települési és szektorok szerinti bontásban

4.számú melléklet: a tervezési terület védett természeti területeinek és Natura 2000 területeinek listája
[http://korosokvolgye.hu/adat/dokumentumtar/hu556_2014-2020_HFS_5._melliUklet -
_viUdett_termiUszeti_terioletek.pdf](http://korosokvolgye.hu/adat/dokumentumtar/hu556_2014-2020_HFS_5._melliUklet_-_viUdett_termiUszeti_terioletek.pdf)

5.számú melléklet: a tervezési terület jelentősebb épített örökségeinek listája
[http://korosokvolgye.hu/adat/dokumentumtar/hu557_2014-2020_HFS_6._melliUklet -
_mOOemliUkek_iUs_helyi_iUrtiUkek.pdf](http://korosokvolgye.hu/adat/dokumentumtar/hu557_2014-2020_HFS_6._melliUklet_-_mOOemliUkek_iUs_helyi_iUrtiUkek.pdf)

6.számú melléklet: a Körösök Völgye Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület aktuális taglistája
http://korosokvolgye.hu/adat/htmlfiles/Taglista_aktualis.pdf

munkaadany

7.számú melléklet: A tervezési területre vonatkozó fejlesztési dokumentumok listája/irodalomjegyzék

- Magyarország – Vidékfejlesztési Program 2014 – 2020
- Emberi Erőforrás Fejlesztési Operatív Program 2014 - 2020
- Terület – és településfejlesztési Operatív Program 2014 – 2020
- Bejárható Magyarország Keretprogram

- Békés Megye Területfejlesztési Konceptiója 2014 - 2020
- Békés Megye Területfejlesztési Programja 2014 - 2020 (stratégiai program)
- Békés Megye Területfejlesztési Programja 2014 – 2020 (operatív program)
- Békés Megye Integrált Területi Programja 2014 - 2020

- Békéscsaba Megyei Jogú Város Integrált Területi Programja 2014 – 2020
- Békés Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014 - 2020
- Gyomaendrőd Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014 - 2020
- Szarvas Város Integrált Településfejlesztési Stratégiája 2014 – 2020

- „Sokszínű természet, sokszínű társadalom a Körösök Völgyében” 2007 - 2013
- Zárójelentés a Körösök Völgye Vidékfejlesztési Közhasznú Egyesület 2007 – 2013 –as LEADER Programja végrehajtásáról
- A Körösök-vidéke fenntartható térségfejlesztése – A Körösök Völgye Natúrpark vidékfejlesztési céljait és működését megalapozó szakmai dokumentáció - tanulmány
- A Körös-völgy ökológiai stabilitásának megőrzése és továbbfejlesztése – tanulmány

- Országos Területfejlesztési és Területrendezési Információs rendszer (nyilvános alkalmazások) települési és akcióterületi adatsorok:
  - Békés
  - Békéscsaba
  - Békésszentandrás
  - Csabacsúd
  - Csabaszabadi
  - Csárdaszállás
  - Csorvás
  - Gerendás
  - Gyomaendrőd
  - Hunya
  - Kamut
  - Kardos
  - Kétsoprony
  - Kondoros
  - Mezőberény
  - Murony
  - Örménykút
  - Szarvas
  - Tarhos
  - Telekgerendás

  - Akcióterület - demográfia
  - Akcióterület - társadalom
  - Akcióterület - elérhetőség
  - Akcióterület – humán közszolgáltatások

- Akcióterület – lakáshelyzet, hulladékgazdálkodás
  - Akcióterület - gazdaság
  - Akcióterület - foglalkoztatottság
  - Akcióterület - turizmus
  - Akcióterület - jövedelem
-
- Népszámlálás 2001 Területi adatok – Békés megye
  - Népszámlálás 2011 Területi adatok – Békés megye
  - KSH – Interaktív térképek (működő vállalkozásokon belül a szálláshely-szolgáltatás, vendéglátásban tevékenykedők aránya
  - KSH – Tájékoztató adatbázis

munkaanyag